HIERONYMI MARCELLI

COMITIS DE GVBERNATIS

Consiliarij Status, & in Senatu Niciensi Præsidis

ENVCLEATIO HISTORICO-LEGALIS.

In cuius facti, & Iuris contextu forma à Summis Pontificibus seruanda circà Prouisiones omnium Beneficiorum, in temporali Dominio

REGIÆ CELSITVDINIS
S E R E N I S S I M I
SABAVDIÆ DVCIS
E X I S T E N T I V M

Explicatur, asseritur, & vindicatur.

P A R S P R I M A.

In qua principaliter agitur de Episcopatibus, & Abbatialibus Dignitatibus.

Ex libris Excell. Authoris Francisci Mariæ Campioni.

R O M Æ, M D C X C V I I I.
Ex Typographia Dominici Antonij Herculis In Via Parionis.

S V P E R I O R V M P E R M I S S V.

INDEX CAPITVM, ET PARAGRAPHORVM

PRIMÆ PARTIS.

CAPVT PRIMVM.

CAPVT SECVNDVM.

CAPVT TERTIVM.

CA-

CAPVT QVARTVM.

CAPVT QVINTVM.

CAPVT VLTIMVM huius primæ partis.

Imprimatur

Si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

Sp. Sperellus Episcopus Interamnen. Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Paulinus Bernardinius Sac. Apost. Pal. Mag. Ord. Præd.

ENVCLEATIO
HISTORICO-LEGALIS.

CAPVT I.

Narratur exortæ controuersiæ casus, & Promissio S. M. Nicolai V. facta Ludouico Sabaudiæ Duci, nec non subsequuta Summorum Pontificum Indulta recensentur.

1 ACANTIBVS nuperrimè, per obitum extrà Curiam, Abbatijs S. Iusti Secusieñ, S. Stephani Iporedieñ, & S. Pontij Nicieñ, cum Comes de Gubernatis Sabaudię apud Sanctam Sedem Minister humillimè Summum Pontificem exorasset, redditis etiam Sanctitati Suæ supplicibus litteris, Suæ Regiæ Celsitudinis manu signatis, vt consueta benignitate dignaretur, prædictas Abbatias personis illis idoneis respectiuè conferre, quas ipsemet Princeps eidem Pontifici suam intentionem declarando, & proprium consensum significando proponebat, dum nihil obstare posse videbatur pro fauorabili rescripto, quod per duodecim ferè annos sui in hac Aula Ministerij, in similibus casibus, sine aliqua contradictione semper obtinuerat; nihilominus nescio quo fato iustæ huic petitioni Datariæ Officiales acriter obstiterunt, ac si collatiui iuris apud Apostolicam Sedem vniuersalis, & libera potestas, suam à Pontificijs ergà Supremos Principes Indultis, promissionibus, & concordatis in sua obseruantia, & executione moderationem, & præscriptos limites non agnosceret, quos transgredi datæ fidei religio prohibet, & præstita meritorum retributio semper mansura non patitur.

2. Vrgente itaque prædicto Comite pro concessione supplicatæ prouisionis, placuit Sanctissimo partes Eminentissimis D. D. Cardinalibus Spadæ, & Albano in suis iuribus audiendas remittere, vt dein Sanctitas sua ab ijsdem certiorata de meritis causæ suum in veritate, & æquitate proferret oraculum; atque, nè iudicij mora aliquòd legitimè prouidendis detrimentum afferret, mandari iussit Subcollectori Reuerendæ Cameræ in Principatu Pedemontano, vt

interim fructus ex earumdem Abbatiarum bonis percipiendos ad saluum ius ex integro præseruaret.

3. Paruit Sabaudus Minister Pontificio nutui, statim exhibitis Nicolai V., & subsequentium Pontificum Apostolicis litteris, nec non super ijsdem olim edita legali consultatione doctissimi quondam I. C. Christophori Fauzoni in Senatu Pedemontano Præsidis, quibus inhærendo quam plurima, ad iuris, & facti veritatem dilucidandam, in discursibus super hac causa habitis ore tenus adduxit, quæ licet ab omniscijs Patribus satis cognita, & intellecta, nullam de irrefragabili, & certissimo Suę Regiæ Celsitudiuis iure, in offerendis, seu proponendis, vel nominandis Episcopis, & Abbatibus sui temporalis dominij, dubietatem reliquerint, cogor adhuc eadem in scriptis legenda, atque inspicienda proponere, & Posteritati tradere: Nam forsan, & hæc olim meminisse iuuabit.

4. Petra fundamentalis, cui nititur tota moles formæ seruandæ in huiusmodi prouisionibus beneficialibus, petenda est à solemni promissione Summi Pontificis Nicolai V. emanata sub die 4. idus Ianuarij 1451. fauore Ludouici Sabaudiæ Ducis, vbi discretiuè loquendo, in primis quoad Metropolitanas, Episcopales, & Abbatiales dignitates, hanc, prout ibidem habetur, sibi legem præscripsit.

5. *Ne ex promotione quorumuis ad quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà districtum sui temporalis Dominij consistentium regimina, seù prouisionibus quibuslibet, de quibusue dignitatibus dispositioni nostræ reseruatis ibidem consistentibus, quibuscumque personis per nos faciendis, sui status succedat dispendium, aut alia quæuis aduersitas intestina, præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quod ipso, & dominio huiusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium, earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infrà districtum prædictum, neminem præficiemus, seù illis de quorumcumque personis non prouidebimus; Nisi habitis prius per Nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis, ad huiusmodi regimina, seù dignitates promouendis, vel de quarum personis tales prouisiones fuerint faciendæ.*

6. Consimili vinculo adstricta inspiciuntur quatuor alia beneficia ibidem specialiter designata in illis verbis.

7. *Præterea Prioratus Tallueriarum, Ripaliæ, & Noualitij, ac Præpofituram Montisiouis, quæ in confinibus huiusmodi dominiorum consistunt, si & cum illos vacare contigerit nulli conferemus, nisi similiter prius ab ipso Duce eius intentione habita de personis, quibus fuerint conferendi.*

8. Di-

8. Diuersimodè Statutum legitur quoad Dignitates post Ponticalem maiores, aliaque beneficia Sedi Apostolicæ reseruata, quorum intuitu obseruandum est, Pontificiam promissionem non requirere, circà personas prouidendas præcedentem Principis intentionem, & consensum, sed dumtaxat sufficere, quòd personæ prouisæ sint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de alijs locis oriundæ, prout expressis verbis discretiuè disponitur ibidem:

9. *De alijs verò dignitatibus, videlicet post Pontificales maioribus, Prioratibus conuentualibus, ac alijs dispositioni nostræ generaliter reseruatis in districtu præfato personis prouidebimus idoneis, non nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de alijs locis oriundæ.*

10. Nec aliter vltimo loco sancitum de gratijs illis expectatiuis, & mandatis ad prouidendum, quorum tunc vsus extrà veterem canonici iuris disciplinam à Gratiano compilatam ex subsequutis Pontificijs decretalibus inoleuerat ibidem:

11. *Gratias autem expectatiuas, & speciales reseruationes quaslibet cum quibusuis, quæ ex illis descendunt, prouidendi mandatis in Districtu prædicto personis dumtaxat, quæ locorum eiusdem Districtus alienigenæ, vel extraneæ non fuerint, nisi fortassis eiusdem Ducis consensus alijs personis super huiusmodi gratijs obtinendis suffragetur, concedemus.*

12. His sic in vim promissionis, statuti, declarationis, & constitutionis respectiuè firmatis, nè aliquod pateret effugium recedendi, citrà vitium nullitatis, & infractæ fidei, à forma essentiali in ijsdem Apostolicis litteris præscripta, adiecit Summus Pontifex clausulam irritantem amplissimis verbis conceptam, prout sequitur:

13. *Quod si fortassis ex importunitate petentium, aut per praeoccupationem, seù aliàs inaduertenter per Nos contrà præmissa, quasuis prouisiones, præfectiones, & collationes fieri, aut aliàs quicquam concedi contigerit, auctoritate Apostolica earumdem præsentium tenore statuimus, declaramus, & decernimus, ea omnia inde sequuta cum processibus inde pro tempore habitis, quasuis etiam in se censuras, & pœnas continentibus, nullius fore roboris, vel momenti, ipsisue processibus minimè intendendum, siue parendum esse, nec censuras, & pœnas huiusmodi quemquam arctare, sed illas, & eosdem processus penitus haberi debere pro infectis. Nulli ergò hominum liceat, hanc paginam nostræ promissionis, statuti, declarationis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire &c.*

14. Cum in hucusque prænarrata Nicolai promissione nihil di-

ctum, aut actum fuisset de cæteris minoribus dignitatibus, alijsque præbendis, & beneficijs tam simplicibus, quàm residentiam, aut curam animarum actualem, seù habitualem requirentibus, atque multò minus de beneficijs, aut dignitatibus regularibus; ideò Serenissima Iolanta filia, & soror Christianissimorum Franciæ Regum tanquam prouida Mater, & Tutrix Serenissimi Philiberti Sabaudiæ Ducis litteras Apostolicas obtinuit à Summo Pontifice Sixto IV. sub die 9. Martij 1474, in quibus eidem Regiæ Ducissæ, ad publicum subditorum commodum datum est, vt nullus alienigena, siue alterius Nationis, & dominij Clericus, vel cuiuscunque Ordinis regularis, qui non sit de Ducatu, Ditione, vel Dominio huiusmodi oriundus, aut saltem verus, & actualis illorum incola, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existeret, beneficia sæcularia, vel cuiuscunque ordinis regularia, cum cura, vel sine cura, quæcunque, & qualiacunque fuerint, deinceps vigore litterarum quarumcumq; gratiarum expectatiuarum, sub quacunque verborum forma emanauerint, acceptare, siue obtinere possit, nec ei ius aliquod acquiratur, adiectis ibidem clausulis irritantibus, & derogatorijs in amplissima forma, prout sequitur:

15. *Auctoritate Apostolica decernentes, locorum Archiepiscopos, nec non dictorum Monasteriorum Abbates pro tempore existentes, & Conuentus eorumdem, nec non dictarum Ecclesiarum Capitula, & quosuis alios Ordinarios obtentu litterarum prædictarum sub quauis forma, vel expressione verborum, etiam cum specifica, & indiuiduali statuti, & ordinationis huiusmodi derogatione à Sede Apostolica, vel legatis eiusdem in anteà impetrandarum, & processuum habendorum per easdem, quasuis etiam censuras, & pœnas in se continentium, ad receptionem alicuius, vel aliquorum ad beneficia huiusmodi aduersus statutum, & ordinationem prædicta compelli minimè debeant, seù possint, nec non censuræ, processus, & pœnæ huiusmodi, etiamsi dictæ litteræ motu proprio, & ex certa scientia emanarent, neminem arctent, sed habeantur pro cassis, irritis, & infectis: Non obstan. &c.*

16. Prædictum Sixti IV. Indultum Innocentius VIII. in forma specifica confirmauit, & approbauit fauore eiusdem Ducis Philiberti in suo Breui Apostolico sub die 8. Martij 1484, & dein relatas, atque insertas de verbo ad verbum præfatas Sixti, & Innocentij Constitutiones Apostolica auctoritate denuò muniuit Iulius II., prout constat ex eiusdem Pontificio diplomate fauore Ducis Caroli III., emanato de anno 1506. cum declaratione; quòd perpetuæ firmitatis robur obtinere deberent, ac quod illis per quasuis clausulas etiam derogatoriarum derogatorias, seù fortiores, & insolitas nulla-

nullatenus derogatum censeretur, nisi illarum toto tenore, ac de verbo ad verbum, & nihil omisso, nec non speciali, & expresso præfati Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis consensu, eadem omnia Apostolica auctoritate de nouo statuendo, & ordinando.

17. Istis accessit de anno 1515. die 6. Iunij, sic instante prædicto Carolo III., amplissimum ad perpetuam rei memoriam Leonis X. Indultum, in quo exhibitis, atque relatis priùs de verbo ad verbum Nicolai V. promissione, nec non subsequutis Sixti IV., Innocentij VIII., & Iulij II. Constitutionibus, prout etiam facta speciali mentione de alio Indulto, olim à Bonifacio VIII. concesso Amadeo Sabaudiæ Comiti, quod dein Iulius II. ampliauerat circà modum adhibendum, quoties in Terris Sabaudiæ Ducum aliquam excommunicationem, aut interdictum publicari contingeret, prosequitur dein Summus Pontifex in hæc verba:

18. *Et sicut exhibita nobis nuper pro parte dicti Caroli Ducis petitio continebat: Quàm plura alia, & diuersa priuilegia, concessiones, gratiæ, & Indulta, tam per Romanos Pontifices, quàm Imperatores, & Reges dicto Duci concessa fuerunt, prout in prædictis continentur, & alijs litteris Apostolicis, ac ipsorum Imperatorum, & Regum desuper respectiuè confectis litteris pleniùs dicitur contineri; Quare pro parte dicti Caroli Ducis nobis humiliter supplicatum, vt singulis litteris prædictis, ac omnibus, & singulis alijs priuilegijs, concessionibus, gratijs, & indultis Duci, & Nationi Sabaudiæ concessis, pro illorum subsistentia firmiori, robur nostræ approbationis adijcere, ac aliàs in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaremur.*

19. Hac præmissa enunciatiua Summus Pontifex distinguendo litteras, & Indulta prædicta pontificia specialiter ibidem, & de verbo ad verbum relata, prout sunt illa Nicolai V., Sixti IV., Innocentij VIII., Iulij II., & Bonifacij VIII. ab alijs gratijs, concessionibus, priuilegijs, & Indultis, quæ in genere dumtaxat à Romanis Pontificibus Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa ex parte Caroli supplicantis asserebantur, ità propemodum discretiuè loquendo disposuit prout sequitur:

20. *Nos igitur, qui præfatum Ducem, eius de Sede prædicta benemeritis id exigentibus, speciali dilectionis affectu ex visceribus charitatis prosequimur, huiusmodi supplicationibus inclinati singulas litteras prædictas, & in eis contenta quæcunque.*

21. Hucusque Summus Pontifex, loquendo de singulis litteris prædictis, respexit Indulta suprà specialiter, & de verbo ad verbum expressa, sed dein deueniens ad alia generaliter enunciata, & quæ dice-

dicebantur genericè non solùm à Summis Pontificibus, sed etiam ab Imperatoribus, & Regibus concessa Duci, & Nationi Sabaudiæ, debitam cautelam illorum intuitu adhibere voluit, prout ibidem:

22. *Ac quatenus sint in vsu omnia, & singula priuilegia, concessiones, gratias, & Indulta tam per Romanos Pontifices, & quæ sacris canonibus non contraria, quæ per Imperatores, Regesque Duci, & Nationi Sabaudiæ concessa.*

23. Post hanc discretiuam separationem, omnia dein respectiuè complectens, singula singulis referendo prosequitur ibidem:

24. *Ex certa scientia, auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus, renouamus, & confirmamus, ac perpetuæ firmitatis robur tenere, & inuiolabiliter obseruari decreuimus, supplentes omnes, & singulos defectus Iuris, & facti, si qui forsan interuenerunt. Et nihilominùs præmissa omnia, & singula prout per prædictos Prædecessores, Imperatores, & Reges concessa fuerunt, de nouo concedimus, & indulgemus, ac statuimus, & ordinamus, quòd illis, ac præsentibus litteris nullo vnquam tempore etiam per Sedem eamdem, derogari possit, nec derogatum censeatur, nisi de toto tenore, & data præsentium plena, specifica, indiuidua, speciali, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generaliter idem importantes mentio fiat, & ipsius Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis expressus accedat assensus.*

25. Quorum omnium executionem, & obseruantiam Archiepiscopo Taurinensi, & Maurianensi, ac Bellicensi Episcopis mandauit, quoties pro parte dicti Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis requirerentur.

26. Aliud simile Indultum obtinuit ipsemet Dux Carolus III. à Summo Pontifice Clemente VII. sub die 13. Februarij 1524., vbi, nihil omisso de illis, quæ Nicolaus promiserat, Sixtus, Innocentius, & Iulius decreuerant, & Leo statuerat fauore Regiæ Sabaudię Domus, eadem omnia specificè relata confirmauit, & innouauit, ac perpetuæ firmitatis robur obtinere, & inuiolabiliter obseruari debere præcepit, eadem de nouo concedendo, indulgendo, & statuendo, quòdque illis nullo vnquam tempore, etiam per Sedem Apostolicam per quascumque litteras, nullatenus derogari posset, nisi expresè constaret, Romanum Pontificem illis derogare voluisse, ac causa vrgens, & sufficiens exprimeretur, & huiusmodi derogatio per trinas distinctas litteras earumdem tenorem continentes, tribus similiter distinctis vicibus, præfato Carolo, & pro tempore existenti Sabaudiæ Duci intimata, & insinuata fuerit, ipsiusque Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis ad id expressus

acce-

accedat assensus, addendo insuper prout sequitur.

27. *Et aliter facta derogationes nemini suffragentur nec non prouisiones, præfectiones, collationes, acceptationes, & aliæ dispositiones quæcumquæ in contrarium, etiam per Nos, & Sedem præfatam pro tempore facta, & facienda nullius roboris, vel momenti existant, nec ius aliquod, vel etiam coloratum titulum possidendi tribuant, ipseque Carolus, & pro tempore existens Dux, ac personæ Ducatus, Dominij, & Ditionis prædictorum litteris derogationis, & Decretis super illis processibus, ac illorum executoribus, subexecutoribus, eorumque mandatis, & executionibus parere minimè teneantur, sed eis firmiter resistere, & litterarum huiusmodi executionem omninò impedire, nec ratione resistentiæ huiusmodi censuris Ecclesiasticis per eosdem executores, & subexecutores innodari possint.*

28. Eadem munificentiæ largitate se gessit fauore Serenissimi Ducis Emanuelis Philiberti Iulius III. in suo Breui Apostolico sub die 6. Octobris 1554., in quo incipiens à promissione Nicolai V. vsque ad prædictam Constitutionem Clementis VII., ipsisque ex integro memoratis, singulas Prædecessorum suorum, & in eis contenta quæcunque confirmauit, ac perpetuæ firmitatis robur obtinere, & inuiolabiliter obseruari debere, mandauit: atque eadem de nouo concedens, & indulgens, statuit, atque decreuit quòd nullo vnquam tempore, etiam per Sedem Apostolicam, derogari posset, ita ut prouisiones, prefectiones, & collationes etiam per ipsum, & per Sedem præfatam pro tempore factæ nullius roboris, vel momenti existerent, nec aliquod ius, vel coloratum titulum possidendi tribuerent, ipseque Emanuel Philibertus, & pro tempore existens Dux, & personæ Ducatus, Dominij, & Ditionis prædictorum litteris derogatorijs, & decretis super illis processibus, ac illorum executoribus, & subexecutoribus, eorumque mandatis, & executionibus parere minimè tenerentur, sed his firmiter resistere, & litterarum huiusmodi executionem impedire, nec ratione resistentiæ huiusmodi censuris Ecclesiasticis per eosdem Executores innodari possent, mandando Episcopis Augustensi, Niciensi, & Astensi, vt prædictas litteras efficaci defensionis præsidio tuerentur, quoties pro parte dicti Emanuelis Philiberti, ac pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis fuissent requisiti, ad hoc vt eadem priuilegia, concessiones, gratiæ, & Indulta firmiter obseruari, ac ipse Emanuel Philibertus, & pro tempore existens Sabaudiæ Dux illis frui, & gaudere pacificè possent.

29. Non minori fauore Gregorius XIII. prosequutus est eumdem Serenissimum Ducem Emanuelem Philibertum in suis litteris Apo-

Apostolicis pridie Idus Decembris 1572., in quibus omnia à Prædecessoribus suis promissa, & concessa ibidem de verbo ad verbum relata confirmauit, ac perpetuæ firmitatis robore muniuit, atque ad effectum, vt in toto Ducatu, Dominio, & Ditione eiusdem Ducis perpetuis temporibus suam executionem obtinerent, eam Archiepiscopo Taurinensi, Episcopis Augustensi, & Niciensi respectiuè delegauit ibibem.

30. *Quo circà venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopo Taurinensi, & Augustensi, ac Niciensi Episcopis per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi, aut duo, aut vnus eorum per se, vel alium, seù alios præsentes litteras, & in eis contenta quæcunque vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte Emanuelis Philiberti Ducis, & successorum suorum, fuerint requisiti, solemniter publicantes eis in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant, auctoritate nostra, Emanuelem Philibertum Ducem, & Successores suos præfatos, ac eorum singulos nostris approbatione, confirmatione, & decreto præfatis pacificè frui, & gaudere, non permittentes &c.*

31. Tandem fauore Serenissimi Ducis Caroli Emanuelis huius nominis primi, accessit Apostolicum Breue sub die 19. Iunij 1595. à S. M. Clemente VIII. emanatum, in quo, relatis singulatim omnibus, quæ continentur in promissione Nicolai V., atque ex inde memoratis vsque ad Gregorium XIII. Apostolicis Constitutionibus, ea omnia perpetuò confirmauit, & approbauit, illisque Apostolicæ firmitatis robur adiecit.

32. Perpensis æqua lance, & integra mente huc vsque narratis Pontificum placitis ad fauorem Regiæ Sabaudi Principis Coronæ, liquidò constat nulli pleniùs inter Catholicos Principes, aut luculentiùs ab Apostolica Sede fuisse consultum, ad temperandam collatiui iuris potestatem in eo, quod respicit personas, ad Ecclesiastica beneficia promouendas: Nihil enim promittendo, & indulgendo neglectum, aut omissum, quod, in subiecto eligendarum personarum themate, Sabaudorum Ducum dignitati, atque decori, Status etiam, & Ditionis securitati, atque tranquillitati, Subditorum commodo, & vtilitati prospiceret; nam quoad Episcopales, & Abbatiales dignitates, & quatuor alia beneficia hanc Nicolaus geminata promissione legem imposuit, vt illis dumtaxat personis idoneis conferri possent, ergà quas Dux Sabaudiæ suam in primis voluntatem ex præuia significatæ intentionis, & præstiti consensus declaratione probatam Summo Pontifici aperuisset. Si verò de dignitatibus post Pontificalem maioribus, aut de aliquo Prioratu Conuentuali, seù de alijs beneficijs, Pontificiæ dispositioni reseruatis, ageretur,

retur, ad hoc dumtaxat ipsemet Pontifex teneri voluit, vt prouisiones fierent de personis idoneis, attamen Subditis, siue de locis Ditionis ipsius Principis, Alienigenis, vel extraneis omninò exclusis, nisi sibi gratis, vel acceptis, aut suffragante eiusdem Ducis consensu; nec parciori cura, & sollicitudine prouisum fuit à Sixto IV., & subsequutis Pontificibus vsque ad Clementem VIII. circà alia quæcunque minora beneficia, tam regularia, quàm sæcularia, cum cura, & sine cura animarum, quorum intuitu constitutum est, vt nullus alienigena, siue alterius nationis, & Dominij Clericus, vel cuiuscunque Ordinis Regularis, qui non sit de Ditione, vel Dominio Ducis Sabaudiæ oriundus, aut saltem verus, & actualis illorum incola, prædicta beneficia acceptare, vel obtinere possit, nec aliquod ius acquirere.

33. His sic in facti veritate manentibus, excitatam in Abbatialibus dignitatibus controuersiam præstringendo, fateri in primis coguntur aduersantes, Pontificiam Nicolai promissionem toties à subsequutis Pontificibus renouatam, & ampliatam, liberę huiusmodi Abbatiarum collationi frænum illud iniecisse, vt teneatur Pontifex, quoad personas idoneas prouidendas habere in primis, & ante omnia intentionem, & consensum Sabaudi Ducis, ità quòd aliter factę prouisiones nullius momenti, & roboris existant, illisque valeat Princeps, & Subditi fortiter sine vllo censurarum metu resistere. Non poterant sanè Pontifices circà hanc absolutam necessitatem præcedentis intentionis, atque consensus erga personas respectiuè de huiusmodi Abbatijs prouidendas, clariùs fauore Ducum Sabaudiæ loqui, neque arctiori vinculo propriam fidem obstringere.

34. Post hanc irrefragabilem veritatem, quæ in facto controuerti nequit admissam, nisi quis velit seipsum decipere, ingenuè fatebitur huic passiuæ necessitati, quam sibi Summus Pontifex imposuit habendę alienæ voluntatis, de quarum personis prouisiones Abbatiales fuerint faciendæ, eamdem saltem vim, & efficaciam inesse, quam Apostolica Sedes non abnuit, & quotidie impartitur Pontificijs Indultis, concessionibus, & Priuilegijs, sub quorum titulo omnibus ferè Supremis Principibus datum est ius proponendi, vel pręsentandi, seù supplicandi, aut nominandi personas ad huiusmodi beneficia promouendas; nam si tenetur Summus Pontifex rationabiliter sequi voluntatem illius, cui permissum est proponere, nominare, supplicare, vel præsentare personas prouidendas, quatenus idoneæ reperiantur, nulla iustitiæ, aut æquitatis ratio patitur, vt idem non seruetur intuitu suæ Regiæ Celsitudinis, cui hoc ius nominandi, vel præsentandi, seù supplicandi, siue proponendi, nullo

aliquo, vnico, & speciali modo concessum, & indultum fuit, sed vniuersaliter eidem omnia hęc promissa fuerunt eo ipso, quòd ipsius præuię voluntati relictum est intendere, & consentire, de quibus personis tales prouisiones essent faciendæ; nam realiter & in effectu, quid aliud est proponere, nominare, supplicare, aut præsentare, quàm pro persona prouidenda suam priùs declarare intentionem, & propriam actiuo consensu voluntatem significare?

CAPVT II.

Nicolai V. promissio in sua origine, & causis explicatur.

35. OMnibus quidem Summis Principibus, quibus ab Apostolica Sede ex prçuijs intentione, atque consensu, vno, vel alio modo declarandis data fuit, ante prouisionem faciendam, designatio personarum ad beneficia Concistorialia promouendarum, intolerabile foret, quoties superstitiosis subtilitatibus à rectissima Summorum Pontificum mente longè alienis excipi posset, non fuisse talem facultatem ea lege, & intentione concessam, vt non remaneret adhuc in libero eiusdem Pontificis arbitrio, posthabita Principis designantis voluntate, alias personas de ijsdem beneficijs prouidere: verumtamen illud malè sanum, & inofficiosum effugium, ex cuius quæsito colore omnia in rebus beneficialibus Indulta corruerent, & inutilia redderentur, eos præcipuè Supremos Principes acriùs irritaret, qui hanc designandę in prouisionibus beneficialibus personę ad aliquod beneficium promouendæ facultatem, ex vrgentissimis causis in vim pacti, vel initæ conuentionis à Summis Pontificibus acceperunt, prout intuitu Sabaudiæ Ducis euenisse perspicuè demonstrabo.

36. Quoties scriptæ dumtaxat in Pontificio Nicolai diplomate causę ponderentur, ex quibus certam collatiuo beneficiorum iuri formam ab Apostolica Sede seruandam prçfixit, non apparet Pontificem aliud respexisse, nisi singularia Ducis Ludouici merita ergà se, & Romanam Sedem, atque nè Ducis Sabaudiæ Ditioni, seù Statui aliquod dispendium succederet, vel alia quæuis aduersitas intestina: siquidem nulli magis quàm eidem Nicolao notum erat, quali zelo, & pietate Ludouicus operam suam impendisset, vt Dux Amedeus eius Pater, qui sub Felicis V. assumpto nomine in sua obedientia Ecclesiam regebat, daret diù optatam Christianę Reipublicæ pacem, abdicato Pontificatu, quem in partes diro schismate diuisum plu-

plures anteà diutiùs tenuerunt, nemo tamen tam fortiter reliquit; vnde *Spondanus in suis Annal. Ecclesiast. ad annum* 1449. *num.* 3. admirandum non immeritò monet, quomodo Nicolao humillimæ originis viro cesserit Amedeus Sabaudię Dux, Consanguinitate, vel affinitate cunctis fermè Christianis Principibus coniunctus, concludens, pijssimum illum Principem, quò potentior apud homines fælix videri poterat, eò se Deo gratiorem esse quæsiuisse, raró illo, & eximio verę humilitatis exemplo, quod, & Deus adeo acceptum habuit, vt fortè eius etiam merito concesserit, nunquam hactenus ab eo tempore vllum succrescere in Ecclesia Romana Christi Sponsa schisma, quibus anteà frequentissimè concutiebatur, quod idem memorant relati ab Anonimo de Amedeo Pacifico *num.* 109. *& seq. Guicenon. histor. Sabaud. tom.* 1. *fol. mihi* 508. & ipsemet Pontifex Nicolaus agnouit in suo Apostolico Breui pridie Kalendas Martij 1450. ab ijsdem Authoribus relato, vbi vnionem, & pacificationem Catholicę Ecclesię, spontanea per Amedęum Pontificatus dimissione, ad memoriam reuocans, paratum se exhibuit, Duci Ludouico libenter tribuere, non arundinem vacuam, & inania verba, sed quidquid in eius, & illustris Sabaudiæ Domus vtilitatem, & honorem sibi factu possibile videretur.

37. Accedebant, ad excitandum beneficum grati Pontificis animum, hæreditaria Ludouici merita, cuius incliti Protoparentes Sabaudiæ Principes, ab Augusta Imperatorum Saxonum stirpe progeniti, Sedem Apostolicam, illiusque Supremos Moderatores pari fortitudine, & pietate jam tunc per continuatam quatuor, & vltrà sæculorum seriem semper coluerant, & illustria monumenta reliquerant, quę passim in Ecclesiasticis annalibus vulgata Eugenius IV. proprio oraculo paucos ante annos celebrauerat in sua epistola sub die 13. Martij 1437. ad eumdem Amedeum Sabaudiæ Ducem inscripta, cuius verba recenset Anonimus de Amedeo Pacifico ad lectorem ibidem (*Quemadmodum Maiores tui Ecclesiæ Dei, & Apostolicæ Sedis quieti, paci, & vnitati, consilijs, & auxilijs, etiam personis proprijs astiterunt, ac Fidem Catholicam longis finibus, & limitibus ampliare adiuuerunt, exterminantes etiam gladio sæuissimos hostes, qui illius gloriam obtenebrare conati sunt.*)

38. Dabat vlterius Summo Pontifici ipsa rei, de qua agebatur, qualitas validissimam iuris, & æquitatis causam, ad ità statuendum ergà Ducem Ludouicum, dum omnes ferè Ecclesię tam Episcopales, quàm Abbatiales in ipsius temporali dominio existentes à pijssima suorum Serenissimorum Prędecessorum munificentia primæuam fundationem, & dotationem acceperant, de quibus liquidò constare

poterat ex illis publicis, & antiquis documentis, quę compilauit *Augustinus ab Ecclesia Episcopus Salutiensis in sua Chronologia historica de Episcopatibus, & Abbatijs Principatus Pedemontani*, *& dein recollegit Guicenonius in sua histor. genealog. Regiæ Sabaudiæ Domus tom. 3.* Iam enim ex promulgatis Pontificiarum decretalium legibus *in cap. 25. sub tit. de iure patron.* tunc inualuerat, & maximè intuitu Supremorum Principum, vt ijsdem ob fundationem, & dotationem Ecclesiarum, ex solo iuris ministerio etiam absque aliqua speciali reseruatione, ius offerendi, seù præsentandi quęsitum intelligeretur, iuxtà Concilij *Tolerani 12. decretum can. 6. & communem Canonistarum sententiam, quam affert, & sequitur Loter. de re benefic. lib. 2. quæst. 7. num. 4.* atque in puncto, quando agitur de patronatibus Regijs latè docent *Alphonsus Aluares in speculo Principum cap. 63. nu. 2. Renatus Cioppinus de sacra Politia lib. 1. tit. 4. Antonius Faber in suo codice sub tit. de Sacros. Ecclesf. deff. 48. & de iure patron. deff. 1. Vasquius lib. 1. controu. Illustr. cap. 22. num. 14. Viuianus de iure patron. parte 1. lib. 3. cap. 1. num. 38. Couarruuias in recollect. ad cap. Possess. de reg. iur. in 6. parte 2. §. 10. num. 5. & iampridem sancitum fuerat à Iustiniano Imperatore Nouell. 126. cap. 18.*

39. Sufficeret eas attulisse causas, quas Nicolaus in suis Apostolicis litteris nominatim expressit, quoties ageretur de Priuilegio per modum Indulti, seù concessionis ad Ludouici supplicationem obtento: verumtamen, cum in subiecta facti specie Summus ille Pontifex non concesserit, neque rogatus indulserit, sed apertissimis verbis Sabaudię Ducem certum fecerit, ipsique promiserit de speciali forma seruanda super collationibus, & prouisionibus beneficiorum in eiusdem Principis temporali Dominio consistentium, datęque Fidei vinculum validissimis clausulis irritantibus muniuerit, de quibus suprà *num. 4. & seq.* huius scriptę promissionis ratio postulat, & necessaria oppugnatę veritatis defensio cogit, vt initę conuentionis causę fundamentales radicitùs eruantur ab ijsdem principijs ortę, quibus ipsemet Pontifex Nicolaus anno 1448. de eodem collatiuo iure cum Germanica Natione conuenerat, & dein anno 1515. Leo X. cum Christianissimo Francorum Rege Bononiensi concordato transegit; Etenim illa verba *certum facimus, & sibi promittimus* precedentem tractatum arguunt subsequuta promissione compactum; vnde conuentionis dein inter partes initę, atque contractus stipulati vim habent, vt tradit *Imperator in §. si scriptum Institut. de inutil. stipulat.* & docent communiter Doctores *in l. sciendum ff. de verb. oblig. Iason: in l. Titia §. penultimo num. 6. & 7. ff. eod. tit. Alexander in l. iurisgentium §. cum nulla ff. de pactis, Cardinalis Mantica de tacit. &*

ambig. lib. 14. *tit.* 10. *num.* 41. *versic. quod locum habet Ludouisius decis.* 328. *num.* 6: consueuerunt namque Pontifices in huiusmodi promissionibus minùs scribere quàm dicere, aut quia sic decuit, vel quia multa occurrebant, quę expressa fortasse nocuissent, licet tacita non officerent, iuxtà Modestini Iuris Consulti monitum *in l. nonunquam* 51. *ff. de condit. & demons.*

§. I.

De Priscis Episcoporum & Abbatum electionibus.

40. Abditis in hac solemni promissione Nicolai Pontificis sensibus, primam lucem afferunt priscę Episcoporum, & Abbatum electiones; nam quoad Episcopales dignitates exploratum est, ab initio nascentis Ecclesię, & longo post tempore non tam Clerum, quàm Populum, in eligendis Episcopis, admissos fuisse, sicuti latè docent *Rebuffus de concordat. Franc. in clausula, & cum ex electionibus sub tit. de elect. derogatione, Michael Rausel. in hist. Iurisdict. Pontif. lib.* 2. *cap.* 9. *Antonius Paulutius in sua Iurisprudentia sacra tom.* 1 *lib.* 2. *cap.* 15. *& seq. Diana coordinatus tom.* 9. *tractat.* 9. *de prisco more eligendi Episcopos resol.* 1. *& pluribus seqq. Dionisius Petauius de Ecclesiast. Hyerarch. cap.* 13. *& nouissimè Ludouicus Thomassinus de beneficijs par.* 2. *lib.* 2. *cap.* 2. *&* 3.

41. Hanc à primis Ecclesiæ cunabulis eligendi normam ostendunt acta Apostolorum *cap.* 1. in quo dum ageretur de subsituendo Apostolum loco Iudæ, Petro in medio Fratrum exurgente, vbi aderat turba centum ferè, & viginti, statuerunt Barnabam, & Matthiam atque orantes sortes eis dederunt, omnes scilicet illi, qui tum præsentes erant, & ad quos Petrus verba fecerat, Chrysostomo teste in actis Apostolorum *homil.* 3. quod idem in electione septem Diaconorum habetur *cap.* 6. vbi conuocata ab Apostolis multitudine Discipulorum ità alloquutos legitur: *considerate ergò Fratres, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu Sancto, & sapientia quos constituamus super hoc opus; nos verò orationi, & ministerio verbi instantes erimus, & placuit sermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum: hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus,* nec diuerso ritu eligendos Episcopos tradit Origenes *homil.* 6. *in leuitic. Cyprianus Carthaginensis Episcopus epist.* 68. *omninò videndus, Chrysostomus homil.*14. *& lib.*3. *de Sacerdot. cap.* 15.

quòd

quòd etiam Constantino imperante seruatum patet ex Euseb. Cæsariens. *de vita Constantini lib.3: cap.60., 62., & tempore Concilij Nicæni ex epist. Synodica apud Socratem lib.1.cap.9. ibidem* -- *Quòd si quempiam eorum qui in Ecclesia censentur, diem suum obire contigerit, in defuncti locum, & honorem prouehantur illi, qui nuper adsciti sunt, modo digni videantur, & populus eos eligat suffragante nihilominus, & Plebis iudicium confirmante Alexandrinæ vrbis Episcopo* -- hinc Hilarius Pictauien: Episcopus *in supplici libello ad Constantium Imperatorem*, quem affert Cardinalis Baronius *ad annum* 355.*n.*72.*& seqq.*, inter alia his verbis Imperatorem alloquitur -- *Permittat lenitas tua populis, vt quos voluerint, quos putauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina Mysteriorum solemnia concelebrent, & pro incolumitate, & beatitudine tua preces afferant* -- nec diuersimodè Alexandrinis rescripsit Leo Imperator apud Euagrium *lib.* 3.*cap.* 12. *ipsos monendo, vt Episcopo subesse vellent, quem Cleri, populique electio designasset.*

42. Similem procedendi modum discimus obseruatum fuisse ex Primi Concilij Constantinopolitani epistola Synodica ad Damasum Papam, & ad cæteros Occidentis Episcopos, cuius hæc sunt verba: *Episcopum Nectarium in æcumenica Synodo communi concordia, sub Dei, & dilectissimi Regis Theodosij conspectu, vniuerso Clero, totaque ciuitate suffragium ferente, ordinauimus; & in eumdem sensum loquutus est Gregorius Nazianzenus in orat. de obitu Patris, prout etiam epist.*21., *& orat.*21., vbi laudat electionem Athanasij, quòd totius populi calculo firmata fuisset, hoc est suffragio, quale in comitijs olim per calculos dari consueuerat, idemque annuit Hieronymus *lib.*1. *aduersus Iouinianum*, vbi incusat vulgi mores, quòd eligere plerumque soleant Episcopos sibi similes; eamdemque eligendi potestatem Clero, & populo tribuit ipsemet Hieronymus *in Comment. ad Ezechielem cap.*33., *Irenæus epist.*67., *Apollinaris Synodius lib.*4. *epist.*25., *Iulius Primus in epist. ad Oriental.* quam refert *Athanasius Apolog.*2., & recenset *Seuerinus Binius tom*: 1. *Concil. pag. mihi* 405. vbi exprobrat Gregorio, quòd nullum à populo Alexandrino suffragium habuisset, *Anselmus Episcopus Lucensis in defensione Gregor. VII. lib.*2.*ferè per totum*, vbi hanc veritatem vsque ad finem vndecimi Sæculi in quo ipse viuebat indubitatis documentis exponit.

43. Eamdem in electionibus formam statuisse Summos Pontifices apertissimè testantur acta Syriaci, Innocentij, Zosimi, & Bonifacij. quę habentur penès Petrum de Marca *de concord. Sacerdot., & Imper. lib.*8.*cap.*6. *à n.*7.*vsque ad n.*10., quibus accesserunt Decreta Cœlestini, Leonis, Gregorij, Gelasij, & Stephani à Gratiano congesta

gesta *distinct.62. cap. 1.* ibi *Nulla ratio finit, vt inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sunt electi, neque à Plebibus expetiti, nec à Prouincialibus Episcopis cum Metropolitani-iudicio consecrati & distinct. 63.cap.quia igitur 9.ibid. (Sacerdotis,& totius Concilij vnito consensu, & Serenissimi Principis voluntate - cap.plebs 11. cap. nosse tuam 12. ibidem -- Conuocato Clero, & populo talis ibi eligatur -- Nicolaus cap. 13. -- Episcopos per æmiliam non consecres nisi post electionem Cleri,& populi -- Leo cap.19. ibidem -- Omnium Clericorum, & Ciuium voluntate discussa -- Cælestinus cap. 26. ibidem -- Cleri, Plebis, & Ordinis consensus, & desiderium requiratur --* quod idem statuitur ab eodem Leone *cap.27. & ex capitularibus Imperatorum* Caroli, & Ludouici *cap. Sacroru 35. ead. distinct.63.*

44. Cæpit paulatim populus ab electionibus remoueri, sicuti patet ex Iustiniani rescripto *in l.43. §. item iubemus de Episcop.& cleric. in authent. de Sanctiss. Episcop. collat.9. tit.15.*, quod iampridem, saltem quoad tumultuosas turbas, statuerat Concilium Laodicenum *can.13.*, donec omnis ad electionem accessus partim consuetudine, partim latis canonibus eidem interdictus est; neque enim aliquid in vulgo modicum terrere ni paueat; vnde prȩualuit, quod dici solet, vanas populi voces non esse audiendas *l. ad bestias 31. ff. de pen. l. Decurion. 12. §.1. cod. eod. tit.*; aucto enim Fidelium numero conuocari sine tumultu non poterat, & facilè mobile vulgus studijs partium vsque ad rixas, & cȩdes scindebatur, ità vt affectui magis, quàm merito vota conferret; nec tam eligeret, quàm venderet: Prophanum itaque, & venale vulgus ab electionibus Episcoporum arcere consentaneum fuit *cap. Osius 2. cap.51., & cap.56. de elect. cap.2. de Iudicijs, cap. nullus, cap. Adrianus, cap. non est, cap. non licet distinct.36. cap. si deinceps caus.16. quæst.7.*

45. Exclusis itaque Laicorum suffragijs integra mansit penès cuiuslibet ordinis Clerum Episcopalis electio, donec Clericorum multitudinem ad sola Canonicorum Collegia, seù Cathedralium Capitula redigere Ecclesiasticæ disciplinȩ ratio suasit, quȩ pridem ex iuribus supra relatis plebeculȩ concursum ad paucos optimates reduxerat: quod ius ad totalem populi, & Cleri inferioris exclusionem, quando sibi Capitula vindicauerint, facilè eruitur ex Pontificijs Constitutionibus in quinque prioribus Decretalium libris *sub tit. de electionibus, & electi potest. cap. cum Sutrina Ecclesia 3. de causa possess., & propriet.*, & plenè tradunt supra laudati Scriptores *num.39. inter quos Paulutius cit. lib.2. tractat. 2. cap.16. n.7. versic. perdurauit, & lib.6. tractat.10. cap.4. n. 5.*, Thomassinus *de benefic. par.2. lib.2. cap.31. n. 7.*, quibus addo Archiepiscopum Parisiensem Pe-

Petrum de Marca *de concord. Sacerdot. & Imper. lib.6. cap.2. num.9.*, vbi ex varijs Gregorij VII. epistolis ostendit propè finem duodecimi Sæculi, ius electiuum ad Canonicos Ecclesiarum Cathedralium transmissum fuisse, quod dein Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum anno 1215. præscriptis eligendi formis ad forensis triturę leges reuocauit, quæ passim in libris *Decretalium à Gregorio IX. recollectis habentur sub tit. de postulando*, *De elect.*, *& de translat. Episcop.*

46. Electionibus Canonicis in suo robore vigentibus, ipsarum confirmatio penès Metropolitanos, seù Primates principaliter mansit, & Electorum ordinatio, seù consecratio apud Comprouinciales Episcopos: Ità habetur inter antiquos Canones, quos aliqui Apostolicos vocant *cap.33.*, *& statuerunt Laudicena Synodus can. 12.*, *Nicæna can.4.*, *& 6.*, *Antiochena can.19.*, *Sardicensis can. 6.* prout etiam in Ecclesia Occidentali *Concil. Carthaginense 2. can.12. Carthagin.4. can.1.*, *nec non Summi Pontifices Innocentius Primus epist. 2. cap.2.*, *Bonifacius epist.3.*, *Leo Magnus epist.89.*, *& 92.*: hinc Gregorius Magnus id præcipuè professus est, quòd non se interponeret electionibus Episcoporum, sed liberis eligentium suffragijs permitteret in *epist.29. lib.2.*, atque *lib.19. epist.24.*, vbi rogatus à Roberto Comite, vt Melitensem Episcopum consecraret, tandiù distulit, donec constaret, eiusmodi consecrationem Rhegiensis in Calabria Archiepiscopi iuri adiudicandam non esse, & Hadrianus Primus ea maximè gloria, & laude delectabatur, quòd se Episcoporum canonicis electionibus non ingereret, sicuti habetur *in Concil.Gallic.tom.2. pag. mihi 96.*; & hoc, vsque ad duodecimum Sęculum, ab Ecclesia, tam Orientali, quàm Occidentali communiter seruatum fuisse latè tradunt, & probant *Petrus de Marca lib.6. cap.2. 3.*, *& seqq. Thomassinus de beneficijs tom.2.part.2. lib.2. cap.7. 18. 29. & 42.*

47. Quoad attinet ad Abbatiales dignitates, seù Monacorum Præpositos, satis constat eorum electiones Monacis cuiuscumque Cœnobij fuisse permissas, & in ea re paulò minùs varium fuisse vsum, quàm in Episcopis eligendis, prout notat *Ioannes Douiat in suo specimine Iuris Ecclesiastici tom.1.fol. mihi 16. n.8.*, & fusè tradit *Thomassinus de beneficijs par. 2. lib. 2.*, *cap. 28.*, *& cap.34.*, iuxtà Pontificias constitutiones, de quibus habetur *in cap. ex eo 32.*, *& cap. indemnitatibus 43. sub tit. de electionibus in sexto.*

§. II.

§. II.

De collatiuo Ordinariorum Iure.

48. Pari ferè gradu permansit apud Ordinarios illæsa collatiui Iuris ratio de omnibus beneficijs, in singulorum assignata Diœcesi, seù ecclesiastica Iurisdictione consistentibus, prout dilucidè probatur ex dispositione Sacrorum Canonum *in cap. finali distinct. 99., cap. nemo de consecratione distinct. 1., cap. sic quidam 2., cap. decretum est 3., cap. regenda 4. cum concordant. caus. 10. quæst. 1., cap. omnes Basilicæ 10., & cap. nullus omninò 11. caus. 16. quæst. 7., quod idem in Decretalibus sancitum legitur in cap. conquærente 16. de offic. Iudic. Ordin., cap. ex frequentibus 3. de Institutionibus*, nam prout scripsit Gregorius Magnus ad Romanum Siciliæ defensorem, relatus à Gratiano *in cap. peruenit caus. 11. quæst. 1. Si sua cuilibet Episcopo Iurisdictio non seruatur? quid aliud agitur, nisi vt per Nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo confundatur.*

49. Adeò enim ignota vsque tunc fuerat Papalis beneficiorum immediata, & absoluta prouisio extrà specialem suam Diœcesim, & suburbicarias regiones, vt in toto Decretorum volumine, & in antiquioribus Pontificijs Decretalibus, vsque ad decimum tertium Sæculum, nullum de hac re actuale exemplum afferatur, sicuti animaduertunt Ioannes Andreas *ad speculat. sub tit. de concess. præbend. ver. & sciendum est. Gonzal. ad reg. Cancell. §. 1. in proœmio n. 21., & duobus sequentibus, Selua de beneficijs part. 2. quæst. 1. n. 14. Lotrius eod. tractat. lib. 2. quæst. 22. n. 1. & seqq. Barbosa de offic. & potest. Episcop. alleg. 57. n. 1. Paulutius in sua Iurisprudentia sacra lib. 6. tract. 10. cap. 4. n. 2. §. At verò. Ioannes Franciscus Leo in suo Thesauro Fori Ecclesiastici par. 2. cap. 3. n. 1.*, & fusè docet eruditissimus *Thomassinus de benefic. p. 2. lib. 1. cap. 33., & tribus seqq.* qui deincap. 41. & 42. luculentèr ostendit, quòd si fortè Summi Pontifices se in huiusmodi prouisionibus interponerent, tamen ius absolutum, & indefinitum propriæ authoritatis, & zelum suæ vniuersalis ergà omnes Ecclesias sollicitudinis, cum potestate ordinaria Episcopi proprij illius loci, in quo sita erant beneficia, temperabant: Et quamuis penès ipsos tanquam Petri Successores, & vniuersalis Ecclesiæ Episcopos, inesset habitualiter integra omnium Ecclesiarum, & beneficiorum dispositio, seù dispensatio cum plenitudine potestatis sibi immediatè à Deo concessa; erant nihilominus

contenti actuali illorum beneficiorum collatione, quæ vrbis ambitu claudebantur, prout post *Germonium de Indult. Cardinal. §. per quæ sublatis, n.87.*, fatetur *Cardinalis de Luca in relat. Roman. Cur. discurs.9. n.6. vsque ad n.13., & in summa de beneficijs cap.2. in princ.*

50. Hinc Lateranense Concilium sub Calixto II. de anno 1123. summam Episcoporum authoritatem in quorumlibet beneficiorum propriæ Diœcesis distributione, integram, & liberam seruari præcepit, excepto patronatu tam Laico, quàm Ecclesiastico, prout habetur *ibid. can.4.* iuxtà veteres Ecclesiæ regulas, quæ omnes singularum Ecclesiarum res in manu Episcoporum constituerant *cap.2. cauf.16. quæst.7., & cauf.15. quæst.16. cap.7.*

§. III.

Quid in huiusmodi Electionibus, & collationibus beneficialibus exigi, aut recipi potuerit.

51. Canonicis electionibus, & collatiuo beneficiorum iure in prædicto statu vigentibus, in eo præcipuè feruebat Romanorum Pontificum, inferiorum Pastorum zelus, nè pro eligendis Prælatis, aut conferendis beneficijs aliquod licèt tenue donum, vel leuis pecunia exigeretur, aut reciperetur; Nam cum ditatis post tertium sæculum ex pia liberalitate Fidelium Ecclesijs, omnia officia Ecclesiastica non sine certis beneficijs, seù prouentibus esse cæpissent, & nemo promoueretur ad Ordines, nisi certæ cuidam Ecclesiæ assignaretur, statim hoc malum irrepsit, vt illi, quibus inerat ordinandi, seù promouendi facultas à promouendis, seù ordinandis dona, & pecunias exigerent, aut acciperent: Hinc post damnatam à Ioanne Chrysostomo in Ephesina Synodo cuiusdam Antonini Episcopi rapacitatem, qui ordinandos titulo beneficij, solutione vnius annatæ, pro modo reddituum onerabat, teste Palladio in vita eiusdem Chrysostomi, corruptio ista Calcedonense Concilium impulit, vt depositionis pœnam illis insligeret, qui aliquo accepto ordinarent Episcopos, aliosue Clericos, aut Ministros in Ecclesia constituerent, sicuti habetur in actis eiusdem Synodi *Calced.can.2.* cuius fragmentum retulit *Gratianus in cap. si quis Episcopus 8. cauf.1. quæst.1.*; Iam enim tunc ordinatio comprehendebat vnico contextu manuum impositionem, & beneficij collationem, cuius annuos redditus, atque prouentus huic corruptelæ causam dedisse, ambigendum non est:

est: Etenim postquam donata à Constantino Magno in initio quarti Sæculi pace, illapsæ sunt in Ecclesiam opes, insidiari cæpit auaritia, & prætium facere rebus, quæ iam nihil sunt, vbi ad illa obtinenda necesse est erogare pecuniam.

52. Verumtamen, cum Calcedonensis Synodi constitutionem eludere non erubescerent Orientalis Ecclesiæ Ministri, eam adhibendo infælicem astutiam, vt pecuniam post ordinationem acciperent, Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus sophistica argumenta repellens statuit in Patriarchali Synodo, quam de anno 459. initam legimus *ex lib.*3. Iuris Græcoromani, quòd non liceret pecuniam dare, aut accipere, tam ante ordinationem, quàm post eius celebrationem, declarando talem fuisse Concilij Calcedonensis mentem, abrogando contrarium abusum, qui paulatim ex Gallatiæ partibus irrepserat.

53. Nundum fluxerat decennium post acta prædictæ Synodi Patriarchalis, & iam necesse habuit Leo Augustus imperiali lege decernere, nè ordinantes, seù eligentes pro ordinatione, aut electione aliquid acciperent: Profectò enim inquit Imperator *in l. si quemquam* 30. *cod. de Episcop.*, *& Cleric.* -- *quis locus tutus, & quæ causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecunijs expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei prouidebimus, si auri sacra fames in penetralia veneranda prorumpat? cesset altaribus imminere profundus ardor auaritiæ, & à sacris adytis repellatur piaculare flagitium; vnde, si quis, vt alium ordinaret, aut eligeret, aliquid accepisse detegatur, ad instar publici criminis, & læsæ Maiestatis accusatione proposita à gradu Sacerdotij repellatur &c.*

54. Vix septuaginta à promulgatione Leoninæ constitutionis excesserant anni, & iam adeò inualuerat contrarius abusus, vt eum omninò delere, atque abrogare desperans Iustinianus Imperator illum dumtaxàt temperare, & ad certam quantitatem, atque laudabilem vsum reducere decreuerit in Nouella *constitutione edita anno* 530., *quæ legitur in ordine* 97., *& in libris Authentic. collat.*1. §. *& hanc*, *tit.*6. *& collat.*9. *tit.*15. §.1., vbi incipiendo à Patriarchalibus Ecclesijs, Romanâ nempè, Constantinopolitanâ, Alexandrinâ, Antiochenâ, & Hierosolymitanâ, nihil vltrà viginti libras auri præstari declarat alijs Ecclesijs pro modo, & ratione fructuum ad moderationem redactis, quarum nonnullæ tercentis, aliquæ ducentis, aliæ quinquaginta nummis aureis onerantur: Præpositos autem Ecclesijs duas auri libras annui redditus non excedentibus, neque pro introniftico, neque pro alia qualibet causa, aut consuetudine dari aliquid permisit, cuius tamen pecuniæ vt suprà exigendæ distribu-

C 2 tionem

tionem faciendam esse decreuit Imperator, ab Archidiacono, & à primo ordinantis Episcopi presbytero, qui prædictam pecuniam accipientes, eamdem in tres partes diuidere deberent, nempè vnam inter Episcopos consecrationi adsistentes, vt eorumdem itinerario sumptui consuleretur, aliam inter Clericos tanquam in munus, seù honorarium præstiti Ministerij, & alteram pro labore, & mercede Notariorum diplomata conficientium: Mouetur ad hanc reductionem pijssimus Imperator duabus præcipuè rationibus, quæ ibidem specialiter exprimuntur, videlicet nè ex talibus occasionibus Ecclesiæ debitis prægrauentur, & nè Sacerdotia venalia efficiantur.

55. Iustiniani constitutionem sequutus est Attalaricus Italiæ Rex in suo memorabili edicto ad Ioannem Papam anno 533. penès *Cassiodor. variar. lib.9. cap.* 15., quod vt cunctorum cordibus figeretur, mandauit ipse Rex Attalaricus tabulis marmoreis incidi, & ante atrium B. Petri Apostoli in testimonium publicum collocari, sicuti probatur ex subsequenti epistola ipsius Regis ad Saluantium vrbis Præfectum, quam affert jbidem *Cassiodor. cap.16.*

56. Viguisse videtur in Ecclesia occidentali præfata permissio vsque ad annum 595. quando Gregorius Magnus in Concilio Romano omnem præstationem prohibuit, ità vt nihil omninò dare, vel accipere deinceps sub quocunque nomine, & colore liceret, quod decretum Synodale legitur in epistolis eiusdem Gregorij *lib.44. cap.* 4., & refertur à Gratiano *in cap. nouit Sanctitas tua 3. distinct.* 100. *cap. de ordinationibus* 116., *& cap. quibusdam* 117. *caus.1. quæst.2.* vbi maximus ille Catholicæ Ecclesiæ Antistes inquit -- *sicut Episcopum non decet manum, quam imponit vendere, ità & Minister, vel Notarius non debet in ordinatione eius vocem suam, vel calamum venundare, Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus post acceptas chartas, & pallium aliquid cuilibet ex Clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit* -- quinimò contrà aliquos insipidè cogitantes, se à tali crimine liberari posse sub prætextu, quod acceptam pecuniam in eleemosynis dispensarent, acriter clamat Sanctissimus Pontifex *lib.7. epist.* 110. quam affert Gratianus *cap. non est putanda, caus.1. quæst.1.*

57. Post prędictam constitutionem in Synodo Romana factam, totas vires adhibuit ipsemet Gregorius Magnus, ad illam prauā consuetudinem ab omnibus Ecclesijs, tam occidentalibus, quàm orientalibus extirpandam, prout patet ex eiusdem Apostolicis litteris *lib.4. epist.*51., 53., 54., 55., *&* 56., item *lib.5. epist.7., & lib.7. epist.5.* 113.

113. 114. *nec non lib. 9. epist.* 40. 51. 53. 54. *ac lib.* 11. *epist.* 46. quarum epistolarum authoritas varijs in locis adducitur à Gratiano *in 2. parte decret. caus.* 1. *quæst.* 1. 2. *&* 3.

58. Laudabilem illam Constitutionem à conciliari decreto emanatam, in suo robore mansisse penes Romanam Curiam vsque ad annum 744. probat responsio Papæ Zachariæ ad Bonifacium Sedis Apostolicæ Legatum, qui probra aduersus Ecclesiæ Romanæ Clericos ingesserat, quod pretia ex prædictis rebus acciperent, vndè Zacharias, quasi sibi tanquam Supremo Pastori hanc corruptelam contrà Sacros Canones exprobraret, ità conquestus est *epist.* 5. *ad prædict. Bonifac. ibid. -- quasi nos corruptores simus Canonum, & Patrum rescindere traditiones quæramus, vt per hoc quod absit in simoniacam hæresim incidamus, accipientes, & compellentes, vt ij, quibus pallia tribuimus nobis præmia largiantur expetentes ab illis pecunias* — & infrà -- *fastidiosum à nobis, atque iniuriosum suscipitur, dum nobis illud ingeritur, quòd nos omninò detestamur: absit enim à nobis, & à nostris Clericis, vt donum, quod per Spiritus Sancti gratiam suscepimus, pretio venundemus.*

59. Vetus hoc in Christiana Republica malum semper vetitum, & nunquam satis coercitum fuisse, comprobauit euentus; nam omissis, quæ in nono, & decimo sæculo Pontificalis dignitatis turbatus ordo, & varij Vrbis Romanæ casus sub diuersis Imperatoribus attulerunt, huius mali vindicem se præbuit, labente iam decimo Sęculo, Concilium Romanum sub Benedicto VII. Otthone I. Imperante, cuius decretum refert Additionator ad Petrum de Marca *lib.* 6. *cap.* 10. & post Alexandrum II. *epist.* 35. propè finem vndecimi sæculi Gregorius VII. in Concilio Romæ habito anno 1074. *relatus à Gratiano in cap. ordinationes* 113. *cap. nullus Episcopus* 124. *caus.* 1. *quæst.* 1. *cap. audiuimus* 1. *cap. si quis dator* 2. *& cap. si quis Episcopus* 3. *caus.* 1. *quæst.* 3. Dignum est enim inquit ibidem zelantissimus Pontifex, vt qui gratis Episcopatum accepit, ità membra eiusdem Pontificatus gratis distribuat, & sicuti latiùs legi potest in eiusdem Concilij Romani apollogia quæ Concilio ipsi subtexitur.

60. Non minori zelo hanc corruptelam delere studuit Vrbanus II. penès *Gratian. Decret. par.* 2. *caus.* 1. *quæst.* 2. *cap.* 3. *ibid. regulam antiquam sequens, nulli vnquam de ordinationibus aliquid omninò accipiendum esse constituo, neque ex datione pallij, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam noua per ambitionem simulatio inuenit appellatione pastelli; quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit Euangelicam lectionem Minister legit, confirmationis autem eius epistolam Notarius scribit*, & ex eodem Vrbano II. habetur *in cap. quæ-*

situm.

situm 4. *cap. ea quæ sunt* 5. *& cap. Saluator* 8. *cauſ.* 1. *quæſt.* 3.

61. Apertiſſimis ſanè verbis loquutus erat Vrbanus, ſed quia aliqui, diſtinguendo temporalitatem redditum à ſpiritualitate conſecrationis, ſeù Ordinis, putabant ſe poſſe, occaſione collationis beneficij, pecuniam pro modo, & ratione redditum accipere, obſeruetur, quomodo pijſſimus Pontifex Paſchalis II. Vrbani Succeſſor contrà ſic deſipientes reſpondit apud eumdem. *Gratian. in cap. ſi quis obiecerit* 7. *cauſ.* 1. *quæſt.* 3. in illis verbis, *ſi quis obiecerit, non conſecrationes emi, ſed res ipſas, quæ ex conſecratione proueniunt, penitus deſipere probatur, nam cum corporalis Eccleſia, aut Epiſcopus, aut Abbas, aut tale aliquid ſine rebus corporalibus in nullo proficiat, ſicut nec anima ſine corpore corporaliter viuit, quiſquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit neutrum inuenditum derelinquit: nullus igitur emat Eccleſiam, vel præbendam, vel aliquid Eccleſiaſticum, nec paſtellum, nec paſtum anteà vel poſteà pro huiuſmodi ſoluat*, quod idem ex eodem Paſchali habetur *in cap.* 125 *cauſ.* 1. *quæſt.* 1. *& in cap. Altare* 114. *cauſ.* 1. *quæſt.* 3. nec diuerſimodè decreuerunt poſt Vrbanum, & Paſchalem ſubſequuti Pontifices *apud Gratian. nempè Gelaſius Secundus in cap. quos conſtiterit* 6. *Calixtus Secundus cap. Sanctorum Patrum* 10. *ead. cauſ.* 1. *quæſt.* 1. *& Innocentius Secundus in cap. ſi quis præbendas* 15. *cauſ.* 1. *quæſt.* 3. *quod idem renouauit anno* 1119. *in Concilio Lateranen. can.* 2. *& Innocentius Tertius anno* 1215. *in Concil. Lateranen.* 4. *can.* 63. *quibus addi poſſunt decreta Concilij Pictauienſis can.* 9. *&* 13. *Londinenſis can.* 1. *&* 3. *& rurſus in alio Londinenſi de anno* 1138. *can.* 3. *&* 4. *Pariſienſi anno* 1252. *can.* 22. *&* 23. *Pallentino can.* 19. *Tolletano de anno* 1321. *can.* 13.

§. IV.

De Iure Supremorum Principum, & ſingulariter Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ in electionibus Prælatorum.

62. Quale fuerit Ius Regium in canonicis electionibus ante Conſtantini Magni tempora, ſuperfluum eſt quærere, nam nullus ex Imperatoribus Romanis extitit, qui idolatricis ſuperſtitionibus deditus Epiſcopos prorſus ſublatos non cuperet, & omnes Chriſti fideles delere, igne, & ferro non ſtuderet; vnde ceſſat occaſio inquirendi, quale in illis tribus prioribus ſeculis ſibi Ius vindicarent, & quam partem, atquè ſollicitudinem gererent Principes in eligendis Epiſcopis.

63. Poſt-

63. Postquam Constantino rerum potito Romani Imperatores Christo nomen dederunt, & Ecclesia palam suis legibus, & redditibus viuere cępit, vetitum quidem fuit, ne Principes se ingererent in electionibus Episcoporum ex Synodo Nicęna apud *Gratianum distinct. 63. cap. 7. & in cap. nullus Laicorum cap. Adrianus Papa ead. distinct.*, sed pręualuit naturalis quędam ratio, atque honestas, vt vbi membra Reipublicę Episcopum designarent, Princeps qui caput, & apex est Reipublicę, atque reliquis alijs partibus dominatur, primam, & potiorem partem obtineret in hoc negotio, quòd plurimum publicę securitati, & temporalis dominij tranquillitati confert; Si enim membrorum requirebatur assensus, multò magis ipsius capitis erat requirendus, quod omnium membrorum nobilissimum non tantum est, sed reliquis etiam præest, & normam agendi pręscribit; quo argumento inter alia plurimum vrget Iuo Carnotensis *epist.* 60. & eò fortiùs rationi congruum fuit Principis consensum, & voluntatem adhibere, nè Pastor inuito Supremo Principe datus, caderet in contemptum, seù odium; nec enim amamus quę non eligimus: vndè in hac generali consuetudine permansisse cunctas Catholici Orbis Ecclesias tam Orientales, quàm Occidentales colligitur ex traditis à *Sozomeno histor. Ecclesiast. lib.* 7. *cap.* 2. *& lib.* 8. *cap.* 2. *Socrat. lib.* 7. *cap.* 29. *&* 39. *Gregor. Turonen. lib.* 4. *cap.* 7. 11. *&* 15. *cum alijs quos congerit Petrus de Marca de concord. Sacerdot. & Imper. lib.* 8. *cap.* 9. *&* 10., *quod idem eruitur ex cap. quoniam igitur* 9. *distinct.* 63. *& ibi glos. cap. Rheatin. Eccles.* 16. *& cap. cum longè* 25. *ead. distinct. cap. cum terræ* 14. *in fin. sub tit. de elect.* atque fortiùs comprobatur lectis, atque inspectis, quę ante Pipini, & Caroli Magni in Italiam aduentum, Imperatores Græci, atque illorum Romæ Duces mox Rauennates Exarchę, dein Gotthorum, & inde Longobardorum in Italia Reges auderent in electione Summorum Pontificum; quòd adeò inualuit, vt Supremo totius Ecclesiæ Antistiti prudentis quandoque consilij fuerit post translatum ad Francos, dein ad Germanos Imperium, Pontificiam, & omnium Prælatorum electionem eorumdem Imperatorum iudicio relinquere quoties fides danda sit *Gratiano in cap. Adrianus* 22. *& cap. in Synodo* 23. *distinct.* 63 hinc Gregorius VII. anno 1073. vbi primum à Clero, & populo electus fuit, statim misit ad Regem Henricum IV. vt ipsi electio innotesceret, & in illam consentiret; & idcircò ipsemet Rex Gregorio Vercellensi Episcopo Regni Italiæ Cancellario mandauit, vt Pontificiæ electioni Regium præstaret assensum, & eiusdem Pontificis consecrationi interesset, prout testatur *Spondanus Annal. Eccles. ad ann.* 1073. *num.* 9.

64. Hæc

64. Hæc omnia sigillatim referre super vacuum est,hoc vno quoad meum Institutum edocto, Supremos Principes ex recepta apud omnes gentes consuetudine, manentibus Canonicis electionibus, eam semper in ijsdem partem habuisse, vt nemo ad Prælaturam promoueretur, nisi ipsorum saltem præuio,aut subsequuto consensu, vel si eodem tempore desiderium eligentium, & voluntas Principis ad electionem peragendam concurrerent: de qua re ambigendum non esse tradit Cardinalis Sfondratus sub nomine Eugenij Lombardi de regali Sacerdotio *in prælud. oper.* §. 1. *versic. Principes quoad attinet fol. mihi* 46. & inferiùs post diligentem facti perquisitionem *fol. mihi* 56.*versic. ex hactenus relatis*:vbi concludit vix aliquas Episcoporum electiones, vsque ad annum 1274. reperiri, quæ non ex Principum consensu, aut voto, vel imperio fierent, atque idem conuincitur ex latè traditis per *Thomassinum par.* 2. *lib.* 2. *cap.* 6. *& sequentibus*, *signanter cap.*13. 16. *&* 31. *Petrus de Marca lib.* 8. *capit.* 14. *& duobus sequentibus,quod etiam in Italia seruatum tradit cit. cap.* 14. *num.* 8. *& in Regno Siciliæ Spondanus ad ann.* 1198. *num.* 6. & si quæ Pontificiæ Constitutiones aliquando aduersus Principes emanarunt, id actum esse constat, ob eorumdem Principum abusum, quoties vim, metum, aut simoniam in huiusmodi electionibus adhiberent, aut quia electis solemnem Inuestituram Episcopalis authoritatis per traditionem annuli, & baculi impartiri præsumerent; vndè dum cuncta, licet ab initio rectè instituta, in peius quotidie ruerent, Gregorius VII. strenuus Ecclesiasticæ libertatis vindex, non sine graui vtriusque potestatis dissidio, extrema remedia extremis morbis adhibuit in Synodo Romana habita anno 1078. dein reiterata 1080. non solum aduersus Episcopos, sed etiam contrà Imperatores, Reges, Duces, Marchiones, Comites, & quaslibet sæculares potestates, cuius intentum à Principibus oppugnatum pari zelo, & sollicitudine prosequuti sunt *Victor. III. in Synodo Beneuentana*, *Vrbanus II. in Claremontana*, *Paschalis II. in Pictauiensi*, *& tandem Calixtus II. ann.* 1119. *in Synodo Remensi*, vbi Ludouicus Crassus Rex Francorum interfuit, & anno 1122. in generali Concilio Lateranensi mira felicitate, post varia rerum discrimina firmauit, & pacem inter Sacerdotium, Regnumque restituit, Canonicis electionibus ad pristinam libertatem redactis, & laicalibus inuestituris quoad spiritualia penitus abrogatis.

65. Cæterum Canonica electione restituta, non ideò tamen proprij consensus necessitatem in eligendis Episcopis, & Abbatibus, alijsque Ecclesiæ Prælatis Principes remiserunt officijs, seù precibus Capitula Cathedralium, & Monacorum præueniendo, quod omnibus

bus Principibus Supremis commune fuisse tradit *Abbeuileus in summa Conciliorum tom. 1. ad Concilium Lateranense 5. fol. mihi 617. versic. nec iusta*: quis verò nescit preces Supremorum Principum pares imperio esse? nam iuxtà illud Taciti, & Ausonij, potentissimum imperandi genus est, cum rogat qui iubere potest, vltrà quòd, dum ex eodem Concilio Lateranensi sub Calixto II. datum est, vt electiones fierent præsente Principe, absque tamen simonia, & aliqua violentia, & si aliqua inter eligentes discordia emergeret, saniori parti consensum, & auxilium præberet, satis videtur libertas quidem eligendi Clero permissa, Principibus tamen antiquum & inueteratum ius consentiendi, & approbandi relictum, prout notat *Cardinalis Sfondratus loco supracitato fol. mihi 61.*

66. In eo, quod singulariter spectat ad Regiam Sabaudiæ Domum, incongruum esset, ceterorum Principum hodie in Italia iure sanguinis, & successionis dominantium exemplo, antiquissima illius iura metiri, prout respectiuè ad singulos demonstrat *Guicenon. in sua histor. genealog. Sabaud. tom. 1. cap. 5. & duobus seqq., Spondanus ad annum 1433. num. 11. & num. 13.* Etenim certum est, quod antequam circà Episcoporum electionem, & beneficiorum prouisionem antiqui Canones, & veteres consuetudines innouarentur, iam multò ante, tam citrà, quàm vltrà Montes augustæ illius Domus supremum manebat Imperium; vndè non est ambigendum, Sabaudos Principes tunc in sua Ditione eadem sibi iura non vindicasse, quibus cæteri tunc Dominantes in electionibus Episcoporum, & Abbatum, atque in alijs rebus beneficialibus vtebantur, sicuti ex partium distincta numeratione facilè ostendam.

67. Si ad illam in primis Dominij partem respiciamus, quæ vltrà Montes intrà Allobrogum fines continetur, constat, sexcentis abhinc annis, & vltrà Regios Sabaudiæ Principes, Imperialem, quam à maioribus suis acceperant potestatem in illis partibus exercuisse, vtendo ibidem in rebus Ecclesiasticis ijsdem iuribus, quæ tunc à Regibus, alijsque Supremis Principibus, & signanter ab Imperatoribus exercebantur.

68. Huius rei manifestum præbet exemplum, quod in annalibus Sabaudiæ refert *Guicenonius tom. 2. cap. 30.* vbi Sixtus IV. post designatum pro Ecclesia Gebennensi Ioanne de Compeijs, & apprehensam ab eodem Ioanne prædicti Episcopatus possessionem, deinde cognitis antiquissimis, & indubitatis Iuribus Serenissimi Ducis Caroli Primi, suffragium in personam Francisci de Sabaudia approbauit, ipsumque Sixtus ipse de prædicto Episcopatu, iuxtà præstitum ab eodem Duce consensum, inuestiuit, prædictum Ioannem iam

prouisum, & possessorem in aliam Ecclesiam transferendo.

69. Idem de anno 1433. comprobatur respectu Ecclesiæ Lausanensis penès historiographum Sabaudiæ *in libro scripto -- Amedeus Pacificus -- fol. mihi* 147. *& apud eumd. Guicenonium tom.* 2. *fol. mihi* 487. ortâ enim controuersia inter electum à Capitulo Lausanensi, & designatum à Serenissimo Duce Amedeo VIII. & ad Concilium Basileense delata, appellauit Amedeus ad Eugenium IV. vbi causa cognita à duobus Cardinalibus ad hoc specialiter delegatis, definitum fuit contrà Capitularem electionem anteposito Ioanne Prouinio, cuius fauore Dux Amedeus votum, & consensum præstiterat, quòd iampridem accidisse sub Ioanne VIII. testatur Petrus de Marca *lib.*8. *cap.* 16. *num.* 6. neque enim tunc etiam temporis adeò Summi illius Pontificis authoritas valuit in approbatione electi Lausanen. Episcopi, vt non eo minus necesse fuerit Principis consensum exigere.

70. Sed quod magis est, ex eodem Petro de Marca *lib.*4. *cap.*25. *num.* 4. habemus, Sabaudiæ Principes consueuisse, dare Episcopis inuestituras iure Regalium, prout olim Reges, alijque Principes consueuerant, & hoc authoritate Imperiali, quam huic Augustæ Domui innatam vetera monumenta testantur.

71. Hinc in ea parte prædictæ Dominationis, quam hodie retinent Sabaudiæ Duces, eędem adhuc ferè libertates in rebus ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentibus illęsę seruantur, quibus Gallicana regitur Ecclesia, quod præcipuè summæ amplissimi illius Senatus vigilantiæ, atque incomparabili zelo debetur, cui mos semper fuit antiqua sui Supremi Domini iura acerrimè tueri, quandoque inuitis etiam Principibus, qui forrasse aliquid antiquę disciplinę relaxassent, nisi repetitæ supplicationes vigilantissimi illius Senatus præualuissent. Et sanè decet Allobroges ijsdem iuribus vti, siquidem Maurianen; & Gebennen. Episcopi à Metropolitano Viennensi dependent, Lauzanensis Bizuntinum, & Seduensis Tarantasien: Episcopum agnoscunt, & Episcoporum Sabaudæ Ditionis cum Episcopis existentibus in Dominio Christianissimi Regis idem Ius manet; cum reciproca vigeat inter ipsos Dięcesum commixtio, omni, tam respectu Principum, quàm Subditorum circa Ecclesiasticam disciplinam disparitate sublata.

72. Seruauit tamen Deus magis perfectam in illis partibus rerum spiritualium vniformitatem præsentis sæculi fęlicitati, & gloriæ pijssimi, atque inuictissimi Ludouici Decimiquarti Christianissimi Regis, eiectis affatim, atque dissipatis Caluinistis hęreticis, quos in sua Sabaudiæ Ditione nunquam tolerare voluerunt Catholici Allobrogum Principes; vnde ab initio nascentis illius hæresis maluit pijssimus

simus Carolus Tertius Sabaudiæ Dux amplissimæ Valdensis Prouinciæ, & nobilissimi Gebennensis Comitatus dominium amittere, quàm Deo, & Catholicę Romanæ Ecclesię rebelles inter suos Subditos agnoscere, sicuti videri potest apud *Guicenonium tom. 2. fol. mihi* 538. *Blanchum in suo compendio lib.* 2. *fol. mihi* 330. & expressè habetur in diplomate Pontificio Clementis VII. sub die 29. Octobris 1525. directo ad Episcopum Lausanensem.

73. Eadem sanè ratio se offert fauore Sabaudi Principis in Prouincia Alpium Maritimarum, quarum Metropolis olim fuit Vrbs Cemenelij à Romano Pręside gubernata, ex cuius ruinis creuit propinqua Nicienfis Ciuitas: Apud omnes enim in comperto est, amplum illum Niciæ Comitatum Narbonensis Galliæ partem esse, quę tercentis abhinc annis ex spontanea populorum deditione, & ex solemni Prouinciæ Comitum transactione ad Regiam Sabaudiæ Domum, Amedeo VII. regnante peruenit, sicuti videri potest penès *Guicenon. tom.* 2. *cap.* 24., *& tom.* 3. *fol. mihi* 257. *Chioppin. de Demanio Gallico lib.* 1. *tit.* 9. *Morghes ad statuta, & mores Prouinciæ cap.* 2 vndè excepta ea parte Vintimiliensis Comitatus, quam, prout post Nostradamum *in sua historia Prouinciæ*, refert *Bochius in simili tractatu lib.* 9. *sect.* 3. *fol.* 314. Guilielmus Vintimilij Comes Carolo I. vtriusque Siciliæ Regi, & Prouinciæ Comiti subiecit, reliquum in spiritualibus vltrà Niciensem Episcopatum Ebredunensi Metropolitano subiectum respectiuè, Grassensem, Vensiensem, Glandeuensem, & Ebredunensem immediatè recognoscit: & licet his non obstantibus, nescio qua incuria alij circà externam Ecclesiæ disciplinam vsus irrepserint, salua tamen adhuc ibidem manet legationis Auenionensis Iurisdictio saltem quoad beneficiorum collationem, & dispensationes, in quibus obtinendis passim ad prædictam legationem recurritur, in cuius Apostolicæ Legationis finibus certum est nihil contineri, quod intrà Italiæ terminos existat.

74. Cęterum non minorem auctoritatem exercuisse Principes in Ecclesijs Ebredunensi Metropolitano subiectis circà electionem Episcoporum, quàm moris erat in alijs Ecclesijs, satis eruitur ex epistola Ioannis VIII. ad Aripertum Ebredunensem Archiepiscopum, quam refert *Petrus de Marca lib.* 8. *cap.* 16. *num.* 5. vbi loquitur de Venciensi Ecclesia, quæ pariter cum Niciensi eidem Metropolitano subdita adhuc existit; viguit enim in Ecclesia Niciensi Capitularis illa electio, quę Principibus maximum Ius tribuebat, sicuti probatur ex Bulla Innocentij II. die 3. Aprilis 1137. & Lucij II. die 9. Aprilis 1144. & durauit etiam post tempora Martini V. prout colligitur ex traditis per D. Abbatem, & Equitem Ioffredum *in sua*

Gatra Niciensi historia cap. 2. & Vghelium de Italia sacra tom. 4. de Episcopis Niciensibus.

75. In eo, quod pertinet ad Principatum Pedemontanum, scire oportet, quòd post summam Marchionatus dignitatem, quam Imperator Otho Tertius Vgoni consanguineo suo, intrà fines Italici Regni contulerat, Vmbertus ipsius Vgonis ex Beroldo filio Sabaudiæ Comite abnepos, inito cum Adelaide Taurinorum Ducissa, & plurium aliarum Ciuitatum in Pedemontio Domina felici Connubio, ad Serenissimos ex illis regalibus Nuptijs descendentes Allobrogum Duces amplissimum illum Principatum transmisit, quem sexcentis, & vltrà abhinc annis continuata legitima successione, ex Regijs, & Augusti sanguinis Insignibus Feminis, Patris, & Principis inseparabili ergà subditos nomine fortitèr, & suauiter retinent; vbi si aliquid præter Adelaidis successionem hodie continetur, habuerunt Sabaudiæ Principes ex spontanea populorum deditione, aut ex grata Cæsarum retributione, pro quibus ab omni euo se in Italia Vicarios perpetuos Imperiali authoritate gesserunt, de quibus omnibus facilè quis edoceri poterit ex augustæ illius Domus annalibus apud Pingonium, Boterum, Ludouicum ab Ecclesia, Monodium, & nouissimè apud Guicenonium Christianissimi Regis Historiographum, & apud Blancum prædicti Historiographi Annalium Sabaudiæ compilatorem.

76. Satis pariter constat, totum id, quod hodie in Pedemontana Regione continetur, partem fuisse illius Italici Regni, quod Longobardi, depressa Romanorum, atque Gottorum potentia sibi vindicarunt, & dein Carolus Magnus expulsis Longobardis Regibus, mira felicitate restituit Romano Imperio à Francis dein ad Germanos translato; etenim inter triginta illos Duces, quos post firmatum ab Alboino in Italia Regnum sibi Longobardi constituerant, Taurinensium Ducem Agilulfum à Theodolinda sibi in virum, & Regem electum tradunt *Paulus Diaconus de gest. Longobard. lib. 3. cap. 14. & cap. 18. & lib. 4. cap. 3. Abbas Thesaurus in historia Regum Italiæ cap. 4. fol. mihi 61. Spondanus ad annum 591. n. 11. Sigonius de Regno Italiæ ad annum 591. fol. mihi 19.* qui primus inter Longobardos Reges Catholicam doctrinam probauit, atque Ecclesijs, ac Monasterijs munificentissimè ditatis Successores suos præclarissimo exemplo ad sui imitationem accendit, prout referunt idem *Sigonius lib. 2. fol. mihi 52. Spondanus in epit. ad Baronium anno 591. num. 11.*

77. Ex Francorum augusto sanguine progenitam fuisse Adeladem, & eius Maiores Longobardorum Principum iuribus in Cotijs Alpi-

Alpibus, & Taurinensi Ducatu ex Caroli Magni munificentia successisse tradit *Thesaurus in histor. Taurinen. lib. 7.*, *& ibidem Additionator.*

78. Cuius auctoritatis autem esset Ducissa Adelaida in componendis, & dirigendis rebus Ecclesiarum in sua Ditione existentium, ostendit epistola Diui Petri Damiani *lib. 4. epist. 3.*, quę reperitur ad extensum penès *Guicenon. tom. 3. fol. mihi* 10.. Cum autem omnes Episcopatus Pedemontanę Regionis penderent ex suffragijs, & vocibus Subditorum, nulli cadere potest in dubium, quod Sabaudiæ Principes, etiam in illorum electionibus eodem iure vsi non sint, quod sibi innatum Italię Reges, atque eorumdem Successores exercuerant, & post ipsos, expulsis Regibus, Imperatores, sicuti arguitur *ex epist. Ioannis VIII.* 187., vbi de Episcopatu Vercellensi mentio habetur, & generaliter in tota Italia docet *Petrus de Marca lib.8. cap.14. n.7. & 8.*, & maximè, dum ijsdem Sabaudiæ Principibus in suo amplissimo Dominio, tam citrà, quàm vltrà Montes, Regia, & Imperialis potestas iure plenario competebat, sicuti testantur *Soccin. Iun. cons.42. n. 4. vol. 2.*, *Osascus decis.* 154., *Carolus Tappia decis.22. n.10. & 11.*, *Antonius Sola in proem. Decret. Sabaud. glos.1. n.17.*, *Thesaur. Sen. in præfatione ad decis. Senat. Pedemon. num.14.*, *Mastrill. de Magistrat. lib.1. cap.6. num.2.*, *Cobel in comment. ad bullam boni regiminis cap.10. num.70.*, *Martha de Iurisdict. par.3. cap. 33. n.72. Marius Italia de Immunit. Eccles. lib.1. cap.5. §.7. n.35.*, *Ioannes Franciscus Leo in suo Thes. For. Eccles. par.1. cap.10. n.26. & seqq.*

CAPVT III.

De nouo Iure Pontificio circà prouisiones beneficiorum.

79. Compilatum anno 1150. ex antiquis Dionysij Exigui, Isidori Mercatoris, Iuonis Carnotensis, aliorumque veterum Authorum collectionibus à Gratiano Decretum, in quo vsque tunc latæ Ecclesiasticæ leges continebantur, parum, aut nihil Episcopis, alijsque ordinarijs collatoribus circà beneficiorum prouisiones detraxerat; nam, licet Stephanus Papa, quem refert ipsemet *Gratianus in cap. nunc verò 20. caus. 9. quæst. 3.* Gualberto Patriarchę scripsisset ad Apostolicæ Romanæ Sedis prærogatiuam pertinere, quod posset de qualibet Ecclesia Clericos ordinare: Nihilominùs

nùs vſque tunc Romani Pontifices ſuum paſtoralem, & vniuerſalem zelum ergà omnes inferiores Eccleſias, pro rebus beneficiarijs in eo prçcipuè conſtituerāt, vt Electores, & Collatores in officio à Sacris Canonibus prçſcripto continerent, atque ab electionibus, & collationibus omnem vim, ambitum, & auaritiam extirparent.

80. In quinque prioribus Decretalium libris, quos anno 1230. Gregorius IX. promulgari mandauit, iam redactç intrà Cathedralium collegia canonicç Epiſcoporum electiones,multiplicatis ab Innocentio III. eligendi formis ad forenſis triturç leges reuocatç reperiuntur; vnde ex frequentioribus ad Romanam Curiam appellationibus, Capitulare ius aſſiduis eligentium contentionibus agitatum, non raro, ob eorumdem eligentium vitium, aut incuriam, electiones ipſæ Pontificia emendatione, vel authoritate indigentes iure merito corruebant; quinimò res hucuſque proceſſit, vt aliquando non ſolùm Electores, ſed etiam Metropolitani rerum perplexitatibus inuoluti, cauſam ex integro ad Apoſtolicam Sedem referrent, ſicuti reſpectiuè ad ſingula probant pontificiç conſtitutiones, quæ paſſim in prædictis Decretalium libris recenſentur ſub titulis *de poſtuland.*, *de elect. & translat. Epiſcop.*, atque latè docent *Petrus de Marca lib.6. cap.9. n.2.*, *Thomaſſinus de benefic. par.2. lib.2. cap.36.*, *& 43.*, *Claudius de Fleuri in ſuis Eccleſiaſt. Inſtitut. tom. 1. cap.10. fol. mihi 97. & ſeqq.*

81. Cæpit vniuerſalis conferendorum beneficiorum facultas, quç tamen precaria ergà Apoſtolicam Sedem penès Ordinarios actualiter exiſtebat, tantiſper attingi Pontificijs litteris fauore Clericorum, quos Summi Pontifices Epiſcopis commendabant, cuius officioſç petitionis initium Adriano IV. tribuit *Tomaſſinus par.2. lib. 1. cap.43. n.2. in epiſtolis ibidem relatis, vbi n.3.* refert Alexandrum III. Adriani Succeſſorem mandata precibus adieciſſe in illis verbis -- *ipſum commendamus rogantes, & rogando mandantes* -- ſed cum Epiſcopi, alijque Ordinarij Collatores ſe minùs dociles Pontificijs mandatis, ſeù commendatitijs epiſtolis prçberent, dein ſuprema, & abſoluta authoritate ad prçcepta,& cenſuras deuentum eſt: Mox tandem dati Executores, qui delegata Pontificis Maximi poteſtate Prçlatorum contumaciam in adimplendis expectatiuarum, aliarumque beneficialium prouiſionum mandatis plectendo ſupplerent.Hinc variç mandatorum formæ introductæ ſunt, quorum non pauca prçdicti quinque Decretalium libri exempla nobis exhibent, videlicet, Alexander III. *in cap. cum teneamur 6.*, *cap. inter catæra 17.*, *cap. Dilectus 19.*, *& ad Vercellenſem Epiſcopum in cap. Dilectus filius 27. ſub tit. de præbend.*, *Honorius III. in cap. Dilectus filius 34.*, *Gregorius*

rius IX. in cap.38. sub eod. tit. de præbend. : *Innocentius III. in cap. constitutionibus de rescriptis*, *cap. proposuit 4. de conceſſ. præbend.*

82. Frequentiùs de huiuſmodi expectatiuis, & mandatis actum fuit in ſexto libro Decretalium à Bonifacio VIII. edito de anno 1298., & in Clementis V. Conſtitutionibus, quas poſt eius obitum Ioannes XXII. ſub titulo *Clementinarum* vnà cum ſuis extrauagantibus promulgauit anno 1317., quibus ſubſequutæ ſunt aliæ ſub titulo *Communium* à varijs Pontificibus conditæ vſque ad Sixtum IV., qui deceſſit anno 1483. *Extrauagantes* nuncupatæ, quaſi extrà canonici Iuris corpus vagentur, licèt hodiè pro inſertis eidem corpori habeantur: Itá propemodum diſpoſuit *Bonifacius VIII. iu cap. quamuis 4.*, *& toto tit. de præbend. in ſexto*, Innocentius IV. *in cap. 1.*, *Bonifacius VIII. in cap. non captandæ 3. cum ſeqq. de conceſſ. præbend. in 6.*, *& eod. lib. 6. ipſemet Bonifacius in cap. cum aliquis 4. cap. ſuſceptum 6.*, *cap. ſi eo tempore 9.*, *cap. tibi 12.*, *cap. ſi pro te 13.*, *cap. duobus 14. ſub tit. de reſcript. in 6.*, *Clemens V. in ſuis Clementinis cap. 4. & 5. ſub tit. de reſcript.*, *cap. per litteras 2.*, *cap. ſi plures 3. de præbend.*, *& cap. vnico de conceſſ. præbend.*, cuius veritatis hiſtorica documenta congeſſit *Petrus de Marca lib. 4. cap. 9. n. 3.*, *Thomaſſinus cit. cap. 43. per totum*, & docent *Paulutius Iuriſprud. ſac. lib. 6. tractat. 10. n. 6. verſ. quoad alia*. *Claudius de Fleuri* ſupra laudatus *par. 2. cap. 15.*

83. Hæc Pontificijs mandatis parendi neceſſitas ſeruabat adhuc Epiſcopis vltrà debiti obſequij gloriam, neſcio quam collatiui Iuris imaginem, dum ſub eorumdem retento nomine eadem beneficia conferebantur: Attamen ſua ſuprema, & indefinita collatiui Iuris anthoritate à Deo immadiatè accepta dein vſi ſunt Summi Pontifices in illis beneficijs, quorum immediatam prouiſionem priuatiuè quoad Ordinarios ad ſe, & Apoſtolicam Sedem adhibitis reſeruationibus retraxerunt, inter quas, poſt ſpeciales illas alicuius certi beneficij nondum vacantis euocationes in fauorem certæ, vel nominandæ perſonæ, de quibus loquitur Innocentius III. *in cap. cum Dilectus 28. de Iurepatronat.* ea primum locum obtinnit, quam de omnibus, tam minoribus, quàm maioribus beneficijs, videlicet Cathedralibus, & Abbatialibus Eccleſijs in Romana Curia, ſeù apud Sedem vacantibus, & pro tempore vacaturis, priuatiuè quoad omnes Electores, & Ordinarios Collatores Sedi Apoſtolicæ actualiter aſſeruit Clemens IV. *in cap. licet Eccleſiar. 2. de præbend. in 6.*, quam conſtitutionem declarando, atque ampliando renouarunt *Gregorius X. in cap. ſtatutum 3.*, *Bonifacius VIII. in cap. præſenti 34.*, *& cap. ſi apoſtolica 35. ſub eod. tit. de præbend in 6.*, *cap. tuæ ſollicitudinis 1. inter extrauagan. commun. ſub tit. de præbend.*, quarum reſerua-

ſeruationum varias ſpecies ad plures caſus res, & perſonas protraxerunt *Bonifacius VIII. in cap. ſi eo tempore* 45. *de elect. in* 6., *Benedictus XI. in cap. ſanè Rom. Eccleſ.* 3. *inter extrauag. comman. ſub tit. de elect.*, *Clemens V. in cap. ſi temporali*, *inter eaſd. extrauag. commun. ſub tit. de præbend.*, *& dignitat.*, *Ioannes XXII. in cap. ex debit. paſtoral.* 4. *in ijſd. extrauag. de elect.*, *& ibid. Benedictus XII. in cap. ad regimen* 13. *ſub tit. de præbend.*, *& dignitat.*

84. Ex hucuſque relatis Pontificijs ſanctionibus originem ſuam duxerunt regulæ illæ, ſeû leges Apoſtolicæ Cancellariæ, quæ hodiè ſublatis, & ferè extinctis Epiſcopalium, & Abbatialium dignitatum canonicis electionibus, gradatim incipiendo à Ioanne XXII. vſque ad Nicolaum V. adauctæ, pauca etiam leuioris momenti, vbi receptæ ſunt, relinquunt beneficia, quorum immediata prouiſio ratione temporis, perſonæ, vel loci, aut alicuius affectionis, ſeù qualitatis, priuatiuè quoad ordinarios Collatores, non pertineat immediatè ad Apoſtolicam Sedem, iuxtà leges in ijſdem regulis præſcriptas, quæ licet cum obitu vniuſcuiuſque Pontificis expirent, attamen ſtatim in craſtina poſt electionem die à nouo Pontifice promulgatæ reuiuiſcunt, nunc ad eam formam, & plenitudinem redactæ, quæ habentur in renouatis ſub die 13. Iunij 1691. ab Innocentio XII. feliciter regnante, pro quarum omnium dilucidatione integros poſt primum Gloſatorem Alphonſum Sotum tractatus ediderunt Ioannes à Chokier, Petrus Rebuffus, Ludouicus Gomes, Quintilianus Mandocius, & Hieronymus Gonzales, atque lato calamo ſcripſerunt *Loterius de re benefic. lib.* 2. *quæſt.* 26., *& ſeqq.*, *Cardinalis de Luca in ſua ſumma benefic. à cap.* 3. *vſque ad cap.* 13.

§. I.

Quid dein fuerit innouatum ſuper rebus Beneficialibus.

85. Abrogatis canonicis electionibus, & euotato gradatim ad Apoſtolicam Sedem vniuerſali illo, ſed precario Iure, quo vſque ad duodecimum Sæculum Electores, & Ordinarij in rebus beneficialibus vſi fuerant: patuit Aulæ Romanæ locus pecuniarijs illis exactionibus, quas ſuprema Pontificis Maximi in rebus beneficialibus indixit authoritas, publicis Eccleſiæ neceſſitatibus excitata, inter quas illa primum in toto Orbe Catholico communi conſenſu locum inuenit, quæ ſub nomine annatarum, & communium ſeruitiorum

ab ob-

ab obtinentibus beneficia conciſtorialia, prout ſunt Epiſcopales, & Abbatiales dignitates antè expeditionem Bullarum exiguntur, poſtquam Papæ prouiſio in Bullis eius contenta vim electionis, & confirmationis obtinuit: Iſtis accedunt mediæ annatæ, quibus ſubiacent omnia beneficia, annuum valorem Ducatorum vigintiquatuor auri de Camera excedentia, vbicumque verum omnium beneficiorum valorem exprimere fas eſt, vltrà alios ſumptus, omnibus etiam leuioribus beneficijs communes, ſub nomine minutorum ſeruitiorum, prout de ſingulis habetur penès Fagnanum *ad cap. propterea ſub tit. nè Prælati vices ſuas n.8. & ſeqq.*, Theodorum Amydenium olim in Romana Curia cauſarum Patronum *in ſuo tract. de ſtylo Datariæ lib.1. cap.18. per totum, vbi n.1., & dein §.1.* loquitur etiam de componendis, quibus prouiſiones beneficiales aliquo Pontificio Indulto indigentes ſubijciuntur.

86. Initium huiuſmodi annatarum exactionibus dediſſe videtur Ioannes XXII., qui Auenione ſedens fructus primi anni beneficiorum in Anglia, Hibernia, & Valia vacantium pro vna vice tantùm ſibi reſeruauit ad leuamen onerum grauiſſimorum, quibus tunc Eccleſia Romana deprimebatur teſte Oderico Rainaldo *in ſuis Eccleſ. annal. ad ann.1317. num.49.*, ſed quia prædicta reſeruatio publicis eiuſdem neceſſitatibus, non ſufficiebat, conſtat *ex cap. cum nonnullæ 11. inter extrauag. commun. ſub tit. de præbend. & dignit.* eumdem Pontificem omnes redditus, atque prouentus primi anni beneficiorum Eccleſiaſticorum tunc vacantium, & quæ in diuerſis Orbis partibus vſque ad triennium vacare contingeret, Pontificiæ Cameræ reſeruaſſe, excluſis tamen Archiepiſcopalibus, & Epiſcopalibus Eccleſijs, ac Regularibus Abbatijs: Ea enim fuit tunc publica Eccleſiæ Romanæ omnium Eccleſiarum capitis indigentia, vt ab inferioribus membris ſubſidium illud exigeret, quod olim Epiſcopi, & Abbates à beneficijs in ſua Ditione vacantibus pro ære alieno, alijſque Eccleſiæ oneribus exſoluendis, & ad neceſſarios ſumptus ſupplendos percipiebant vigore Statuti, aut conſuetudinis, vel ex Apoſtolico Indulto iuxtà Honorij III. reſcriptum Epiſcopo Tolonenſi *in cap. tua nobis 32. de verb. ſignif.* vbi notanda ſunt illa verba -- *pro releuatione oneris debitorum* -- quod idem ſtatuit Bonifacius VIII. *in cap. ſi propter 10. ſub tit. de reſcript. in 6. ibidem: -- propter tua debita perſoluenda -- & denuò eod. lib.6. in cap. præſenti 9. de reſcript. cap. ſi tibi 26. de præbend. & dignitat. ibid. -- pro ſoluendis debitis quibus eſt Eccleſia tua onerata.*

87. Verumtamen allegatæ Ioannis XXII. reſeruationes de percipiendis fructibus beneficiorum vacantium, triennalem

exactionem non excesserant, & Episcopatibus, atque Abbatijs Regularibus exceptis minora tantùm beneficia complectebantur, & fructus ipsos suo tempore à Cameralibus colligendos respiciebant, vndè iuremeritò annatę illæ, ex quibus demum cunctis totius Orbis maioribus beneficijs, & præcipuè Episcopalibus, & Abbatialibus dignitatibus, perpetua seruitus ergà Romanam Ecclesiam fuit imposita, tribuendę omninò sunt in sua vera origine Bonifacio IX. qui, dum inter incendia schismatis Auenionensis Romæ sederet, ingrauescentibus, vt refert Rainaldus *ad ann.* 1392. *num.* 1. rei pecuniariæ difficultatibus sanxit, vt ab omnibus beneficijs, quæ à Sede Apostolica conferebantur, huiusmodi annatę Fisco Pontificio addicerentur, & ità tradunt *Platina de Bonifacio IX. Polidor. Virgil. de rer. inuent. lib.* 8. *cap.* 2. *in fin. Gigas de pens. quæst.* 26. *nu.* 1. *Æneas Siluius in suo Pontificatu Pius II. nuncupatus in Epitome ad Blondum lib.* 10. *decad.* 2. *ad ann.* 1400. *fol. mihi* 288. *Amydenius de stylo Datariæ lib.* 1. *cap.* 18. §. 3. *num.* 18. *Ciaconius de vit. Pontif. tom.*2. *ad ann.*1389 *de Bonifacio IX. fol. mihi* 694. *vers. annatarum solutione*, *Spondanus ad ann.* 1399. *num.* 2. *& ad ann.* 1410. *num.* 5. nec in luctuosissimo illo schismate Pontifices Auenione sedentes idem Ius exigendarum annatarum in suæ obedientiæ Terris omiserunt, prout eruitur ex Caroli VI. Francorum Christianissimi Regis Parisiensi Senatusconsulto *de anno* 1406. quod refert *Tomassinus cit. part.* 3. *lib.* 2. *cap.* 58. *nu.* 12. siquidem vtrumque vrgebat eadem angustia molestissimæ inopię, ob quam iustum semper, & æquum est, vt inferiores Ecclesiæ suo Supremo capiti subueniant.

88: Ex ijsdem annatis orta sunt quindennia, de quibus fusè loquitur Cardinalis de Luca *sub tit. de benef. disc.*89: nam si fortè beneficia annatis subiecta alicui Collegio, Monasterio, aut Ecclesiæ perpetuò vniantur, aut vnita reperiantur, vndè cesset spes vacationis, tunc loco annatarum certa quantitas de quindennio in quindennium iure releuij, seù amortisationis Reuerendæ Camerę exsoluenda subrogatur, cuius Authorem fuisse Paulum II. *de anno* 1469. *probat eiusdem constitutio* 8. *in Bullario Romano, quam ampliando, & declarando sequuti sunt Paulus V. constit.* 131. *in eod. Bullario Romano*, vbi recensetur etiam alia constitutio extensiua Vrbani VIII. edita idus Iunij Pontificatus sui anno primo.

89. In ijsdem temporibus, & ab eodem fonte Pontificię potestatis, ad supplendas graues Apostolicæ Sedis, & Curię Romanæ necessitates emanarunt fauore Reuerendę Camerę Spolia Beneficiatorum, & fructus vacantium beneficiorum, de quibus aliqua tradidi in meo responso super spolijs Ecclesiasticis in Regione Pedemontana,

na, & latè ad propositum thema differit Thomassinus diligentissimus nouæ, & veteris disciplinę indagator *de benef. par. 3. lib. 2. cap. 57. videndus num. 5. & sequentibus*: Respexerunt etiam vniuersalem Catholicæ Ecclesię vtilitatem, & edificationem, pensiones illæ, quibus fructus beneficiorum liberę collationis authoritate Apostolicæ Sedis affici tunc cæperunt, vltrà causas à priscis canonibus institutas, quas declarat Cardinalis de Luca *in sua summa post tract. de pens. cap. 1. & fusè quoad illarum originem, & progressum docet Thomassinus par. 3. lib. 2. cap. 31.* quibus in suo glorioso Pontificatu frenum iniecit pijssimus Pontifex Innocentius XII. omne ex qualibet causa pensionis onus reijciens à beneficijs actualem animarum curam habentibus: Pontifex verè Sanctus ab illis adeò alienus, quæ carnem, & sanguinem sapiunt, vt nec obulum quidem exigi permitteret pro expeditionibus Bullarum, & quarumcumque litterarum Apostolicarum, quoties redditus temporalis Dominij ad Romanam Sedem spectantis publicis Sacerdotij, & Regni necessitatibus sufficerent: Hęc namque necessitatis ratio ad omnes prędictas exactiones pecuniarias in Curia Romana introducendas Summis Pontificibus omnium rationum instar fuit, & hac consideratione omnes pedetentim Nationes hęc onera subijsse annuit Spondan. *ad ann. 1399. nu. 1.* licet nouas, & altiùs petitas rationes ad hoc ius suffulciendum astruxerint. *Prosp. Fagnan. in cit. cap. præterea sub tit. nè Prælat. vices suas à num. 14. vsque ad num. 58. Loterius de benefic. lib. 3. quæst. 20 num. 19. & sequentibus, Azorius instit. moral. part. 2. lib. 6. cap. 34. quæst. 2.* quę cuius ponderis sint docet eruditissimus Petrus de Marca *de concord. Sacerdot. & Imper. lib. 6. cap. 12. num. 4. & 5. item num. 10. & 11.* quibus conueniunt ea, quę in ordine ad propugnandas reseruationes beneficiorum fauore Sedis Apostolicę excogitata & accumulata fuisse notat *Thomassinus part. 2. lib. 1. cap. 44. num. 3. in fine & seqq. vsque ad §. sed longè.*

§. II.

Exortæ aduersus Recentem in rebus Beneficialibus Disciplinam contentiones referuntur.

90. Necesse habui in præcedentibus Paragraphis breui compendio veterem, & recentem in rebus beneficialibus disciplinam exponere, sine quarum præuia notitia impossibile fuisset profundas ini-

initæ à Nicolao V. promissionis ergà Ludouicum Sabaudiæ Ducem, radices detegere, ex quarum vi ciuiliter insita debuit omninò Pontificia promissio in illa absoluta, & passiua necessitate præuiæ intentionis, & declarati consensus ex parte Principis ergà personas idoneas de Episcopalibus, aut Abbatialibus dignitatibns à Summo Pontifice prouidendas, non inanes, & superuacuas frondes, sed veræ, & realis nominationis debitum fructum producere, prout ex ijsdem radicibus pullularunt omnes nominationes, quibus Magni, & Supremi Principes, ex quolibet titulo etiam merè gratioso, videlicet ex Indultis, & Concessionibus sub quocumque verborum sono conceptis, proponendi, consentiendi, offerendi, præsentandi, vel supplicandi fruuntur, in nominandis personis idoneis ad beneficia olim electiua, nunc autem Sedi Apostolicę iure collationis reseruata promouendis.

91. Non defuit sanè Summo Fidelium Rectori nec causa, neque potestas ad hanc recentiorem disciplinam in rebus beneficialibus statuendam; neque mirùm videri debuit, quòd in rebus ad externum Ecclesiæ regimen spectantibus Summi Pontifices Christi Vicarij, & Petri Successores, ad maiora Religionis incrementa, & ampliorem Catholicæ Ecclesiæ edificationem nouas leges prioribus Institutis subrogauerint; nam licet quoties lex Pontificia Sacrosanctæ Fidei materiam respicit, & aliquid de fide declarat, immutabilis sit, nec vllo possit loco, vel tempore variari, & ideò immutata, atque inuiolata permaneat; Attamen illa, quæ circà disciplinam versantur, perpetua esse nequeunt, nouis hominum moribus nouas leges exposcentibus; Siquidem vtiliter sæpiùs ab initio conscripta, progressu temporis vertuntur ad noxam, itàut vterque sit commendandus, & qui priùs decretum edidit, & qui posteà ipsum nouis sanctionibus abrogauit, prout annuit Stephanus Papa relatus à *Gratiano in cap. sicut quædam 2. distinct. 14.*, *Innocentius in cap. quod pro remedio 7. caus. 1. quæst. 7.*, & eleganter tradit Æneas Siluius dein sub nomine Pij II. ad Summum Pontificatus apicem euectus *epistol. lib. 1. cap. 130. fol. mihi 670.*, *Antonius Ciarlassius Canonicus Apamen: in suo tractat de libert. Eccles. Gallic. lib. 2. cap. 2.*, quod idem in legibus politicis monuit *Lucius Valerius apud Liuium ibid. -- Ego enim quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ vtilitatis causâ in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut vsus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit; Sic quas tempora aliqua desiderarunt, leges mortales, vt ità dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse video: Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat, quæ in bello pax, vt in*

Nauis administratione, alia in secundam, alia in aduersam tempestatem vsui sunt -- neque enim aliter poscit libera supremi legislatoris voluntas, cum noti iuris sit, ea, quæ per modum legis à supremis Principibus statuta sunt, per se, & absolutè posse ab ijsdem mutari, & abrogari, cum sola voluntate Principum fulciantur *§. constat autem Institut. lib.1. tit.2.*

92. Verumtamen quamuis huiusmodi leges, quæ ad externam Ecclesiæ disciplinam, non autem ad mores, aut Catholicæ Fidei dogmata pertinent, Subditos ad sui obseruantiam astringant, dum non deficiunt legislatoris intentio, & authoritas, prout in Subditis notitia, & parendi facultas; nihilominùs recepta videtur apud omnes Iuliani sententia *in l. de quibus 31. ff. de legib.*: videlicet nouum Ius tacito populi consensu stabiliendum esse, & hoc est, quod dicebat Leo Imperator *in l. cum de nouo 10. cod. de legib., & constitut.*, nouum Ius inueterato vsu stabiliendum esse, vndè notat *Gratianus in cap.3. distinct.4.* leges institui cum promulgantur firmari, cum moribus vtentium approbantur; quod tamen cum grano salis intelligendum est, videlicet non ad effectum, vt leges naturali, aut diuino iuri minimè repugnantes suam à subsequuta acceptatione, & populorum obseruantia vim accipiant, quod esset grauissimum, & intolerabile absurdum, ex quo, turbato tam Ecclesiasticarum, quam politicarum rerum ordine totum Monarchici Imperij regimen destrueretur, sicut docet *Suarez de legib. ciuil. lib.3. cap.19., & de leg. Ecclesiast. lib.4. cap.16.*, atque fusè prosequitur *Ciarlassius vbi supra lib.2. cap.5. & 6.*, sed ad eum dumtaxat finem, vt quoties populi huiusmodi legibus acceptandis reluctantur, vel quia illorum antiquis, & probatis moribus repugnant, aut ex eo, quod eorumdem commodis officiant, & proprium Ius inueteratum notabiliter lædant, detur Supremo Ecclesiæ Legislatori locus iudicandi, an præstet in similibus casibus prudentis consilij potius regulas adhibere, quam propriæ potestatis gradus metiri, singulare S. Bernardi ad Eugenium III. monitum insequendo *de consid. lib.3. cap.4.* -- *Omne opus suum trina quadam consideratione præueniet: primum quidem, an liceat, deinde an deceat, postremò an expediat. Nam etsi constet in Christiana vtique philosophia non decere nisi, quod licet, non expedire, nisi quod decet, & licet: non continuò tamen omne quod licet, decere, aut expedire consequens erit* -- vel Alexandri III. moderationem amplectendo *in cap. si quando 3. de rescript. ibid.* -- *patienter sustinemus, si non feceris quod nobis fuerit praua insinuatione suggestum* -- aut tandem à *Clementis III. placitis non recedendo in cap. quod dilecto 3. §. nos itaque sub tit. de consang., & affin. ibid.* -- *vnde in hac parte consultiùs du-*

duximus multitudini, & obseruatæ consuetudini deferendum, quam aliud in dissentionem, & scandalum populi statuendum quadam adhibita nouitate; Ità vt ipsemet Legislator silentio suo, vbi de rebus Fidei, aut morum non agitur, subsequutam promulgatæ legis inobseruantiam paterna charitate dissimulans satis ostendat se ipsius legis acceptationem populorum arbitrio reliquisse, & optare quidem, vt mandatis suis obtemperetur, nolle tamen Infirmorum, aut conscientias illaqueare, aut pacem, & quietem, fortunam, vel alia bona, seù publicam vtilitatem in discrimen adducere, sed si ità qualitas rei patiatur, seueritatem nouæ legis aliquo benignitatis temperamento compescere, ex quo ferendi iugi pondus, quanto fieri possit, leue magis, & suaue reddatur, quod præcipuè in hisce rebus externis conuenire videtur Ecclesiasticæ potestati, quæ de sui natura suauis, & temperata, non necessitate, sed voluntate, non timore, sed dilectione niti debet iuxtà illud *Matthæi* 20., *Lucæ* 22. *ibid.* -- *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic* -- quod D. Bernardus Eugenio III. vehementi sermone declarat *De consid. lib.2. cap.6.*

93. Recens hoc ius Pontificium, ex quo iuxtà hucusque in præcedentibus allegata post duodecimum Sæculum, prisca in rebus beneficialibus disciplina, vulgatis Cancellariæ regulis, & Apostolicis constitutionibus paulatim defecit, oppugnari remissiùs, aut contumaciùs cępit, prout succesiuè nimis dura supremis Principibus Clero, & populo reddebatur, hinc aduersùs prędictas Pontificias expectatiuas, & reseruationes auditæ in decimo tertio Sæculo frequentes adeò omnium Nationum quęrelæ, quas referunt *Petrus de Marca lib.4. cap.9.*, *Thomassinus par.2. lib.1. cap. 43.*, *Franciscus Duarenus de Sac. Eccles. Minist. lib.5. cap.48.*, vt Innocentius IV. eadem mandata, & reseruationes abrogare studuerit in sua constitutione edita de anno 1254., quam allegat *Thomassinus vbi supra vers. quamquam vbique*, & ad litteram exhibet Additionator ad Matthæum Paris, *histor. Anglic. fol. mihi* 124., & dein Alexander IV. Innocentij successor ijsdem temperamentum aliquod imponere curauerit, prout eruitur ex Synodo Colloniensi de anno 1260. *can.*13., nec in eodem decimo tertio Sęculo defuerunt vltrà Episcoporum, & Cleri contradictiones, Regia etiam edicta ad tuendam aduersus Pontificias reseruationes canonicam electionem, & collatiua Ordinariorum iura seruanda, sicuti constat ex S. Ludouici Francorum Regis pragmatica Sanctione lata de anno 1268.

94. Maiores vbique rumores excitarunt Gallicani Pontifices post transuectam Auenionem à Clemente V. de anno 1305. Apostolicam

licam Sedem, vbi vsque ad annum 1376. continuata septem Pontificum serie permansit, & profundiores radices iniecerunt iam antè introductæ beneficiorum reseruationes, & pullulata redditibus beneficialibus onera, de quibus omnibus conquęstos fuisse Viennensis Concilij Patres probatur ex promulgatis à Guillielmo Durando Episcopo Mimatensi in suo opusculo, prædicti Clementis V. iussu edito de rebus in Concilio Viennensi definiendis *part.2.tit.7.& 20., & par.3.tit.43.*, ostendendo, quibus expurgandis ab eodem generali Concilio incumbendum esset, quod idem ab alio Anonymo Auctore demonstratum fuisse referunt Ecclesiasticorum Annalium Scriptores ad annum 1311., inter quos *Raynaldus n.59. & 60., item ad annum* 1343. *n.90., & duobus seqq., Abraham Bsouius num. 1. & seqq., Ioannes Andreas videndus in cap. inter cætera* 15. *n.*13. *in fin. sub tit. de offic. Iudic. ordin.*

95. Huiusmodi reseruationibus,& exactionibus mitiùs tunc aduersati sunt Galli, qui Episcopatus,& Abbatias, atq; Commendas à dictis Põtificibus pro libito extorquebant, & maximè dum vt plurimum ea omnia eiusdem nationis commodo, & lucro cedebant, sicut animaduertit *Thomassin: de benef. par.2.lib.1. cap.44., n.6. & 7.*: Iisdem tamen fortiter obstitisse Anglorum, & Hispaniarum Reges *tradit Raynald. ad annum* 1343.*n.*90., *& duobus seqq., & ad ann.*1348. *n.*14., *Bsouius ad eumdem ann.*1343. *n.*7., *Spondanus ibidem num.*14., nam Clemens VI. adeò suam in huiusmodi exactionibus potestatem cunctis nationibus intolerabilem effecerat, vt Innocentius VI. eiusdem Successor eas post adeptum Pontificatum statim suspenderit, & dein retractauerit, prout testatur *Spondan. ad ann.* 1353. *num.*1. Platina *in vita eiusd. Pontif. de Innocent. VI.*: quinimò non desunt, qui asserant, ab eodem Innocentio integerrimæ vitæ, magnæque constantiæ, & seueritatis Pontifice, fuisse speciali constitutione affatim abrogatas; sed nec hoc ius diù valuit, siquidem in subsequuto Gregorij XI. Pontificatu, Hispanis, & Anglis denuò reclamantibus aduersus hunc Pontificiæ potestatis vsum, tandem cum Anglis conuentum fuit, vt Pontifex se ab huiusmodi reseruationibus abstineret, *Bsouius ad ann.*1373. *n.*20. *Spondan. ad eumd. ann. n.*1.

96. Nihil ferè veteri rerum beneficialium disciplinæ relictum in perniciosissimo, & teterrimo illo schismate, quod post obitum Gregorij XI., statim exortum ab anno 1378. vsque ad annum 1417. Catholicum Orbem innumeris calamitatibus afflixit: siquidem tres quandoque insimul præsumpti Pontifices adfuerunt, qui in diuersis Regnis, atque Prouincijs diuisi, se pro Christi Vicario, & Petri Successore gerentes, plenum, & absolutum in Ecclesiasticis beneficijs,

cijs, & eorum prouentibus dominium exercere nitebantur, vndè Germani, Galli, Hispani, & Angli Pontificias expectatiuas, & reseruationes reiecerunt: quinimò publicis ibidem Edictis sancitum, vt beneficia per electionem canonicam, vel ad libitum Episcoporum, & ad Patronorum nominationem prouiderentur, *Thomassin. de benef. part.2. lib.1. cap.44. n.6. Spondan. ad ann.*1381. *n.*5. *&* 6., *Raynald. ad ann.* 1379. *n.*30., *& ad ann.* 1391. *n.* 14., *& seqq.* Neque Itali huic absoluto Pontificio in rebus beneficialibus dominio remissiùs obstiterunt, Florentinis, & Bononiensibus hoc intolerabile iugum palam detrectantibus, prout plerique Scriptores illorum temporum memorant, & habetur in Historia pragmaticæ sanctionis *Guillielmi de Monserrat. fol. mihi* 1111., cum de cætero vetus in Italia dissidium inter Sacerdotium, & Imperium, quod tunc maximè exarsit, irritam in huiusmodi pecuniarijs exactionibus Romani Pontificis potestatem efficeret, & maximè dum integra ferè Ditio temporalis Romanę Ecclesiæ à Tyrannunculis premebatur, ità vt Summi Pontifices speciem magis, quàm vim in sua amplissima temporali Italiæ Ditione tam mediata, quàm immediata retinerent; Nec defuerunt insignes Canonistæ, qui contrà prędictas Pontificias beneficiorum reseruationes, & pecuniarum exactiones obstreperent, conquærentes, quod ex illis totum ius canonicum destrueretur, & non debere Summum Pontificem suis commodis, seù necessitatibus Romanę Curiæ prouidere cum tam graui Ordinariorum præiudicio, quibus totum ferè ius prouidendi abdicabatur, *Abbas in cap. mandatum* 38. *de rescript. n.*2. *versic. ex quo infertur*; *Decius in cap.*1. *n.*6. *de electfion.*, *Parisius consil.*19. *n.*5. *lib.*4.; hinc Alexander V. anno 1409. in Concilio Pisano *Sess.*22. professus est, quòd se à reseruatione annatarum, seù fructuum vacantium beneficiorum abstineret, prout refert *Spondan. ad prædict. annum* 1409. *n.*17.

97. In Concilio Constantiensi congregato de anno 1414. ad extinguendum teterrimum Schisma, quo iam diù Ecclesia laborabat, auditę sunt singularum Nationum quęrelę aduersus Pontificias beneficiorum expectatiuas, reseruationes, & pecuniarias exactiones, de quibus meminit *Thomassin. part.*2. *lib.*1. *cap.*44. *n.*7., *& part.*3. *lib.*2. *cap.*59. *n.*2., *Spondan. ad ann.*1417. *n.*6., *Petrus de Marca lib.*6. *cap.* 11. *n.*6. *&* 7., vbi refert Cardinales Pisanum, Cameracensem, & Florentinum à Concilio Delegatos fuisse vnà cum Deputatis quinq; Nationum, vt in commune consulerent, quid facto opus esset circà reformationem Ecclesiæ, tam in capite, quàm in membris; Cardinales verò delegatos mentionem inter alia iniecisse annatarum, & minutorum seruitiorum, eaq; legitimo iure deberi probare, conatos

fuisse;

fuisse; Maiorem autem partem Delegatorum existimasse, annatas, & seruitia illa aboleri debere, Cardinales tamen obstitisse, ne sententia concluderetur, ex qua contentione effectum est, nè Concilium Constantiense hanc quæstionem definiret: Hinc quamuis eiusdem Concilij Patres *sess.39.sub tit. de spolijs, & procurationibus* interdixerint, nè spolia decedentium Prælatorum, aliorumque Clericorum à Collectoribus, & alijs authoritate Apostolica deputatis, siue deputandis exigerentur, seù perciperentur, sed eadem, & bona ipsorum mortis tempore reperta, plenè, & liberè ad illos pertinerent, quibus de Iure canonico competebant, ad effectum vt cessarent grauia, Ecclesijs, Monasterijs, & alijs beneficijs, Ecclesiasticisque personis detrimenta, quæ prædictæ exactiones, & perceptiones afferebant: Attamen in subsequuta *sessione* 40. rem circà alia prætensa à prædictis singulis Nationibus grauamina indecisam relinquentes, statuerūt, quòd futurus Romanus Pontifex de proximo assumendus cum eodem Sacro Concilio, vel deputandis per singulas Nationes, reformare deberet Curiam Romanam secundum æquitatem, & bonum Ecclesiæ regimen, antequam Concilium dissolueretur super articulis iam per Nationes oblatis, inter quos ibidem leguntur reseruationes Sedis Apostolicæ *n.*2. Item annatæ, communia seruitia, & minuta *n.*3. prout de collationibus beneficiorum, & gratijs expectatiuis *n.* 4., de Commendis *n.* 10., de fructibus medij temporis *n.*11., quæ omnia controuersam, & oppugnatam rerum beneficialium materiam complectebantur.

98. Perniciosissimi quidem Schismatis incendium extinxit Conciliaris electio veri & indubitati Pontificis in personam Odonis Cardinalis Columnæ qui sub die 11. Nouembris anno 1417. vnanimi Patrum voto sub nomine Martini V. à Deo supremum Ecclesiæ regimen accepit: Verumtamen in actis Conciliaribus exinde ipsomet Pontifice præsente subsequutis non legitur aliquid super præallegatis Nationum petitionibus fuisse prouisum, nisi intuitu fructuum, & prouentuum ab Ecclesijs, Monasterijs, & beneficijs tempore vacationis obuenientium, quos Summus Pontifex Concilio annuente Iuris consuetudinis, vel priuilegij dispositioni reliquit, illosque sibi, vel Apostolicæ Cameræ applicari prohibuit, prout habetur ibidem *Sess.*43. *sub tit. de fructibus percipiendis*, vbi etiam *sub tit. de Decimis, & alijs oneribus Ecclesiasticis*, præcepit, & mandauit, Iura prohibentia inferioribus à Papa Decimas, aliaque onera Ecclesijs, & personis Ecclesiasticis imponi, districtiùs obseruari, statuendo quòd per eumdemmet Pontificem nullatenus imponerentur generaliter super totum Clerum, nisi ex magna, & ardua causa, & vtilitate vniuersalem Ecclesiam concernente, & de Consi-

lio, & consensu, & subscriptione S. R. E. Cardinalium, atque Prælatorum, quorum consilium commodè haberi posset: Nec specialiter in aliquo Regno, vel Prouincia inconsultis Prælatis ipsius Regni, vel Prouinciæ, & ipsis non consentientibus, vel eorum maiori parte, ità tamen vt eo casu per personas Ecclesiasticas, & authoritate Apostolica dumtaxat exigerentur, ex cuius decreti dispositione mitigata videtur præcedens eiusdem Concilij constitutio circà huiusmodi Decimarum Pontificias indictiones, & exactiones, quam affert *Petrus de Marca lib.6. cap.12. n.7. & 8.*

99. Re itaque infecta quoad Pontificias beneficiorum reseruationes, annatarum, aliarumque exactionum, contrà quas fuerat à Nationibus reclamatum, Martinus V. Pontifex Maximus sub die 22. Aprilis 1417. Constantiense Concilium dissoluit, ipsique placuit rem hanc in aliud tempus magis idoneum transferre, & vt omnes intelligerent sibi id in animo esse, in Sessione 44. locum futuri Concilij generalis de omnium consensu Ciuitatem Papiensem designauit, ad quam cuncti conuenirent, in dicto tempore iuxta Conciliare Decretum emanatum *Sessione 39. sub tit. de Concil. generalibus.*

100. Existimari facilè poterat, quòd Basileense Concilium authoritate eiusdem Pontificis Martini V., dein Eugenij IV. iuxtà præcedentia Decreta Concilij Constantiensis *sess.* 44., & Senensis *sess.* 1. legitimè anno 1431. inchoatum Iuliano Cardinale Cesarino Legato Apostolico, huiusmodi rerum beneficialium contentionibus finem imponeret: Etenim, quamuis Eugenius vix inceptum Concilium reuocasset, attamen post *sessionem* 14. ipsemet Pontifex in hanc demum cúm Basileensibus Patribus sententiam conuenit, & inter alia professùs est Concilium Basileæ esse, & hactenus legitimè fuisse, atque omnia contrà illud, eiusque Sectatores à se Decreta reuocare, ac se Concilio adhærere, prout refert *Spondanus ad ann.* 1433. *n.*26., quod idem ratum habuisse notat ipsemet *Spondan. ad ann.* 1434. *n.*3.

101. Statutum quidem fuit in eadem Synodo *sess.* 21. *sub tit. de annatis*, nè tam in Curia Romana, quàm alibi pro seù in confirmatione electionum, prouisione, collatione, institutione &c. de Ecclesijs etiam Cathedralibus, & Metropolitanis, Monasterijs, dignitatibus, beneficijs quibuscumque &c. nihil penitùs antè, vel post exigeretur ratione litterarum, Bullæ, sigilli, annatarum communium, & minutorum seruitiorum, & prout plenè habetur in eodem Decreto, de quo meminit *Spondan. ad ann.* 1435. *n.*13., sed aduersus huius Decreti dispositionem statim protestati sunt Legati Pontificij, iniquum esse demonstrantes inaudito Pontifice tantum detrimenti Romanæ Ecclesiæ inferri, sicuti refert *Spondan. ad eumd.*

ann.

*ann. n.*14., *& seqq.*; hinc expressa Summi Pontificis reprobatio subsequuta est, vnde inter mutuas altercationes res ad illud diuortium, & deplorabile schisma transiuit, de quo supra *n.36.*

102. In hoc fatali dissidio non desierunt Basileensis Concilij Patres *in sess.*23. *habita sub die* 8. *Aprilis* 1436. *sub tit. de electionibus*, generalem omnium Ecclesiarum, & dignitatum electiuarum Pontificias reseruationes abolere, decernentes, vt prædictis Ecclesijs, & dignitatibus per canonicas electiones, & confirmationes prouidendum esset, omnesque speciales, seù particulares ipsarum Ecclesiarum electiuarum reseruationes prohibendo, per quas libera in eisdem eligendi, & confirmandi facultas impediri posset, quod dein de nouo constituit ibidem *sub tit. de reseruationibus*, regulis Cancellariæ, alijsque Pontificijs constitutionibus, & extrauagantibus omninò abrogatis, reseruationibus tamen in corpore iuris expresſè clausis, & his, quas in terris Romanæ Ecclesiæ ratione directi, seù vtilis dominij mediatè, vel immediatè subiectis fieri contingeret dumtaxat exceptis.

103. Alia demum *in sess.*31. *sub tit. de collationib. benefic.* constitutio emanauit, videlicet, nè Romanus Pontifex vllas deinceps expectatiuas, aut reseruationes concederet, & iam factæ irritæ essent, itàut Ordinarij Collatores suum collatiui iuris ministerium ex integro retinerent.

§. III.

Quomodo, & qualiter hoc nouum Ius Pontificium fuerit vniuersaliter in vsu receptum, & singulariter in Ditione Ducis Sabaudiæ.

104. Præmemorata in rebus beneficialibus Basileensis Synodi decreta, non solùm Apostolicæ Sedis placito, & authoritate carentia, sed etiam à Summo Pontifice Eugenio IV. expresſè reprobata, nullum fanè iam emanatis in eodem subiecto Pontificiis legibus præiudicium afferre potuerant; sed non ex eo minùs eædem,& acriores dissentiones, atque acerbiora dissidia remanserunt, quibus conciliandis post dimissum, vt iam supra memini, á Felice V. Pontificatum, Nicolaus V. Eugenii Successor paterna charitate, & benignitate aliquo dato, atque retento primus incubuit, cuius prudentissimum exemplum sequuti, eius in Pontificatu Successores tandem hanc ab Ecclesia zizaniam affatim extirparunt; Nam etiamsi in Summo Pontifice, neque authoritas, neque causa deficerent:

Attamen quàm difficile, & arduum esset antiquam in huiusmodi rebus beneficialibus disciplinam continuato duodecim Sæculorum spatio in Ecclesijs inferioribus radicatam, & Sacrorum Canonum præsidio munitam quamuis in meliùs mutare, relatæ facti qualitates ostendunt, & subsequutę omnium Nationum contradictiones manifestè conuincunt.

105. Agebatur de reseruationibus fauore Sedis Apostolicę omnium Episcopalium, & Abbatialium dignitatum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum, prout etiam ad augenda Cameræ Pontificiæ, & Curiæ Romanæ commoda de pecuniarijs exactionibus, alijsque oneribus, quibus Ecclesiæ, & beneficia ipsa grauabantur, vnde collatiua Episcoporum, aliorumque Ordinariorum iura peribant, non sine graui Supremorum Principum, Cleri inferioris, & populorum detrimento, quibus respectiuè non intererat, sibi quæsitam in electionibus canonicis authoritatem amittere, pecunias extrahi, & beneficia ad Extraneos transferri, aut in fauorem Exterorum pensionibus onerari: Hinc dum instabat sua vnicuique vtilitas, res ex seipsa loquitur, tantum opus, in quo de materia fidei non agebatur, sed de externo in rebus beneficialibus regimine, perfici nullo modo potuisse, quoties Supremi Principes, Clero, atque populis hanc inuisam mutationem egrè ferentibus expresè fauissent; neque Principes ab hoc patrocinio, vndè proprię dignitatis decus, & publica vtilitas ostendebantur retrahi potuisse, nisi quoquo modo Summi Pontifices ipsorum Principum dignitati, atque indemnitati consuluissent, cuius veritatis soliditatem agnouit *Spondan. ad ann.* 1410. *n.5.*, vbi tradit fuisse perpetuò contrà istas nouitates à singulis ferè Nationibus acriter conclamatum, sed non potuisse Ecclesiasticos Principum iussionibus resistere, qui aut precibus importunis, aut pręmijs allecti, ad eas permittendas se faciles præbuerunt.

106. Ex hac necessitate in præmium versa originem suam traxerunt concordata, promissiones, & Indulta, quibus hodiè Supremi Principes ex Sedis Apostolicæ placito gaudent in nominandis, præsentandis, vel supplicandis, aut proponendis Episcopis, atque Abbatibus, aliisque Prælatis in eorumdem temporali Dominio consistentibus; neque enim hoc nouo Iure Pontificio in rebus beneficialibus nundum vniuersaliter admisso, aut adhuc impugnato, & canonicis electionibus, ac collatiua Ordinariorum facultate in suo robore manentibus, vlla huiusmodi Indultorum, seù concessionum, aut concordatorum, vel promissionum vestigia reperiuntur: sola enim antiqui Canones Patronorum iura in pręsentandis Clericis ad aliquod beneficium promouendis agnouerant, & in Canonicis electionibus ea Principes facultate vti poterant, quam ipsis Lateranen-

nense Concilium de anno 1122. sub Calixto II. reliquerat, prout suprà retuli *num.* 64.

107. Incæpit Nicolaus V. cum Imperatore Federico III. & Natione Germanica, huiusmodi contentiones amicabili temperamento componere, nam cum Germani pro integra in rebus beneficialibus Basileensium Decretorum obseruantia tenaciter insisterent, ad id tandem vnanimi consensu deuentum est, vt in omnibus Ecclesijs, tam Episcopalibus, quàm Abbatialibus maneret Capitularis electio dein à Summo Pontifice confirmanda, aliorumque beneficiorum collatio exceptis specialiter reseruatis Apostolicæ Sedi, inter Summum Pontificem, & Ordinarios alternis anni mensibus diuideretur, integra tamen annatarum, & seruitiorum Iura in prouisionibus faciendis Fiscus Pontificius obtineret, prout latiùs habetur in concordatis de anno 1448. ad id dumtaxat initis, vt Germani quantò magis fieri posset à Decretis Basileensis Concilij recederent, sicuti testatur Æneas Syluius tunc Cardinalis Senensis nuncupatus, qui in ijsdem Germanicis Comitijs interfuit *Epistol. lib. 1. cap. 369. fol. mihi 856.* quem refert, & sequitur *Thomass. part. 2. lib. 2. cap. 38. à n. 10. vsque ad n. 13. Spondan. ad ann. 1457. n. 5. Rainald. ad eumdem ann. n. 47.* Diuersimodè actum fuit cum Francisco Sfortia cuius prima, & semper ardua dominationis initia, in Ditione Mediolanensi à Germanis, Gallis, atque Venetis adhuc oppugnata, illud dumtaxat in rebus beneficialibus ab eodem Pontifice Nicolao exigere potuerunt, vt quæcumque collationes Beneficiorum per Sedem Apostolicam fiendæ illis tantummodò personis suffragarentur, quę eidem Francisco Duci gratę fuissent, alioquin ex nunc pro tunc nullius roboris existerent, prout constat ex eiusdem Nicolai Apostolicis litteris sub die 1. Aprilis 1450. in quibus residet principale fundamentum Apostolici, & Regij œconomatus, hodiè in eodem Mediolanensi Ducatu vigentis.

108. Ex iisdem radicibus pullularunt concordata, quæ pariter cum Polonis inita fuisse refert *Thomass. part. 2. lib. 1. cap. 45. nu. 4. in fine*, quorum vigore Ecclesiæ Episcopales eiusdem Regni abrogatis Canonicis electionibus à Summo Pontifice ad Regis supplicationem conferuntur *Martinus Cromerus de reb. Polon. lib. 25. fol. mihi 371. & 372. litt. B. & lib. 24. fol. mihi 361. litt. B.* vbi loquitur de Abbatiis non sine Regio assensu prouidendis.

109. Galli vltrà Edictum promulgatum à Rege Carolo VI. de anno 1418. fortiter amplexi sunt Basileensia Decreta, quæ in vim pragmaticæ Sanctionis Rex Carolus VII. anno 1438. licet in aliquibus immutata obseruari præcepit, nec ab ijsdem, non obstantibus Eugenij IV. dein Nicolai V. aliorumque Pontificum precibus, & mo-

monitis, remoueri potuerunt, nisi de anno 1515. ex concordatis Bononiæ celebratis inter Leonem X. Summum Pontificem, & Regem Franciscum I. in quibus Regi omnium Episcopatuum, atque Abbatiarum, aliorumque beneficiorum electiuorum nominationes concessæ fuerunt, electionibus, expectatiuis, atque reseruationibus Pontificijs prorsus extinctis, & in reliquis minoribus beneficijs mansit libera apud Ordinarios collatiua potestas in aliqua parte modificata, quotiès eadem beneficia in quatuor mensibus Graduatorum fauore dicatis, vacare contingeret, prout etiam accidit intuitu illorum beneficiorum, quæ ab ijsdem Ordinarijs ad primas Regis preces conferuntur, iuxtà consuetudinem ab Apostolicis Indultis firmatam, de quibus fusè loquitur *Thomass. part. 2. lib. 1. cap.* 54. necnon in illis beneficijs, quæ iuxtà Pontificia Indulta post concordatorum receptionem obtinent Cancellarius Franciæ, Præsides, & Senatores Parlamenti Parisiensis, licet iam ijsdem oblatum simile Indultum ab Eugenio IV. recusassent, dum satiùs tunc visum fuit, Basileense Concilium, & pragmaticam sanctionem retinere, sicuti notat *Thomass. vbi suprà num. 7. versic. multò similius verò*.

110. Cæterum prædicta maiora beneficia quæ Consistorialia nuncupantur, ad Regis nominationem, & præsentationem de personis idoneis à Summo Pontifice prouidenda, annatarum, & minutorum seruitiorum solutionibus obnoxia remanserunt, & sola reseruatio quorumcumque beneficiorum in Curia vacantium Apostolicę Sedi relicta est, sicuti plenè constat ex Bulla eiusdem Leonis X. in Concilio Lateranensi, ipsomet præsente approbata, & confirmata *sess.* 11. in cuius actis de anno 1516. Bononiensia concordata inserta reperiuntur, quæ quamuis in Ducatu Britanniæ, atque Comitatu Prouinciæ locum non habeant, prout etiam in alijs Regionibus, quæ ex post ad supremam Regiæ illius Coronę potestatem peruenerunt; Nihilominus ibidem fruitur Rex Christianissimus iure saltem proponendi, seu supplicandi ad omnia beneficia Consistorialia, aut ex iure sibi vnà cum ijsdem Regionibus cesso, seù ex Pontificijs indultis dein obtentis, quorum omnium tenorem nouissimè compilauit *Franciscus Pinsonius in suo Inuent. Indult. ad tractat. de Iur. Reg. Franc. in benef. Ecclesiast. tom.* 2.

111. Iam, vt nouo iuri Pontificio à Supremis Principibus locus daretur, Eugenius IV. passim ad ipsorummet Principum preces, Episcopales, & Abbatiales dignitates conferebat, prout post *Rainaldum ad annum* 1434. *num. 16. item ad annum* 1439. *num. 37. & ad ann.* 1440. *num. 2. testatur Thomass. part. 2. lib. 1. cap. 45. num. 3.* vbi eumdem Pontificem ità loquentem adducit -- *supplicant nobis. Reges Franciæ, Angliæ, & Hispaniæ, cæterique pro Prælatorum promotio-*

motionibus, nobisque commendant, quos vtiles, & idoneos credunt: nos exaudimus, quantum a Deo possumus, & honore nostro preces eorum, vbi verò aliter videtur, nobis pro commodo, & bono regimine Ecclesiarum, Reges, & Principes acquiescunt: Hunc tamen vsum ad stabiliendam noui iuris in rebus beneficialibus obseruantiam prudentis consilij fuit subsequutis Pontificibus erga eosdem Principes specialibus concordatis, indultis, promissionibus, seù concessionibus strictius asserere, plus, aut minus nouæ illius disciplinæ ijsdem Principibus relaxando, aut indulgendo, vel paciscendo, prout sua vnumquemque eorumdem Principum pietas suasit, aut vtilitas adegit, vel necessitas astrinxit: Hinc ex Indultorum, aut concordatorum diuersitate, seù ex varijs Sedis Apostolicæ placitis, quamuis in toto Orbe Catholico, intuitu beneficiorum Concistorialium dumtaxat, recepta fuerit, annatarum, & minutorum seruitiorum solutio nunc ante expeditionem Bullarum facienda: Attamen quoad Cancellariæ Regulas, & alias Pontificias Constitutiones à compilatis in Bullario Romano petendas, in quibus tota ferè hodierna in rebus beneficialibus disciplina versatur, non eadem vbique ratio habita fuit, & alij alio iure vtuntur, atque ex eodem motiuo ipsimet Principes à concessionibus, seù conuentionibus Pontificijs ius suum metientes, alij nominant, vel presentant, alij verò supplicant, seù proponunt personas idoneas ad Prælaturas, ceteraque maiora beneficia, à Summo Pontifice promouendas, omni quoad effectum disparitate sublata, prout respectiuè ad singulos Principes ostendit Author operis inscripti -- *specimen Iuris Ecclesiastici impressi Parisijs anno 1680. tom. 2. in fin. fol. mihi 215.*

112. Ad hoc proposit um notandum est illud, quod in Memoriali exposito S.M. Vrbani VIII. de anno 1633. ab Oratoribus Regis Catholici, ad obtinendam diminutionem, seù abolitionem reseruationum, & onerum, quibus ex vulgatis Cancellarie regulis subiacent Ecclesie & beneficia Hispaniarum; Respondit nomine, & de mandato eiusdem Pontificis M. A. Maraldus, tunc Apostolicorum Breuium Secretarius *in cap. 7.* eiusdem Memorialis in illis verbis, quæ hic Italico idiomate, prout Typis Rome edita fuerunt referre non piget:

113. *Che le riserue generali sono giuste poiche il Papa, est Dominus omnium Beneficiorum, & dicuntur ipsius manualia, e ne può disporre liberamente à modo suo, come Dispensatore vniuersale del Patrimonio di Nostro Signore Giesù Christo, e sua Maestà ne riceue grandissimo vtile poiche medianti quelle gode il frutto di tanti indulti di nominatione, e presentatione de Beneficij, Vescouadi, & Abbatie, che altrimenti toccaria ad altri:*

Ex

Ex quo verborum conceptu manifeſtè conuincitur veritas hucuſque inculcata, videlicet omnia indulta, & concordata Pontificia, quibus Nicolaus V. poſt promulgata Synodi Baſileenſis Decreta prudenti conſilio viam aperuit, eam pręcipuam cauſam habuiſſe, vt Supremi Principes nouo, & externo rerum beneficialium regimini, Clero, & populis inuiſo, ipſiſque Principibus pręiudiciali, antiquatis priſcę diſciplinę legibus, actualem vim, & durabilem obſeruantiam propria auctoritate firmarent.

114. Nullus ſanè inter Supremos illorum temporum Principes arctiori vinculo, quàm Sabaudię Dux Baſileenſis Synodi Decretis manebat obſtrictus, quorum Amedeus ab eadem Synodo ad Pontificatum euectus, pars magna fuerat, nec non omnes Epiſcopi, atque non pauci Abbates vtriuſque Sabaudię, tam Gallicę, quàm Italicę, videlicet Allobroges, & Pedemontani, qui in eodem Concilio interuenerant, & ipſamet Decreta vnà cum alijs Patribus vnanimiter condiderant, inter quos Archiepiſcopus Tarantaſieñ Epiſcopi, Gebenneñ, Bellіceñ, Lauſaneñ, Maurianeñ, Taurineñ, Auguſteñ, Vercelleñ, & Iporedieñ; Abbates S. Benigni Fructuarieñ, S. Iuſti Secuſieñ, S. Michaelis Cluſiñ, recenſentur in actis ipſius Concilij *ſeſſ.* 38. *& ab Hiſtoric. Amed. Pacif. num.* 48. *fol. mihi* 117. vnde cum non ſolùm Dux Sabaudię, ſed etiam Epiſcopi, & Abbates eius Subditi prædicta Decreta, non minùs quàm Germani, & Galli amplexati fuiſſent, & ad ea tuenda inſitus veluti proprii partus amor impelleret; Non mirum, quòd Nicolaus V. poſt initam cum Germanis conuentionem, & fruſtrà tentatam cum Gallis concordiam, neceſſarium duxerit, hoc de rebus beneficialibus diſſidium cum Ludouico Sabaudię Duce componere, ad quem effectum, prout ex ipſius Apoſtolicis litteris edocemur, non rogatus, neque requiſitus ſine aliqua precedenti Ducis Ludouici ſupplicatione, non tamen ſine pręuio mutuo tractatu, Cancellarię Regulas, aliaſque Pontificias Conſtitutiones, adhibito temperamento modificans, eumdem Ducem Ludouicum certum fecit, ipſique promiſit, vt ad Metropolitanas, Epiſcopales, & Abbatiales dignitates neminem promoueret, niſi habitis priùs intentione, & conſenſu ipſiuſmet Ducis de perſonis ad eaſdem Dignitates promouendis, & quoad alia minora beneficia, nulli conferret, niſi eſſet Subditus eiuſdem Ducis, aut perſona eidem grata, & accepta, prout plenè legitur in prędictis litteris Apoſtolicis, quarum tenorem in ſubſtantialibus adduxi ſuprà *cap.* 1. *num.* 4. *& ſequentibus*.

115. Ad tuenda Iura ſuę Regię Celſitudinis, opus habui in pręcedentibus, eas priſcæ, & recentis in rebus beneficialibus externæ diſciplinę leges ab alto repetere, ſine quarum cognitione ad vnicum

cum

cum illum finem (salua semper suprema Summi Pontificis & Apostolicæ Sedis potestate) peruenire non poteram, quem dumtaxat habui, solemnis huius Pontificię promissionis, cui minus rectè, aut consultò nudi Indulti, aut meræ concessionis nomen tribuitur, profundiores radices, & causas ostendendi, quas si quis vltrà iam cumulatas suprà *num. 36. & seqq.* æqua mente respexerit, existimabit, confluxisse ex benigna Pontificum retributione in Regiam Sabaudiæ Domum omnia illa maiora priuilegia, quæ poterat Apostolica Sedes Principibus adeò benemeritis impartiri, sed effusę nimium liberalitati obstitit eorumdem Principum moderatio, qui maxima meriti, modicis contenti ea sibi tantummodò tribui maluerunt, ex quibus illæsa Apostolicæ Sedis auctoritate in rebus ad Ecclesiasticam disciplinam pertinentibus propriæ dumtaxat dignitati prospiceretur.

116. Nimis tamen graue cunctis videbitur, quòd etiam ab illis, quę tot meritorum intuitu circa beneficiorum prouisiones Sabaudis Principibus Apostolica Sedes promisit, aut indulsit, studeant aduersantes, sanctissimam Summi Pontificis mentem retrahere, & veritatem luce meridiana clariorem fictilibus vmbris obtegendo, non sinant rem hanc innata claritate gaudere; sed quoties vacantis Ecclesiæ, & maximè Abbatialis casus contingit, purissimas cryſtallini huius fontis aquas ijsdem semper agitationibus perturbare nitantur, quamuis iustitię, atque ęquitati consonum esset illorum intacta iura seruare, repetitis Apostolicæ Sedis promissionibus roborata, & maximè, dum huius facultatis intuitu faciles se pijssimi illi Principes præbuerunt ad omnia illa, quę Summis Pontificibus placuit in rebus beneficialibus de nouo statuere; Nihil autem in hac promissione, & subsequutis indultis datum fuit Sabaudiæ Ducibus, nisi ius, quo in electionibus Canonicis vtebantur, in nominationem conuertere, sicuti respectu concordatorum Franciæ notauit *Petrus de Marca lib. 6. cap. 9. num. 13. Cardinalis Sfondratus de regal. Sacerd. in prælud. §. 1. versic. quamuis fol. mihi 6.* vbi pari ratione concludit, Clerum Gallicanum de sublatis electionibus conqueri non potuisse, cum etiam ante concordata Regius consensus in eligendis Prælatis necessariò adhiberetur.

117. Verùm nè videar hanc causam illis dumtaxat fundamentis firmare, quæ licet validissima sint, & in nudo sensu veritatis conuelli nequeant; Idcircò vt Curialibus, atque Causidicis satisfaciam, apud quos cuncta ad forensis triturę normam reducuntur, & solet magis pręualere, quod actum est, quam quod agi debuerat, necesse habeo ea luculenter ostendere, ex quibus manifestè constet Ponti-

G tifi-

tificiam promissionem, & subsequuta Apostolica Indulta debitæ expectationi respondisse, & in illis implicitam saltem, & virtualem nominandi facultatem fauore Ducis Sabaudiæ ad Episcopales, & Abbatiales dignitates existentes in eiusdem temporali dominio contineri; quod in primis ratione, & auctoritate, dein exemplo, & obseruantia demonstrabo.

CAPVT IV.

Promissio Nicolai V. & subsequuta Pontificum Indulta, quale ius præbeant suæ Regiæ Celsitudini in Prouisionibus Episcoporum, & Abbatum, ostenditur ratione, & authoritate.

118. EX facto quidem ius oritur, sed exangue, si ratione careat; nam apud Iurisprudentes sola ratio est anima legis: Incipiens itaque à ratione, cui cætera in iudicijs obtemperant, prout annuit *D. Augustinus relatus à Gratiano in cap. sana quippe 11. distinct. 9.* ipsius vim fundamentaliter constituo in legali, & sano intellectu Pontificiæ promissionis, iuxtà cuius ineuitabilem significatum, nisi quis velit contra propriam facti conscientiam, seipsum decipere, fateri cogitur Nicolaum V. Summum Pontificem certum fecisse Ludouicum Sabaudiæ Ducem, quòd nemini Metropolitanas, Episcopales, & Abbatiales dignitates conferret, neque illis de quorumcumque personis prouideret, nisi habitis prius intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad huiusmodi regimina, seù dignitates promouendis, vel de quarum personis tales prouisiones essent faciendæ: Non potuit enim circà hoc Nicolaus, aut clariùs, aut enixiùs loqui, neque fortiori vinculo Pontificiam Fidem obstringere, quàm in illis verbis, quæ iam suprà *cap. 1. num. 5.* hic denuò repetere non erit inutile, prout iacent in eiusdem Nicolai Apostolicis litteris ibidem:

119. *Præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & dominio huiusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium, earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infra districtum prædictum neminem præficiemus, seu illis de quorumcumque personis non prouidebimus, nisi habitis prius per nos intentione, & consensu ipsius Ducis, de personis idoneis ad huiusmodi regimina seu dignitates*

tates promouendis, vel de quarum personis tales prouisiones fuerint faciendæ.

120. Hoc posito pro irrefragabili, videlicet, quod Summus Pontifex, aliqua Ecclesia Cathedrali, aut Abbatiali dignitate in temporali Sabaudi Ducis ditione vacante, teneatur ante prouisionem, seù collationem eiusdem Episcopatus, aut Abbatiæ expectare, & habere ante omnia intentionem, & consensum Ducis fauore personæ idoneę ad Episcopatum, vel Abbatiam sic vacantem promouendę, seù de qua persona talis prouisio fuerit facienda; Certissimi iuris est, quod ipsemet Pontifex nequit rationabiliter de tali Episcopatu, vel Abbatia citra manifestam datæ fidei, & contractæ promissionis infractionem, aliam personam idoneam prouidere, nisi illam, cuius fauore ipsemet Dux eidem Pontifici suam prius intentionem aperuit, & proprium consensum significauit, & quòd teneatur omninò sequi intentionem, & consensum Ducis pari, & fortiori ratione, ob quam eidem fas est, sequi voluntatem illorum Principum, quibus non solùm ex promissionibus, & concordatis, sed etiam ex Indultis, & concessionibus Apostolicis datum est nominare, vel proponere, seù præsentare, aut supplicari pro personis idoneis, ad huiusmodi beneficia Concistorialia promouendis.

121. Hæc indubitata Iuris conclusio, quam tanquam necessarium consequens ad causas, ex quibus hæc solemnis Pontificia promissio suam originem traxit, prout in precedentibus *cap. 2. & 3.* demonstraui, litteraliter conuincitur ex ipsius infræ promissionis contextu, ponderando in primis dictionem illam (*Nisi*) cuius natura est, vt postposita negatiuæ, quę legitur ibidem in præcedentibus verbis, *de quorumcumque personis non prouidebimus*, ponat, & determinet affirmatiuam in casu nominato, & excepto *l. actione 4. atque ibi Bart. & alij communiter cod. de transactionibus*, *quos cumulat Barbos. de diction. cap. 217. num. 2. & 5. vbi num. 9.* docet, hanc dictionem relatam ad futurum tempus, esse conditionalem, prout etiam quòd ipsius actus faciendi formam importet ibidem *num.* 10. iuxtà tradita per *Osasch. decis. Pedem.* 174. & hæc forma loquendi adeò enixam disponentis voluntatem ostendit, vt reddat actum contrarium de iure impossibilem, quia negatiua tanquam malignantis naturæ magis negat, quàm affirmatiua affirmet *Cardin. Tuscus litt. N. conclus. 26. ferè per totam*, *Gratian. decis.* 51. *num.* 6. Quinimò ea est vis prędictæ dictionis, quoties præcedit negatiua, vt expressam in casu opposito concessionem inducat, sicuti docet *Labeo Iuris Consultus in l. quibus diebus 40. §. quidam Titio ff. de condit. & demonst.* vbi tradit idem esse dicere, *quas pecunias cuique legaui, eas hæres meus, si mater*

mea moriatur, *dato*, *an ità*, *nè dato*, *nisi mater mea moriatur*: vnde infertur idem fuisse Nicolao Pontifici dicere -- *de quorumcumque personis non prouidebimus*, *nisi habitis prius per nos intentione*, *& consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad huiusmodi regimina*, *seu dignitates promouendis*, *vel de quarum personis tales prouisiones fuerint faciendæ* -- ac si affirmatiuè dixisset, se de illis personis idoneis prouisurum, erga quas haberet præcedentem intentionem, & consensum Sabaudiæ Ducis; nam illud dicitur affirmatiuè expressum, quod necessariò sequitur ex propria significatione, & natura sermonis prolati *l. Prætor ait 20. §. 1. ff. de nou. oper. nunciat.*, *vbi Glos. in verbo expressum*, *l. si nominatim 34. ff. de condit. & demonstr.*.

122. Singularem ponderationem meretur adiecta dictio *prius*, quæ cum denotet, & importet prioritatem ordinis, & temporis respectu actus faciendi, sicuti fusè probat *Barbosa dict. 283.*, *& dict. 287.*, necessariò, antequam Pontifex procedere valeat ad ea, quæ præcedunt collationem, seù prouisionem tenetur, in vim prædictę promissionis implere compactam conditionem, ad quam conuenta temporis, & ordinis prioritas refertur, quę in subiecta hypothesi respicit intentionem, & consensum Ducis, prout ibidem -- *nisi prius habitis per nos intentione*, *& consensu ipsius Ducis*; Etenim ordo præscriptus semper est attendendus *cap. mandato de præbend.*, *& cap. penult. de rescript. lib. 6. l. qui pignus cod. qui pot. in pign. hab.*, & præcipuè, vbi prioritas in ordine, & tempore est, prout in casu nostro de forma, & substantia actus *Cenc. de censib. part. 1. cap. 1. quest. 4. art. 2. n. 12. Osasch. decis. 165. n. 16.*, nam forma est de genere indiuisibilium *l. si veritas cod. de fideicom.*, *Barbos. axiom. 100. num. 3.*, *& 14.*

123. Huic nostrę conclusioni lucem meridianâ clariorem affert verbum illud ablatiuum *habitis*, quod ex suimet natura formam, & conditionem importat, *l. 1. in verbo scriptura interueniente*, & ibi *Glos. cod. de Iur. emphyt.*, *Ludouisius* & ibi addentes *decis. 36.*, quę supponitur iam de facto verificata *l. habere 188. de verb. signific.*: Aliud enim est, quòd quis teneatur actiuè implorare, aut petere consensum alterius, aliud quòd quis promittat aliquod non agere, nisi passiuè habito priùs consensu alterius; Nam Summus Pontifex, promittendo, quòd aliquem non promouebit, nisi habitis priùs per eum intentione, & consensu Ducis, efficitur quodam modo debitor in illa parte ipsius Ducis, vnde tenetur hunc consensum obtinere *vulgata l. debitor ff. de verb. signif.*, quia in hoc casu formalis hęc præambula necessitas, seù conditio ex parte Pontificis implenda non consistit in petendo, vel requirendo, sed in obtinendo, aut

ha-

habendo Ducis intentionem, atque consensum, prout ibidem -- *de quorumcumque personis non prouidebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad huiusmodi regimina, seù dignitates promouendis, vel de quarum personis tales prouisiones fuerint faciendæ.*

124. Idem fortiùs conuincitur ex genuino,& naturali significatu illius verbi *intentione*, iuxta quem cum ab intentione, quam Aristoteles propositum nũcupat, omnes actiones suam primęuam originem ducant, ex eodem *Philosopho lib. 6. Ethicor. cap. 2.*; Hinc voluntas nihil moliri potest, aut exequi, nisi ex præuiæ intentionis impulsu: Est enim intentio omnium actionum principium, propositum, & consilium, ex qua motio nascitur, itàut voluntas nihil penitùs agat, nisi ex præuia intentione, siue proposito finem sibi præfixerit; neque ab Aristotelis doctrina longè distant Iurisconsulti veram philosophiam profitentes, qui intentionem pro petitione accipiunt, vt sunt *Textus in l. 2. in princip. ibi -- quod in intentionem, condemnationemue deductum est -- iuncta Glos. in verbo condemnat, circa finem, ibi -- ideſt dicere condemnationis petitionem -- ff. de except., & in l. 2. cod. vbi in rem actio exerc. deb. ibidem -- actoris intentiones excipiat -- cap. quoniam, §. quod si super rebus sub tit. vt lit. non contest. ibid. -- actoris intentionem excipiat -- Alberic. de Rosat. in suo Dictionar. Iur. litt. I. versic. intentionem suam ideſt petitionem.*

125. Cum itaque Summus Pontifex ex causa collationis faciendæ, designationem personæ prouidendæ Sabaudi Ducis intentioni reliquerit, nulla collationi via aperitur, præfata intentione nundum existente, & mouente; nisi quis velit in eadem collatione, seu institutione ordinem necessarium inuerti, quem natura, & ratio in omnibus seruant: Ordo autem inuerteretur, si executionem institutionis intentio minimè præcederet, quæ sicuti generaliter, in alijs est omnium agendorum origo, ità huius prouisionis faciendæ debet esse principium, petitio, & regula, quæ omnia quamlibet Pontificis propositionem de personis prouidendis Duci priùs faciendam excludunt; vltrà quod idealis hęc, & nunquam apud Apostolicam Sedem intellecta in prouisionibus beneficialibus subauditio maximam in puncto contractę promissionis pareret absurditatem: Etenim cum propositio priùs facienda loquatur de personis idoneis, videretur Pontifex iudicium idoneitatis Duci submittere, & ex ea nihil nisi indecorum Pontificiæ Maiestati oriri posset, nam dum Pontifex de necesse tenetur habere Ducis intentionem, atque consensum, posset semper ipsemet Dux ad libitum dissentire.

126. Nec alterius intentioni hic ratio aliqua haberi potest; cum mu-

munus exequendi, & instituendi sibi solùm Pontifex reliquerit, data Duci facultate intendendi erga personam idoneam, cuius proinde petitioni, seu proposito acquiescere debet, vt morem gerat intentioni, de qua in promissione, à qua recedere minimè potest citrà ipsius promissionis infractionem, nisi ad alienum sensum verba ipsa trahantur, & intentionis vis, atque efficacia eludatur; Inutiliter siquidem promisisset Pontifex Ducis intentionem expectare, si nullum pareret effectum; alium autem habere non potest, nisi mouere Pontificem, ad instituendam personam illam idoneam, erga quam eiusdem Ducis intentio præcessit, quæ verificari nequit post sequutam institutionem; nam intentio de sui natura est deliberatiua, vnde versari non potest circa præterita, sicuti monet *Philosophus lib.6. Ethic. cap.3.*; Nec enim quisquam de præteritis deliberat, sed de futuris, iisque omnibus, quæ fieri possunt.

127. Tenebatur quidem Pontifex in vim suæ promissionis sequi præuiam Ducis intentionem tanquam causam motricem, & moraliter impulsiuam, sed indeterminatè, & secundùm quid, non autem simpliciter, & absolutè, videlicet quatenùs ea ad personam idoneam dirigeretur, prout præseferunt illa verba ibid. *de personis idoneis*: Vnde ad hoc, vt nominatio personæ prouidendę suum non solùm in intentione principium, sed etiam in executione finem, & implementum à Ducis perfecta voluntate consequeretur; Iuremeritò voluit vltrà præuiam intentionem ex se inefficacem, etiam ipsius Ducis consensum exigere ibid. *nisi habitis priùs intentione, & consensu*: Etenim intentio tanquam propositum, & petitio Ducis ex se sola subsistebat in animo Principis, neq; admittebat alienæ voluntatis consortium, quapropter in solo ipsius intentionis adimplemento cadere potuit sociata Pontificis, & Ducis voluntas, idest consensus, cuius natura, & proprietas est duorum saltem sensuum simul vnire *cap.1. §. consensus, caus.29. quæst.1.*

128. Nulla quidem Duci Sabaudię præfigitur in hac solemni promissione forma indiuidualis, iuxtà quam debeat suam voluntatem significare fauore illius personæ, quam intendit, & consentit, ad Episcopatum, vel Abbatiam promoueri, sicuti post subsequuta inter Leonem X., & Franciscum I. Galliarum Regem concordata, cęperunt Pontifices specialiter exprimere in suis conuentionibus, aut indultis fauore Supremorum Principum, quorum alijs datum fuit, hac facultate vti per viam nominandi, vel præsentandi: Alijs verò per modum supplicandi, aut proponendi: Verumtamen in hac etiam parte Nicolaus antiquam, & vsque tunc seruatam à Sacris Canonibus formam retinens fauorabiliùs se gessit ergà Ducem Sabaudiæ,

diæ, dum exigens ab eodem in terminis generalibus precedentem intentionem, atque consensum, generalem etiam, & indefinitam exprimendę proprię voluntatis formam ipsius Ducis arbitrio commisit; nam nominare, proponere, pręsentare, eligere, aut supplicare, nihil aliud in subiecta materia sunt, quàm intendendo, & consentiendo, pręuiam voluntatem significare, de qua persona prouisio fuerit à Summo Pontifice facienda, *Lambertinus de Iur. patronat. part.* 1. *lib.* 2. *quæst.* 1. *artic.* 1., *Corrasius de Benefic. part.* 4. *cap.* 1. *Anastasius Germonius in Parattil. Decret. sub tit. de Iur. patronat. lib.* 3. *tit.* 38.; vnde parum refert, quibus verbis ista voluntas exprimatur, nam leges, & pacta non verbis, sed rebus imponuntur, quod adeò verum est, vt Sacri Canones ius Electorum, & Patronorum in designandis personis ad beneficia electiua. & collatiua respectiuè promouendis, vt plurimùm sub nomine pręstiti consensus expendant, atque significent: Ità apud *Gratianum distinct.* 60. *cap.* 13, *& distinct.* 63. *cap.* 6. *cum concordant. de quibus supra n.* 43., *& in libris Decretalium sub tit. de Iur. patron. cap.* 26. *& cap.* 30.; Nam si attentè ius canonicum à Gratiano compilatum, & Pontificię Decretales legantur, atque inspiciantur, nulla ibidem fit mentio de iure nominandi, sed illi dumtaxat actus recensentur, ex quibus desiderium, votum, intentio, atque voluntas Patronorum, aut Eligentium ostendatur; vnde oritur nominatio licèt imperfecta, nam, vt supra dictum est, pro sui executione, & implemento in eo, quod respicit idoneitatem personę præsentatę, aut oblatę, seù designatę, iudicium Collatoris exposcit.

129. Ità propemodum occurrit in primarijs illis precibus, quas Summi Pontifices ab antiquis temporibus Imperatori, & Christianissimo Regi concesserunt, in quibus, cum ante collationem præcedere debeat ergà personam prouidendam consensus Imperatoris, vel Regis, idem ius agnoscitur, quòd pręberet expressa nominandi facultas; neque diuersimodè seruatur erga S. R. E. Cardinales in beneficijs vacanribus per obitum suorum familiarium, quamuis iuxtà vetus Pontificium indultum à Gregorio XI. inchoatum, de quo in regulis Cancellariæ *cap.* 32., ipsis non competat, nisi facultas præuij consensus ergà personas de huiusmodi beneficijs prouidendas: & ex eadem ratione receptissimi iuris est pręuium Patroni consensum habere vim nominationis, & præsentationis, prout etiam quod possessionem præsentandi conseruet *Rota in recent. part.* 4. *decis.* 261. *n.* 3. *& decis.* 482. *n.* 5., *& part.* 5. *decis.* 290. *n.* 7., atque alibi passim *Cardin. de Luca sub tit. de Iur. patron. discurs.* 9. *n.* 3. *item discurs.* 63. *n.* 11. *& n.* 28.: Nam illa necessitas formalis pręuij consensus ergà personas

nas ad aliquod beneficium promouendas continet in se virtualiter, & implicitè verum ius nominandi, sicuti distinguendo tacitum ab expresso annuit *Loterius de re benef. lib.2. quæst.15. n.30.*

120. Hanc nostram conclusionem in debilioribus terminis irrefragabilem efficit communis illa Canonistarum traditio, ex qua habemus, quòd, quoties in beneficijs tam electiuis, quàm collatiuis requiritur formaliter alicuius consensus intuitu personæ prouidendæ, tunc Collator, seu Eligens tenetur non solùm talem consensum habere, sed etiam necessariò sequi, prout distinguendo consilium à consensu probant *Glosæ in cap. cum in veteri 52. in verbo expectatum, sub tit. de elect. in cap. venerabili 37. in verbo consilio, de off. Iud. deleg., & in cap. vnico, §. cum verò, in verbo assensu sub tit. ne Sede vacant. lib.6. cum concordant.*: Docent *Cardinalis Hostiensis in cap. cum in veteri 52. sub tit. de elect. n.4. in illis verbis ibidem:-- Item si requirendus est consensus in tractatu de speciali mandato Papæ, hoc fieri debet puta quoniam mandat, quod sine consensu talis, non eligant, in quo casu necesse est quòd ante electionem in personam consentiat eligendam -- & in cap. cum olim 7. sub tit. de arbitris num.4. ibid. -- Si aliquod debeo facere cum consensu alterius, nisi voluntatem suam habuero, nihil possum; vbi verò de consilio alicuius, sufficit quod hoc requiram, & expectem congruo tempore, sed sequi non teneor -- Abbas Panorm. super eod. cap. cum in veteri n.12. ibid. -- Secus est, si quis tenetur habere consilium, & consensum, seu consensum tantùm, quia tunc oportet sequi illius consensum -- Petrus de Ancarano in cap. cum olim de arbitris n.4. versic. venio*, vbi ait, quòd aut dictum fuit, quòd cum consilio tenerentur eligere, aut cum consilio, & assensu, primo casu tenentur Electores consilium requirere, sed non sequi, secundo casu tenentur requirere, & sequi, *Egidius Bellamera in eod. cap. cum olim n.11.*, vbi distinguendo docet, quod quoties electio est celebranda de licentia alterius, non requiritur eius præsentia, sed sufficit petere eius licentiam; vbi verò est consilium requirendum tunc requiritur eius consilium, & in ipso tractatu electionis faciendæ est requirendum, & congruo tempore expectandum, sed de necessitate non est sequendum; vbi autem consensus requiritur de consuetudine tantùm, restringitur talis consuetudo tanquam odiosa, & fit interpretatio quod requiratur post electionem iam factam: sed, si de speciali mandato Papæ consensus alicuius requiratur, & sit dictum in mandato, quòd sine consensu alicuius non eligant, necesse est: quòd ante electionem in personam consentiat eligendam; quam distinctionem valdè notandam sequitur *Butrius in eod. cap. cum olim n.18.*, *Ioannes Andreas n.19.*, *Gonzalez Telles in-*

cit.

*cit. cap. cum in veter. de elect. n.*4., vbi distinguendo consilium à consensu concludit, quòd, si quis tenetur aliquid facere cum consensu alterius, & petere, & sequi eum debet; qui verò de consilio, illud tàntùm requirere, non autem sequi, *Guilielmus Benedic. in cap. Raynutius in verbo Vxorem, de testament. decis.*2. *n.*80. *& seqq.*, *Henricus Boich ad cap. nobis* 25. *de Iur. patron. n.*12., *Hieron. Gonzalez ad reg.*8. *Cancell. glos.*46. *n.*80. *&* 81., *& glos.*47. *n.*1. *vsque ad n.*10., quod idem sentiunt vnanimiter Cæsarei Iuris Interpretes post *Bartol. in l.*1. *§. si plures n.*7. *ff. de exercit. act.*, nam consensus, & voluntas idem sunt in casu proposito *l.*2. *§. voluntatem ff. solut. mat.*, *l. fin. §. necessitate cod. de bon. quæ lib.*, & collatio, quæ fieri nequit sine præuio alterius consensu, libera dici nequit, sed omninò necessaria respectu personæ idoneę promouendę *Glos. in clement. dudum §. si verò in verbo liberè de sepulturis*, *Abbas in cap. de multa n.*3. *de præbend.*, *Loterius de benef. lib.*2. *quæst.*15. *n.*17., *Gonzalez vbi supra glos.*45. *n.*10., *& glos.*47. *n.*4.

131. Non desunt sanè casus, in quibus consensus quamuis ab aliquo requirendus, non tamen est necessariò sequendus, prout accidit, quando ex natura rei, de qua agitur, sumendus est potiùs pro consilio; vel si exigatur non ex pacto, vel priuilegio Pontificio, sed ex consuetudine lęsiua liberę collationis, aut si requirendus sit post electionem, vel nominationem, sicuti animaduertunt Canonistæ supra laudati, & singulàriter *Abbas in cap. cum terra* 14. *n.*1. *de elect.*: Potest etiam consensus in actu, vel ante actum à lege, vel Statuto requisitus quandoque suppleri à Superioribus Iurisdictionem habentibus, si sine iusta causa negetur; sed hoc locum habet quoties adhibendus est non tanquam in re propria, sed vt contrahentium sexus, vel ætatis imbecillitati prospiciatur, vt notat *Abbas in cit. cap. cum in veteri n.*23., *cap. nullus* 17., *& ibi Canonistæ de Iur. patron. l. cum non solum §. necessitatem, vbi Ciuilistæ cod. de bon. quæ lib.*, *Lambertinus de Iur. patron. lib.*1. *part.*2. *quæst.*1. *art.*20., *Selua de benef. part.*1. *quæst.* 6. *n.*42.; Quinimò etiam negligi potest, quando ille, cuius consensus etiam ante actum, & pro suo interesse exigendus est, intrà constitutum à lege, vel pacto tempus, suam voluntatem non declarat, prout occurrit in casu, quem determinat Imperator *in l. fin. cod. de Iur. emphyt.*

132. Cæterùm in subiecta facti specie, vbi Pontifex sibi ipsi in vim contractæ promissionis præuiam, & passiuam habendæ intentionis, atque obtinendi consensus à Duce Sabaudiæ necessitatem imposuit, de personis idoneis ad Episcopales, vel Abbatiales dignitates in suo temporali dominio promouendis, nulla potest cadere

H ratio-

rationabilis dubitatio, quòd non teneatur sequi Ducis voluntatem, nam arbitrium Papæ non versatur, stante dicta promissione, simpliciter circa personam, sed dumtaxat in ordine ad idoneitatem, ità vt si persona minùs idonea à Principe proponeretur, ab eodem Pontifice monendus esset Princeps, non autem sequendus, nam iudicium idoneitatis ad eum pertinet, ad quem spectat manus impositio *cap. venerabilem* 34. *de elect.*

133. Remouetur omne dubium circa prædicta, dum Nicolaus in illa solemni promissione, & eius Successores statuerunt, aliter factas collationes, & prouisiones fore inualidas, & nullius momenti, ità vt tàm ipse Dux, quàm eius Subditi illis parere, sine aliquo censurarum periculo non teneantur; quinimò ipsis etiam fortiter resistere valeant: Huic autem contrauentioni daretur locus, quoties Pontifex, post præcedentem intentionis, atque consensus præstationem, quam obtinere, seu habere inprimis tenetur à Duce ergà personam promouendam, dein eamdem Episcopalem, vel Abbatialem dignitatem de alia persona prouideret: vltrà quod inita promissio ad nihilum redigeretur, atque illusoriè dedisset Sabaudo Duci arundinem vacuam, quoties non teneretur sequi voluntatem ipsiusmet Ducis, nam etiam in liberis collationibus non cogitur Princeps ad acceptandam designationem Prælati sibi suspecti, aut inuisi, seu de quo asserat se confidere non posse *cap. cum terræ in fin. de elect.*, *cap. quod sicut eod. tit. cap. lectis distinct.* 63., *Selua de benef. part.* 2. *quæst.* 29. *n.* 5. *& seqq.*, *Paulutius in sua Iurisprud. Sac. lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 8.; & ad idem cogit discretiua locutio, in qua immediatè Pontifex promisit, alia minora beneficia non prouidere, nisi de personis idoneis, quæ essent de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi gratæ, vel acceptæ de alijs locis oriundæ, vnde è contra manifestè conuincitur, quòd in Episcopatibus, & Abbatijs, de quibus loquutus fuerat in prima parte eiusdem promissionis, voluit reseruare collationem intentioni, & consensui ipsiusmet Ducis, & de illis prouidere iuxtà propositionem, & supplicationem ab eodem Duce faciendam *Corras. de benef. part.* 4. *n.* 63., *Couarruu. pract. quæst. cap.* 36. *n.* 4.; aliàs discretiua illa locutio confunderetur contrà illud, quod docent communiter DD. *in l. vnic. §. sin autem cod. de caduc. tollend.*

134. Inconuincibiles rationes hucusque in hoc capite allegatæ, ad intentum nostrum traxerunt Scriptores de hac Nicolai V. promissione, & Pontificijs indultis specificè loquentes, inter quos supereminet authoritas Sacræ Rotæ Romanæ penès Iacobum Cardinalem de Puteo maximum Niciensis Patriæ decus *decis.* 25. *lib.* 2. *lata sub die* 18. *Maij* 1543.; vbi decisum fuit, litteras Apo-

sto-

ſtolicas Nicolai V. fauore Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ non comprehendere in illa dictione *De alijs*, Parochiales reſeruatas, ſed dumtaxat Eccleſias Cathedrales, & Monaſteria conciſtorialia, in quibus concludit Rota, voluiſſe præſeruare conſenſum Ducis, quo poſito ſubintrant prædictæ rationes, ex quibus talis conſenſus eſt de neceſſitate ſequendus.

135. Hanc veritatem agnouit Cardinalis de Oſſat *lib.*8. *epiſt.*301. ad Villaregium, in illis verbis, quæ Eminentiſſimis D. D. meis ſæpius attuli, & hic referre litteraliter à Gallico idiomate ad Italicum non piget.

136. *Voi vederete, conforme la prima conceſſione di queſti Indulti fù fatta da Nicolò V. à Ludouico Duca di Sauoia, di poi confermata, e continuata da Siſto IV., Innocentio VIII., Giulio II., Leone X., Clemente VII., Giulio III., Gregorio XIII., e dal Papa Clemente VIII. hoggidì regnante: Li detti Indulti non danno al Duca di Sauoia la facoltà eſpreſſa di nominare, e così la Santa Sede non hà fin' ora in virtù de i medemi riceuute le loro nomine, mà hà ſempre prouiſto puramẽte, e ſemplicemente à i beneficij de' ſudetti Paeſi; In quanto però allo ſtile, e maniera di parlare delle Bolle Apoſtoliche; Mà bensì contengono li ſudetti Indulti vna coſa, come equipolente al diritto di nominare, qual'è in ſomma, che il Papa non prouederà agl' Arciueſcouati, Veſcouati, & Abbatie delli ſudetti Paeſi, ſenza hauer hauuto primieramente l'intentione, & il conſenſo del Duca, nel toccante le perſone capaci, che doueranno eſſer prouiſte, come anche nei trè Priorati di Talloira, Ripaglia, e della Noualeſa, e della Prepoſitura di Montegioue; Et in quanto alle più grandi dignità delle Chieſe Cathedrali doppo la Pontificale, & alli Priorati Conuentuali, come anche à gl'altri beneficij riſeruati per le Regole della Cancellaria di Roma alla diſpoſitione della Santa Sede, il Papa le prouederà di perſone capaci, natiue delle Terre, e Signorie del medemo Duca, mà non di altri, ſaluo foſſero grati all'iſteſſo Prencipe, altrimente le prouiſioni Apoſtoliche ſaranno nulle in tutti li caſi come ſopra ſpecificati.*

137. Oſſatum ſequitur eruditiſſimus Ludouicus Thomaſſinus *de Beneficijs par.*2. *lib.*2. *cap.*40. *n.*11., vbi etiam aſſerit, licèt propriè ius nominandi non fuerit à Pontificibus indultum Sabaudis Ducibus, & ideò nulla in Bullis mentio fiat de nominatione Ducis; Attamen ad idem penè rem redire, cum ſpoponderint Pontifices, non conferre Epiſcopatus, & Abbatias, niſi habitis priùs intentione, & conſenſu Ducum.

138. In idem conſentit Franciſcus Pinſonius inſignis in Curia Pariſienſi cauſarum Patronus in ſuo tractat. Gallico idiomate Pariſijs

impreſſo anno 1688. de Regalibus, & Iuribus Regis Franciç ſuper beneficijs Eccleſiaſticis *tom.* 1. *cap.* 14. *num.* 10. *& num.* 41. *& fuſiùs tom.* 2. *à fol. mihi* 941. *vſque ad fol.* 999. vbi inſeruit conſultationem in hac materia editam à Præſide Chriſtophoro Fauſſono, & omnes prędictas Apoſtolicas Conſtitutiones emanatas in fauorem Regię Sabaudię Domus videndus præcipuè *fol.* 955. & in obſeruationibus ad eadem Pontificia compacta, & indulta *fol. mihi* 997.

139. Idem ius agnouit Ioannes Corraſius Iuriſconſultus Tholoſates, quem recollegit author operis inſcripti -- *ſpecimen Iuris Eccleſiaſtici* -- Typis editi Pariſijs anno 1680. *tom.* 2. *in fin. fol. mihi* 215 vbi referens Indulta Apoſtolica ergà Supremos Principes in nominandis Epiſcopis, & Abbatibus, de Duce Sabaudię *fol.* 220. loquitur hiſce propemodum verbis.

140. *Hoc idem ſeruatur in Ducatu Sabaudiæ, & Principatu Pedemontano; vbi Dux Sabaudiæ, etiamſi ius habeat nominandi, & præſentandi à multis annis, & confirmatum à Clemente VIII. quæ nominatio, & præſentatio tranſmittitur ad ſuum Oratorem in Romana Curia commorantem; de ea tamen nulla fit mentio in Bullis: Nihilominùs Orator ipſe ſubſcribit huic nominationi, ſeù præſentationi, ſine qua Cardinalis protector illius Principis non proponeret in Conſiſtorio Eccleſiam ſeu Monaſterium eiuſmodi; neque ipſi Eccleſiæ ſeu Monaſterio prouideretur, attento quòd Pontifex non ſolet prouidere Eccleſijs, aut Monaſterijs Ditionum illius Principis abſque expreſſo conſenſu, aut expreſſa ipſius nominatione; etiamſi neutrum appareat in Bullis.*

141. Iſtis accedunt Antonius Faber magnum Iuriſprudentiæ luminar in huius veritatis teſtem adductus à *Cardinale Oſſato epiſt.* 260. *lib.* 7. *fol. mihi* 574. & demum Gottofredus à Bauo meritiſſimus olim Sabaudię Protopræſes in ſua praxi criminali *lib.* 1. *impreſſ. de anno* 1615. *quæſt.* 16. *ex num.* 110. vbi referens Iura regalia competentia Sabaudiæ Ducibus, illud præcipuè recenſet, vt in electionibus Prælatorum ideſt Epiſcoporum, Abbatum, & Prioratuum tam Sabaudę, quàm Pedemontanæ Regionis, interueniant conſenſus Principis, ſeù ipſius nominatio, citrà quę non attenditur prouiſio Summi Pontificis, aſſerens, ità ſemper fuiſſe practicatum, ibi -- *in electione Prælatorum requiritur Ducis conſenſus in ſcriptis*, *ſine quo non habet locum electio Pontificis*, & paulò infrà *quorum numerus eſt ingens, qui omnes fuerunt electi, & nominati à Sereniſſimo Duce, & eius Prædeceſſoribus à primo vſque ad vltimum.*

142. Non minori authoritate hanc veritatem euincit ſemper magni facienda hiſtorica fides, iuxtà quam hoc ius nominandi tanquam indubitatum, poſt emanatam à Nicolao V. promiſſionem Sabaudię

bandiæ Ducibus afferitur in hiftoria genealogica Sabaudię vltimo loco edita ab Equite Samuele Guicenonio *tom.* 1. *cap.* 11. *fol. mihi* 95. *ibidem* ex gallico idiomate quod Italicè fonat, prout fequitur.

143. *Li Sourani Pontefici, in confideratione de i grandi feruitij refili da quei Prencipi, li hanno accordato Priuilegij molto riguardeuoli, frà quali, che Sua Santità non potrà prouedere li Arciuefcouati, Vefcouati, & Abbazie di Sauoia, e del Piemonte, come anche li Priorati di Talloira, Ripaglia, della Noualefa, e della Prepofitura di Mongioue fenza hauer hauuta primieramente l'intentione, & il confenfo del Duca nel toccante le perfone da prouederfi, il che è vna cofa equipolente al diritto di nominare, che hanno i Rè di Francia; Et in quanto alle maggiori dignità delle Chiefe Cattedrali doppo le Pontificali, & alli Priorati conuentuali, & altri beneficij rifèruati per le regole della Cancellaria di Roma alla difpofitione della Santa Sede, il Papa ne prouede di perfone capaci, mà natiue delle Terre, e Signorie del medemo Duca, e non d'altre, faluo fijno del gradimento del Duca, altrimente le prouifioni Apoftoliche fijno nulle.*

CAPVT V.

Hoc idem Ius fauore fuæ Regiæ Celfitudinis exemplo, & obferuantia comprobatur.

144. ALlegatis rationibus, atque authoritatibus, etiam exempla concordant, tantò digniora imitatione, quantò excellentiora, prout fuit illud emanatum à Leone X. fub die 9. Iulij 1515. ergà Carolum tunc Archiducem Auftriæ, dein Romanum Imperatorem, & Hifpaniarum Regem, quod licèt exprefsè coarctatum ad eius vitam, & intrà limites Galliæ Belgicę, nihilominùs circà formam feruandam in prouifionibus, & collationibus beneficiorum, legitur ijfdem verbis conceptum, & in nihilo difcrepans à promiffione Nicolai V. quam ipfemet Pontifex Leo X. paulò ante, videlicet fub die 16. Iunij eiufdem anni 1515. innouauerat, & ampliauerat fauore Caroli III. Sabaudiæ Ducis: fiquidem ignorare nequeunt Officiales Datarię eumdem Carolum Archiducem ad mentem eiufdem Indulti femper admiffum fuiffe ad nominationem, per viam fupplicandi, & proponendi, omnium Abbatiarum in Belgio, dein

dein, vigore extentionis obtentæ à Clemente VII. etiam in Comitatu Burgundię existentium, & idem ex concessione Leonis X. seruatum fuisse in fauorem Principissæ Margaritę viduæ relictæ à Philiberto Duce Sabaudiæ ius suum habentis ab eodem Carolo eius fratre; neque diuersimodè actum ergà Regem Hispaniarum Philippum II. Caroli Patris in prædictis Galliæ Belgicæ, & Comitatus Burgundię Regionibus Successorem ex renouatione eiusdem Indulti, cum prædictis restrictionibus habita à Pio IV. de anno 1560. & à Gregorio XIII. de anno 1582. atque à Sixto V. de anno 1589. prout etiam fauore Archiducis Alberti, & Isabellæ Claræ Eugeniæ Hispaniarum Infantis Coniugum, vigore Indulti, quod post cessionem ijsdem factam à prædicto Rege Philippo II. obtinuerant anno 1600. à Clemente VIII. quod idem omnibus notum est obseruatum fuisse ad fauorem Philippi IV. ex nouo Indulto Vrbani VIII. de anno 1640. & hodie adhuc vigere ergà Catholicum Regem Carolum II. quinimò, cum ex tractatibus Aquisgrani, & Neomagij aliquæ Regiones Belgij, & integer Comitatus Burgundiæ deuenerint ad supremum dominium Regis Christianissimi, consequutus est etiam ipsemet Rex aliud simile Indultum ad eius vitam, & intrà easdem Regiones expresè limitatum à san. mem. Innocentio XI. quod legitur sub die 20. Maij 1686.

145. Tantum abest, quòd hoc Pontificium Indultum à Leone X. primo loco fauore Archiducis Caroli cum prędictis coarctationibus vt suprà concessum, atque successiuè vsque nunc renouatum ergà omnes tam vniuersales, quàm particulares, in ipsismet dominijs eiusdem Caroli, siue in toto, siue in parte Successores semper vsque ad præsentem diem ipsorum fauore, certum, & indubitatum ius nominandi ad mentem earumdem concessionum per viam supplicandi, & proponendi personam idoneam ad Abbatiales dignitates promouendam non dederit, vt immò Gregorius XIII. in quodam Breui epistolari ad Archiepiscopum Cameracensem sub die 3. Aprilis 1579. hoc ius nominandi tanquam satis expressum in ijsdem Indultis ex necessitate præcedentis intentionis, atque consensus agnouerit, quę dein ipsemet Pontifex sub eodem verborum conceptu, vt suprà dictum est renouauit sub die 26. Septembris 1582. nec Sixtus V. in præmemorato Breui Apostolico sub die 31. Martij 1589. aliquam inter nominationem, & præcedentem consensum differentiam constituit, vnde loco inserendi illa verba in omnibus Apostolicis indultis vsque tunc adhibita *nisi præuijs intentione, & consensu*, illo vnico vocabulo vsus est *nisi præuia nominatione*, ex quibus Pontificijs oraculis manifestè conuincitur, conuerti inter se ius nominandi

nandi, & necessitatem præcedentis intentionis, atque consensus; & vnum in alio contineri, sicut definitio in ipsa re definita, satis immò pleniùs exprimitur; nam legislatori satis est, rem per demostrationem describere: Hinc tam ipse Rex Philippus II. quàm eius Successores eamdem formam in proponendis, & supplicandis Abbatibus retinuerunt, & adhuc retinent, qua, ante prædictum Sixti V. Indultum, Carolus, & Margarita vsi fuerant, videlicet proponendo, & supplicando, non autem nominando; Quid enim aliud est, suam intentionem declarare, & proprium consensum prębere ergà personam prouidendam de aliquo beneficio, quam eamdem personam ad idem beneficium nominare? Quoties ille ad quem pertinet collatio beneficij sibi hanc præbendæ intentionis, atque consensus ab alio necessitatem imposuit, & in eumdem nominandi sensum acceptum fuisse à Carolo Archiduce Leonis Indultum probat eiusdem Cæsareum Edictum sub die 19. Nouembris 1552. & ità paritèr à Rege Philippo II. in suo Edicto ad Senatum Dolensem sub die 11. Maij 1584. in quo mandat executionem suprà relati Breuis Apostolici, quod à Gregorio XIII. sub die 26. Septembris 1582. acceperat: Quæ omnia documenta vt suprà allegata facilè quilibet legere poterit in Inuentario, quod edidit Franciscus Pinsonius post suum tractatum impressum Parisijs anno 1688. *de Regal. & Iur. Franc. in benef. Ecclesiast. tom. 2. à fol. mihi* 1092. *vsque ad fol.* 1146. proquorum applicatione ad rem nostram exhibitæ fuerunt solidissimę ratiocinationes, quas, sub titulo familiarium epistolarum, nuperrmè in lucem emisit eruditissimus Dominus Marchio, & in Senatu Pedemontano Pręses Ioseph dell'Escherene videndus epistola quarta, cuius præclarum nomen Aulæ, & Foro gratissimum, authoris modestia suppressum reticere non debui.

146. Demum non ignorant rerum beneficialium, & Sacrorum Canonum periti, prout supra dixi, & hic iterum repeto, nec idem Ius, ex quo Collatoris arbitrium quoad personam prouidendam, arctatur ab alterius voluntate in canonicis sanctionibus, & Pontificijs decretalibus, omisso explicitę nominationis vocabulo, passim mitioribus ergà Electores, & Patronos vocibus præuiam voluntatem denotantibus implicitè significari, videlicet præsentatione, petitione, precibus, oblatione, voto, intentione, desiderio, seu consensu; neque diuersam formam in nominationibus habuisse preces primarias fauore Imperatorum, & Regum, prout vetus illud indultum, quo hodie adhuc in vulgatis Cancellariæ regulis *cap.* 32. ex necessitate pręuij consensus gaudent S. R. E. Cardinales in nominationibus ad beneficia vacantia per obitum suorum familiarium;

que

quæ omnia adeò vera sunt, vt rectè dici possit, ante Leonis X. concordata de anno 1516. cum Francisco I. Galliarum Rege, vix reperiri in subiecta materia aliquod Pontificium Indultum, vbi fuerit hoc ius, sub explicito nominandi vocabulo, expressè concessum, sed dumtaxat per verba ęquipolentia, & idem quoad substantiam significantia.

147. Propriùs vrget indiuiduale illud factum sequutum tempore, quo Galli ab anno 1536. vsque ad annum 1559. integram Sabaudię Prouinciam, & totum ferè Principatum Pedemontanum occupabant: Rem narrat prædictus *Cardin. Ossat. cit. epist.* 301. *hisce propemodum verbis*.

148. *In quanto alla confirmatione ch'Henrico II. ottenne per se, & i suoi Successori nè i sudetti Paesi, oltre ciò, che vien riferto nella sudetta lettera del fù Marescialło di Brissac, hò ritrouato nelle mie scritture vna copia di certe lettere patenti spedite à fauore della Sede Apostolica, toccante il Ducato di Bretagna, date in S. Germano li 18. Aprile 1553. nelle quali il medemo Rè, frà le altre considerationi, che lo mossero alla sudetta speditione, dice che il Papa d'all'hora Giulio III. li haueua pochi giorni innanti conceduta la confirmatione dell' Indulti, che haueuano i suoi Predecessori li Duchi di Sauoia, Prencipi del Piemonte di nominare, e presentare à i beneficij consistoriali de i sudetti Paesi, con altre gratie, e concessioni contenute nè i medemi Indulti: oltre di ciò hò ancora ritrouato vna copia d'vn Breue spedito dall'istesso Papa al sudetto Rè in data delli 18. Ottobre 1550. per il quale, senza che il medemo Rè hauesse fatta alcuna altra dichiaratione à fauore della Santa Sede nel toccante li Paesi della Sauoia, e del Piemonte, nulla dimeno pretendeua, che i suoi Predecessori Duchi hauessero hauuto dell'Indulti, e che esso Rè douesse gioirne; Sua Santità disse che sua Maestà non haueua cosa alcuna da esibire di i detti Indulti del tempo di Paolo III. nè del suo, e niente di meno promette in parola di Papa per se, e suoi Successori Papi, e per la Santa Sede, che se sua Maestà prouerà frà dieciotto mesi, che siano stati concessi priuilegi, & indulti Apostolici, à i sudetti Duchi, e che li detti priuileggi, & indulti siano stati validi, & in vso, e che à ragione di essi il detto Rè habbia qualche diritto in riguardo de i Vescouati, & Abbatie de i sudetti Paesi, le saran fatti buoni; & à fine che voi con ciò possiate meglio giudicare di tutto questo affare, vi trasmetto copia delle sudette scritture, dal seguito delle quali, e de i loro atti è facile à giudicare, che doppo il detto Breue di Giulio III. dell'anno 1550. fino all'vltima dichiaratione di Henrico II. delli 18. Aprile 1553. il detto Rè fece apparire delli Indulti concessi à i Duchi di Sauoia, e ne ottenne la confirmatione per se, la quale deue esser seguita puoco tempo innanti li 18.*

Apri-

Aprile 1553. mentre il Rè asserisce nelle medeme lettere patenti, di hauerla ottenuta pochi giorni innanti, di maniera che quella deue esser stata spedita su'l fine del 1552. ò nel principio del 1553. il che vi seruirà per trouarne così più presto le Bolle, ò sij Breue: non lascierò per tanto di farli ricercare in questi Registri, se vi potrò penetrare, il che mi sarà forsi difficile.

149. Quod autem Henricus II. hoc indultum nominandi ad dignitates Episcopales, & Abbatiales vtriusque Prouinciæ Sabaudię, & Pedemontis à Iulio III. obtinuerit, non solum testatur Cardinalis Ossatus, & ibidem Marescìallus de Brissac, qui eo tempore Pedemontanum Principatum pro ipsomet Rege gubernabat, & nouissimè *Thomassin. cit. lib. 2. cap. 40. num. 11.*, sed indubitatum efficitur ex duabus publicis patentibus eiusdem Regis Henrici ad Parlamentum Nannatense sub die 18. Aprilis, & 29. Octobris 1553. in hoc ferè verborum sensu conceptis.

150. *Henrico II. &c. hauendo noi per lettere patenti in forma d'Editto delli* 14. *Giugno* 1549. *e* 29. *Luglio* 1550. *concessa alla san. me. di Paolo III. come anche al presente Pontefice Giulio III. fatta ampia, & espressa dichiaratione della nostra volontà, & intentione per far godere, & vsare l'istesso Papa, e la Santa Sede Apostolica delle autorità, prerogatiue, potere, e facoltà pretese nè i nostri Paesi di Bretagna, e della* Prouenza *, conforme i Papi di lui predecessori haueuano goduto, cioè circa le riserue de i mesi apostolici, & altre riserue generali, e speciali costitutioni, ordinanze, regole della sua Cancellaria &c. & altre specificate nelle nostre sudette lettere lette, publicate, e verificate nè i nostri Parlamenti de i sudetti Paesi: E che tuttauia il Noncio di Sua Santità residente appresso di Noi ci habbia rinouato in nome, e per parte di Sua Santità, esser stata la Santità sua auertita, che nè i detti Parlamenti essendosi proceduto alla lettura, e verificatione delle sudette nostre lettere, sono stati fatti certi registri secreti continenti molte restrittioni, e modificationi contro il tenore delle nostre sudette lettere, onde per questo mezzo il sudetto nostro Parlamento di Bretagna non voleua permetterne l'essecutione, la quale veniua anche impedita dal nostro Procuratore Generale nell'istesso Parlamento, con che li sudetti diritti, autorità, prerogatiue, e preeminenze del nostro Santo Padre, e della Santa Sede veniuano giornalmente sprezzate, impugnate, e dibattute, senza che seguisse alcuna dimostratione, ò atto di giustizia, per ripararne li attentati, e far esseguire la nostra volontà, & intentione &c.*

Et essendo noi ricercati dal sudetto Noncio di volerui apportare il conueniente rimedio, considerato che à nostra richiesta il nostro sudetto Santo Padre ci hà ne' giorni passati liberalmente accordata, e concessa la con-

confirmatione dell'Indulti che haueuano i nostri Predecessori Duchi di Sauoia, Prencipi del Piemonte, di nominare, e presentare à i beneficij concistoriali de nostri sudetti Paesi, con le altre gratie, e concessioni contenute nè i sudetti Indulti, assicurandosi Sua Santità, che hauendo fatto per noi quanto alla detta confirmatione noi faressimo anche il simile per essa, quanto all'essecuzione delle nostre sudette lettere di dichiaratione per la goldita, & vso delle sudette autorità, prerogatiue, preeminenze, poteri, e facoltà, essendoci à questa conditione stati dalla medema Santità sua confirmati li sudetti Indulti &c. Quindi è che noi vogliamo non solamente osseruare al nostro sudetto Santo Padre il contracambio, mà di più fare tutto ciò, che potremo per giustificarlo, e compiacerlo &c.

151. Post hanc regiam declarationem subsequitur edictale præceptum in totum fauorabile petitionibus Nuncij Pontificij sub die 18. Aprilis 1553. dein ijsdem ferè verbis reiteratum sub die 29. Octobris eiusdem anni, quæ ambo fuerunt ex post registrata, & verificata à prędicto Parlamento Nannatensi, sicuti legitur in calce eorumdem Edictorum, quorum omnium tenores de verbo ad verbum habentur penes *Pinsonium in suo præallegat. Inuent. tom. 2. à fol. mihi* 455. *vsque ad fol.* 463. de quibus etiam loquitur *tom.* 1. *cap.* 14. *num.* 10. *fol. mihi* 281. & conqueritur celebris Aduocatus Patru in sua disputatione 4. habita in Magna Parisiensis Consilij aula sub die 10. Septembris 1643. vbi inuehit in damna, & præiudicia, gratæ illius retributionis, qua Henricus II. in confirmatione prædicta compensauit Summum Pontificem Iulium III. & Apostolicam Sedem, cuius fauore omnia in ijsdem editis contenta adhuc illæsa seruantur & permanet irrefragabile huius veritatis monumentum.

152. Emanauit ab Henrico II. aliud simile Edictum ad Senatum Sabaudię sub eadem die 18. Aprilis 1553. in quo Rex mandat obseruantiam declarationis iam factæ de anno 1549. & 1550. intuitu Sabaudiæ, & Pedemontij in fauorem Apostolicæ Sedis, & hoc attenta confirmatione, quam paucos ante dies habuerat à Summo Pontifice Iulio III. Indultorum Pontificiorum, quibus anteà gaudebant sui Prædecessores Sabaudiæ Duces, & Pedemontij Principes pro nominatione Episcoporum, & Abbatum in prędictis Regionibus, cuius Edicti in eodem Sabaudiæ Senatu verificati tenorem affert laudatus Marchio, & Pręses *dell'Escherene in sua epist.* 3. *pag.* 22. & ibidem acutissimè ponderat, prout etiam *in epist.* 4. *fol.* 7. *& sequentibus*.

153. Indiguit sanè Henricus II. hoc gratioso, & speciali Indulto, ad nominandos Episcopos, & Abbates in prędictis Prouincijs Sabaudiæ, & Pedemontij, quas nulla alia nisi vltima (*quam vocant*)

Re-

Regum ratione detinebat; vnde iuremeritò ipsemet Pontifex Iulius III. nè vllum ex hoc Indulto præiudicium oriri posset contrà verùm legitimum, & naturalem earumdem Regionum Principem, deinde anno subsequenti 1554. Sexto Idus Octobris instante Duce Emanuele Philiberto Apostolicis litteris ad perpetuam rei memoriam Nicolai V. promissionem, ac præmemorata Leonis X. & Clementis VII. Indulta non solùm in forma specifica confirmauit, sed etian pro maiori cautela, (prout ibidem legitur) de nouo concessit, statuit, & ordinauit, atque perpetuæ firmitatis robur apostolica auctoritate obtinere, & inuiolabiliter obseruari decreuit, itàut ipse Dux Emanuel Philibertus, & pro tempore existens Sabaudię Dux, personę Ducatus, Dominij, & Ditionis quibuslibet litteris in contrarium derogatorijs, ac Executoribus, eorumque mandatis parere minimè tenerentur, sed his firmiter resistere, & litterarum huiusmodi executionem impedire, nec ratione resistentię huiusmodi censuris Ecclesiasticis innodari possent &c.

154. Validissimum exemplum desumitur ex indubitato iure, quo fruitur Rex Christianissimus proponendi, & supplicandi ad beneficia consistorialia in Ducatu Bressiæ, alijsque conterminis Regionibus, quarum suprema dominatio peruenit ad Regem Henricum IV. vigore tractatus Lugudenensis sub die 17. Ianuarij 1601. cum Duce Carolo Emanuele huius nominis primo; neque enim Rex Henricus, eiusque Successores aliud vnquam Indultum petierunt à Sede Apostolica, pro nominandis, seù proponendis Episcopis, & Abbatibus illius Prouincię, prout *Pinsonius tom. 1. fol. mihi 311. num.* 41. cęterique Scriptores Galli profitentur, aut illos alio nouo Indulto indigere existimauit Curia Romana, dum ex participatione, & communicatione acquisita cum vniuersitate rerum à Sabaudię Ducibus, sufficienti titulo muniti reperiuntur, ad huiusmodi nominationes faciendas, sicuti passim Rex Christianissimus admittitur, ex solo iure sibi cesso à Regia Sabaudię Domo in vim prędicti tractatus, ex quo Rex in omnibus beneficijs consistorialibus consentit, & Papa confert pro vt notat *Pinsonius tom. 2. in margine fol. mihi 999. & sequentibus*.

155. Nec diuersimodè se habuit Romana Dataria fauore eiusdem Regis Christianissimi, intuitu insignis Abbatię Pinerolij in Regione Pedemontana ex solo iure, quod ipsemet Rex obtinuerat à Victorio Amedeo I. Sabaudię Duce vigore secreti tractatus Cherafchi de anno 1631. die 31. Martij.

156. Illud etiam constat nunquam fuisse hoc ius controuersum Sabaudiæ Ducibus, quoad Archiepiscopales, & Episcopales

confirmatione dell'Indulti che haueuano i nostri Predecessori Duchi di Sauoia, Prencipi del Piemonte, di nominare, e presentare à i beneficij concistoriali de nostri sudetti Paesi, con le altre gratie, e concessioni contenute nè i sudetti Indulti, assicurandosi Sua Santità, che hauendo fatto per noi quanto alla detta confirmatione noi faressimo anche il simile per essa, quanto all'essecuzione delle nostre sudette lettere di dichiaratione per la goldita, & vso delle sudette autorità, prerogatiue, preeminenze, poteri, e facoltà, essendoci à questa conditione stati dalla medema Santità sua confirmati li sudetti Indulti &c. Quindi è che noi vogliamo non solamente osseruare al nostro sudetto Santo Padre il contracambio, mà di più fare tutto ciò, che potremo per giustificarlo, e compiacerlo &c.

151. Post hanc regiam declarationem subsequitur edictale præceptum in totum fauorabile petitionibus Nuncij Pontificij sub die 18. Aprilis 1553. dein ijsdem ferè verbis reiteratum sub die 29. Octobris eiusdem anni, quæ ambo fuerunt ex post registrata, & verificata à prędicto Parlamento Nannatensi, sicuti legitur in calce eorumdem Edictorum, quorum omnium tenores de verbo ad verbum habentur penes *Pinsonium in suo præallegat. Inuent. tom. 2. à fol. mihi* 455. *vsque ad fol.* 463. de quibus etiam loquitur *tom: 1. cap. 14. num. 10. fol. mihi* 281. & conqueritur celebris Aduocatus Patru in sua disputatione 4. habita in Magna Parisiensis Consilij aula sub die 10. Septembris 1643. vbi inuehit in damna, & præiudicia, gratæ illius retributionis, qua Henricus II. in confirmatione prædicta compensauit Summum Pontificem Iulium III. & Apostolicam Sedem, cuius fauore omnia in ijsdem editis contenta adhuc illæsa seruantur & permanet irrefragabile huius veritatis monumentum.

152. Emanauit ab Henrico II. aliud simile Edictum ad Senatum Sabaudię sub eadem die 18. Aprilis 1553. in quo Rex mandat obseruantiam declarationis iam factæ de anno 1549. & 1550. intuitu Sabaudiæ, & Pedemontij in fauorem Apostolicæ Sedis, & hoc attenta confirmatione, quam paucos ante dies habuerat à Summo Pontifice Iulio III. Indultorum Pontificiorum, quibus anteà gaudebant sui Prædecessores Sabaudiæ Duces, & Pedemontij Principes pro nominatione Episcoporum, & Abbatum in prędictis Regionibus, cuius Edicti in eodem Sabaudiæ Senatu verificati tenorem affert laudatus Marchio, & Pręses *dell'Escherene in sua epist.* 3. *pag.* 22. & ibidem acutissimè ponderat, prout etiam *in epist.* 4. *fol.* 7. *& sequentibus*.

153. Indiguit sanè Henricus II. hoc gratioso, & speciali Indulto, ad nominandos Episcopos, & Abbates in prędictis Prouincijs Sabaudiæ, & Pedemontij, quas nulla alia nisi vltima (*quam vocant*)

Re-

Regum ratione detinebat; vnde iuremeritò ipsemet Pontifex Iulius III. nè vllum ex hoc Indulto preiudicium oriri posset contrà verùm legitimum, & naturalem earumdem Regionum Principem, deinde anno subsequenti 1554. Sexto Idus Octobris instante Duce Emanuele Philiberto Apostolicis litteris ad perpetuam rei memoriam Nicolai V. promissionem, ac præmemorata Leonis X. & Clementis VII. Indulta non solùm in forma specifica confirmauit, sed etiam pro maiori cautela, (prout ibidem legitur) de nouo concessit, statuit, & ordinauit, atque perpetuæ firmitatis robur apostolica auctoritate obtinere, & inuiolabiliter obseruari decreuit, itàut ipse Dux Emanuel Philibertus, & pro tempore existens Sabaudiæ Dux, personæ Ducatus, Dominij, & Ditionis quibuslibet litteris in contrarium derogatorijs, ac Executoribus, eorumque mandatis parere minimè tenerentur, sed his firmiter resistere, & litterarum huiusmodi executionem impedire, nec ratione resistentiæ huiusmodi censuris Ecclesiasticis innodari possent &c.

154. Validissimum exemplum desumitur ex indubitato iure; quo fruitur Rex Christianissimus proponendi, & supplicandi ad beneficia consistorialia in Ducatu Bressiæ, alijsque conterminis Regionibus, quarum suprema dominatio peruenit ad Regem Henricum IV. vigore tractatus Lugudenensis sub die 17. Ianuarij 1601. cum Duce Carolo Emanuele huius nominis primo; neque enim Rex Henricus, eiusque Successores aliud vnquam Indultum petierunt à Sede Apostolica, pro nominandis, seù proponendis Episcopis, & Abbatibus illius Prouinciæ, prout *Pinsonius tom. 1. fol. mihi 311. num. 41.* cæterique Scriptores Galli profitentur, aut illos alio nouo Indulto indigere existimauit Curia Romana, dum ex participatione, & communicatione acquisita cum vniuersitate rerum à Sabaudiæ Ducibus, sufficienti titulo muniti reperiuntur, ad huiusmodi nominationes faciendas, sicuti passim Rex Christianissimus admittitur, ex solo iure sibi cesso à Regia Sabaudiæ Domo in vim prædicti tractatus, ex quo Rex in omnibus beneficijs consistorialibus consentit, & Papa confert pro vt notat *Pinsonius tom. 2. in margine fol. mihi 999. & sequentibus.*

155. Nec diuersimodè se habuit Romana Dataria fauore eiusdem Regis Christianissimi, intuitu insignis Abbatiæ Pinerolij in Regione Pedemontana ex solo iure, quod ipsemet Rex obtinuerat à Victorio Amedeo I. Sabaudiæ Duce vigore secreti tractatus Cheraschi de anno 1631. die 31. Martij.

156. Illud etiam constat nunquam fuisse hoc ius controuersum Sabaudiæ Ducibus, quoad Archiepiscopales, & Episcopales

dignitates: vnde nescio, quo iustitię, & ęquitatis motiuo eadem ratio haberi non debeat in ordine ad Abbatias, quas Nicolaus in sua promissione, & subsequuti Pontifices in suis Apostolicis indultis ęqua lance librarunt.

157. Obijcient fortasse aduersantes, ex praallegato rerum contextu constare quidem de implicita, & virtuali facultate nominandi, quam Summi Pontifices in subiecta facti specie non solùm ergà vtentes iure proprio sibi immediatè ab Apostolica Sede quæsito, sed etiam ab ipsismet Sabaudiæ Ducibus communicato passim agnouerunt; verumtamen ex hoc inferri minimè posse, quòd idem ius adhuc vigeat intuitu suæ Regię Celsitudinis, dum ex suorum Prædecessorum non vsu, & contraria Apostolicę Sedis obseruantia iam reperiatur extinctum.

158. Istud obiectum, quatenus data habilitate terminorum posset de summo illo iure subsistere, quòd viri prudentes summam iniuriam vocăt,& damnat Imperator *in Authen. de Sacrosf. Eccl. collat. 2.* minùs rectè trahitur ad rem nostrã, quoties in veritate & æquitate ponderentur singularitates ad hanc facti speciem pertinentes, videlicet.

159. Primò data semel à Summis Pontificibus, in contracta promissione, Supremo Principi fides, religiosè seruanda.

160. Secundò natura rei promissæ canonico Iuri non inuisa, immò erga Dominantes valdè conformis.

161. Tertiò Causa finalis initæ promissionis publicam, atque perpetuam Principis, & Subditorum securitatem respiciens.

162. Quartò facultatiui Iuris ratio nunquam ex non vsu, aut contraria obseruantia deficiens.

163. Quintò qualitas Supremi Principis ex propria persona succedentis.

164. Sextò data dignitati potiùs quàm personæ, atque ideò nunquam peritura facultas; & tandem militans ergà non vtentem necessitatis, vel obsequij causa, quę omnia diligenter perpensa omnem ex supposito non vsu prę sumptę renunciationi locum obtrudunt iuxtà receptissimas vtriusque Iuris Interpretum traditiones, quas, ab alijs in hac eadem causa scribentibus fusè cumulatas, hic repetere superuacuum existimo; vltrà quòd sola vis, quam Pragmatici in subiecta materia derogatorijs, & irritantibus clausulis vnanimiter tribuunt satis istud ius omninò illæsum aduersus omnem non vsum, & inobseruantiam præseruasset inter quas ex illis, quæ habentur in exhibitis Apostolicis litteris, illam præcipuè notandam duxi, quam post Leonem X. adhibuerunt subsequuti Pontifices ibidem.

165. *Et nihilominus præmissa omnia, & singula, prout per prædictos*

Nos Prædecessores, Imperatores, & Reges concessa fuerunt, de nouo concedimus, & indulgemus, ac statuimus, & ordinamus, quòd illis, ac præsentibus litteris nullo vnquam tempore etiam per Sedem eamdem derogari posset, nec derogatum censeatur, nisi de toto tenore, & data, præsentium plena, specifica, indiuidua, specialis, & expressa, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio fiat, & ipsius Caroli, & pro tempore existentis Sabaudiæ Ducis expressus accedat assensus, & sic per quosuis Iudices, & Commissarios etiam causarum Palatij Apostolici Auditores in quibusuis causis, & instantijs iudicari, & definiri debere, sublata eis, & eorum cuilibet quasuis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, & quidquid secùs super ijs à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contingeret attentari, irritum, & inane fore decernimus, & declaramus.

166. Sed dicant quæso aduersantes, in qua rei veritate huius suppositi non vsus exceptionem fundare præsumant; dum indubitati iuris est, habenti etiam simplex priuilegium, aut Indultum inesse, quod sufficit ad sui priuilegij, vel Indulti vsum, & obseruantiam, nisi excipiens contrarium doceat, qui aliter audiendus non est, cum deficiat veritas facti à quo in allegata exceptione ius oritur *cap. quoniam, cap. accedentibus de priuileg., Abbas in cap. Porrò in primo notabili sub eod. tit., Rota post Posthium de manut. decis.457.n.4. Thesaur. decis. Pedemont. 106. num.15., Vellans Vellasque consil. 71. num.54. lib.1.*

167. Obseruantia huius promissionis consistit essentialiter in duobus extremis, quorum primum in ordine pendet à facto Principis, videlicet à præcedenti declaratione propriæ voluntatis facienda Pontifici ergà personam idoneam, de beneficio vacante prouidendam; alterum verò respicit factum ipsius Pontificis, prouidendo effectiuè de eodem beneficio vacante personam à Principe designatam; Scire nunc vellem, cui hęc supposita inobseruantia extinctiua iuris iam quæsiti ab aduersantibus adscribatur, an Sabaudiæ Ducibus, qui ius suum non curantes spontè neglexerint hac præuię voluntatis, seu intentionis, atque consensus facultate vti, vndè tacitè iuri suo renunciauerint? aut an id indignè imputetur Summo Pontifici, ex eo quod contrà datam in solemni promissione fidem, spretâ Principis designatione aliam in vacante beneficio personam instituerit, ità vt Princeps sciens, & volens ex subsequuta acquiescentia suum ius amisisse dicatur?

168. Quoad primum, cum Princeps in Pontificia promissione habeat pro se intentionem fundatam, nulla potest à negantibus, & ma-

maximè in antiquis concludens probatio in contrarium afferri; nam dum modus certiorandi Pontificem, eique præuiam voluntatem significandi, impleri æquè potuit à Principe per epistolam propria manu signatam, siue oretenùs per Nuncium ad id specialiter adhibitum, aut Ministrum in Curia residentem, *Glos. communiter recepta in l. si cum dotem in verbo oportet*, *§. si patri ff. solut. matrim.*, *l. consensu ff. de action. & oblig.*, *Gonzal. ad reg. Cancell. glos. 47. n. 36. Borrell. cons. 70. n. 1. & 11.*, non patitur hæc negatiua eam coarctationem, sine qua quęlibet illius probatio tanquàm frustranea, & inanis nihil ponit in esse.

169. Si verò subsequuta inobseruantia arguatur ex facto Pontificis datam in promissione fidem frangentis (quod temerarium, & improbum esset, non solùm asserere, sed etiam suspicari), non sufficit idealis cogitationis imaginem ad rem indubiam referre, sed tenentur aduersantes indiuidualem inuerisimilis facti speciem proponere, & probare, vt ponderatis ipsius facti circumstantijs, & qualitatibus decernat bonus, & æquus Iudex, an illud Principi non reclamanti, aut acquiescenti nocere, & insimul suis in Principatu Successoribus ius proprium prosequentibus, aliquod insanabile præiudicium inferre potuerit, quę omnia quamuis sufficerent, ad hoc vt vana suppositæ inobseruantiæ, vel non vsus iactatio corrueret, nihilominùs ex abundanti, ea pro veritate non fuerunt omissa, ex quorum contextu hæc exceptio non minùs in facto erronea, & commentitia, quàm de iure incongrua, & inciuilis apparuit.

170. Superuacuum duxi corā Eminentissimis D.D. meis inquirere de vsu, & obseruantia ab anno 1451., in quo ista promissio suum habuit initium, vsque ad annum 1515.: Siquidem in hoc eodem anno Leo X. non solùm in forma specifica eamdem Pontificiam promissionem ratam habuit, sed eam Duci Carolo III. de nouo firmauit, & ampliauit; vnde tollitur omne dubium, quòd in hoc medio tempore voluerint Sabaudiæ Duces per non vsum suo iuri renunciare, aut quod Pontifices habuerint in animo ex inobseruantia illud extinguere.

171. Præbuit tamen huius actualis vsus, & obseruantiæ maximum argumentum Ducissa Iolanta filia, & soror Christianissimorum Franciæ Regum Vidua relicta à Beato Amedeo Sabaudiæ Duce, quæ animaduertens, in promissione Nicolai fuisse dumtaxat actum de forma seruanda circà prouisiones Ecclesiarum Cathedralium, & Abbatialium, aliorumque beneficiorum consistorialium, prout etiam de dignitatibus post Pontificalem maioribus, alijsque Apostolicæ Sedi reseruatis, vltrà quatuor illa beneficia ibidem nominatim

tim expressa, petijt tanquam Mater, & Tutrix Ducis Philiberti, & obtinuit à Sixto IV., dein ab Innocentio VIII., vt alia minora beneficia, tam simplicia, quàm curam animarum habentia, prout etiam dignitates, & beneficia Regularium ad omnimodam Forensium, & alienigenarum exclusionem, non nisi Sabaudiæ subditis conferri possent, sicuti constat ex Apostolicis eorumdem Pontificum litteris anno 1475., & 1485.: quis autem sani iudicij credere poterit, quòd prudentissima illa Heroina, quę perfectam in Regia Sabaudiæ Domo viduæ Matris, Tutricis, & regentis ideam reliquit, vnde eius saluberrima decreta adhuc hodiè in Dominio Suæ Regiæ Celsitudinis vim legis obtinent, voluerit in porrectis ad Sixtum IV., & Innocentium VIII. precibus, ad hoc vt circà beneficiorum in sua Ditione consistentium prouisiones, publicę indemnitati consuleretur, suam sollicitudinem in solis minoribus, & parui momenti beneficijs ostendere, omissis maioribus, nisi quia sciebat ius suum, quoad Episcopatus, & Abbatias, aliaque grauioris momenti beneficia, iam à Nicolao V. solemni promissione quæsitum consistere, & actualiter vigere?

172. Eorumdem Indultorum confirmationem ab Innocentio VIII. Carolus III. obtinuit anno 1506., sed, vt omnia ad hanc rem beneficiariam pertinentia repetitis Pontificum placitis maius robur acciperent, ideò ipsemet Carolus anno 1515. prędictas Apostolicas litteras à Leone X. consequi curauit, in quibus consolidata, & ampliata reperiuntur, quæ Nicolaus circà collationes beneficiorum Concistorialium promiserat, & dein Sixtus, Innocentius, ac Iulius intuitu minorum beneficiorum indulserant.

173. Omnem in Carolo III. conseruandi huiusmodi iuris incuriam excludunt litteræ Apostolicæ ad supplicationem Principis dein emanatæ à Clemente VII. de anno 1527., in quibus Summus ille Pontifex ad æternam rei memoriam, vt quæ à suis Prædecessoribus statuta fuerant fauore Regiæ Sabaudię Domus, frequentiori Sedis Apostolicæ fulcimento communiret, promissionem Nicolai V., & Leonis X. indultum in forma specifica approbauit, de nouo concessit, & ordinauit, atque perpetuę firmitatis robur obtinere, & inviolabiliter obseruari decreuit, cum clausulis derogatorijs, & irritantibus in amplissima forma conceptis.

174. Post prędictum Clementis VII. Indultum præpotentes Galliarum Reges integrum ferè Caroli Ducis dominium tenuerunt vsque ad annum 1559. vnde in hoc fatali tot annorum cursu, Sabaudi Principis Ditione, igne, & ferro penè consumpta, non mirum si iudicialia Magistratuum retròacta non extent, quibus de hoc vsu, & ob-

& obseruantia valeat edoceri: Non leuem tamen subsequti vsus prę-sumptionem affert præallegatum supra *n.*144. Leonis X. Indultum Carolo Austriaco paucos post dies concessum, in quo tàm ipse Pontifex, quàm eius Successores implicitum, & virtuale nominandi ius agnouerunt; vndè in eadem paritate rationis ambigendum non est, idemmet ius etiam in fortioribus tęrminis, nec fuisse à Sabaudię Ducibus neglectum, nec à Romanis Pontificibus denegatum.

175. Irrefragabilis tamen huius veritatis probatio resultat ex suprà narrato indulto, quòd Iulius III. Henrico II. tanquam prætenso Successori Sabaudię Ducis,& Pedemontij Principis cōcessit,de cuius veritate dubitari rationabiliter nequit ex traditis supra à *n.*147. vsq; ad *n.*153., quamuis illius originale in Archiuio Vaticano reconditū, difficilè nisi ab ipsis Datarię Officialibus exhiberi possit, prout expertus sum, & centum ferè ante annos de hoc eodem indulto loquens monuit Villaregium *Cardinalis Ossatus cit. epist.*301. *lib.*8.

176. Ad idem tendit Iulij III. Indultum, dein Duci Emanueli Philiberto sine vlla modificatione *quatenus in vsu* concessum,in quo vt supra dixi *n.*153. voluit æquissimus Pontifex,non obstante pręcedenti concessione fauore Regis Henrici, illęsa spoliati Principis iura seruare. Nec desunt hoc medio tempore,videlicet ab anno 1536. vsque annum 1559. decisiones Sacræ Rotæ Romanę huiusmodi indulta Pontificia fauore Sabaudię Ducum recensentes, ex quibus de necesse infertur fuisse tunc illa in actuali vsu, & viridi obseruantia, prout videri potest penès *Marcellum Cardinalem Crescentium sub tit. de probationibus decis.*16., *& apud Iacobum Cardin. de Puteo cit. decis.* 25. *lib.*2.

177. Tollitur omnis scrupulus circà non vsum, vel inobseruantiam, post recuperatum anno 1559, à Duce Emanuele Philiberto Principatum vsque ad annum 1580., in quo decessit, ex amplissimo indulto, quod à Gregorio XIII. pridie Idus Decembris 1572. ipsemet Princeps obtinuit, vbi singulas Prędecessorum litteras, & in eis contenta quęcumque ibidem specificè relata, ac omnia, & singula priuilegia, concessiones, gratias, & indulta, tam per Romanos Pontifices, quàm Sacris Canonibus non contraria per Imperatores, & Reges Duci, & nationi Sabaudię concessa, auctoritate Apostolica confirmauit, ac perpetuę firmitatis robur obtinere, & inuiolabiliter obseruari debere decreuit; & vlteriùs mandauit Archiepiscopo Taurineñ, & Episcopis Augusteñ, ac Nicieñ, vt facerent Emanuelem Philibertum Ducem, & Successores suos pacificè frui, & gaudere non obstantibus &c.

178. Carolo Emanuele huius nominis Primo, gentilitium Principa-

cipa-

cipatum, post Emanuelis Philiberti Patris decessum adepto, excitari cępit in Curia Romana vnicum dubium contrà promissionem initam à Nicolao V. ergà Ludouicum Sabaudię Ducem sub pretextu, quòd illa non esset realis, & perpetua, sed merè personalis, sicuti habetur in epistola Sixti V. ad eundem Ducem Carolum Emanuelem, inter recollectas; & typis impressas à *Bernardino Baldono fol. mihi* 108. *ibidem*:

Dilecte fili Nobilis Vir salutem, & Apostolicam benedictionem.

179. *Hauemo con nostro piacere riceuute, e lette le lettere di V. A. portateci dal suo Ambasciatore, il quale ci hà anche parlato à lungo sopra la confermatione degl' indulti, ch'ella desidera da questa Santa Sede, e dataci copia della concessione fatta da Papa Nicolò V. al Duca di Sauoia di quel tempo, Antecessore di V. A. Noi desideriamo di compiacerla in ogni occasione; mà hauendo fatta vedere la Scrittura à questi Cardinali S. Marcello, & Aldobrandino ci hanno riferito che la cosa non hà sussistenza, poiche non ci essendo quelle parole Ad perpetuam rei memoriam, mà dicendo solo ad futuram, e non facendosi mentione di Successore; la gratia non eccede la persona, alla quale è conceduta, e per conseguenza non è perpetua: Si farà considerar meglio; & in tanto, se V. A. vorrà dir altro, l'intenderemo volontieri, essendoci molto caro il darle sodisfazione. Quant'al resto ch'ella scriue al Caracciolo, sempre che occorrerà à nostri passar di costà, le mandaremo la nostra Benedizione.*

180. Hanc personalitatis obiectionem ad coarctanda Apostolicæ Sedis Indulta ergà Supremos Principes in Aula Romana ab antiquis temporibus vsitatam, & à Romanis Pontificibus repressam probant, quæ post concordata de anno 1122. inter Calixtum II. & Henricum V. Imperatorem narrat *Ottho Episcopus Frisingensis Chronicor. lib. 7. cap. 16.*; vnde non miror, quòd exhibita dumtaxat ab Oratore Sabaudiæ Nicolai V. promissione Hippolytus tunc Cardinalis Aldobrandinus, Prodatarij munere fungens, de hac re vnà cum Cardinale Ioanne Baptista Castanea à Sixto V. consultus dubiam Pontificis mentem reliquerit, licèt motiua ab ijsdem D. D. Cardinalibus ad personalitatem inducendam allegata, non satis in iure tuta videri possent; nam in eo, quod dicebatur Nicolai V. diploma inscriptum fuisse ad futuram, non autem ad æternam rei memoriam, exploratum est, futurum indefinitè conceptum non admittere aliquam temporis limitationem, nisi illam, cui subiacent omnia, quæ sub Cœlo sunt; nec minorem perpe-

tuitatem significari, si quid ad futuram rei memoriam sancitum fuerit, vel quia tumidiori adiectiuo ad perpetuam rei memoriam præcipiatur: Hinc litteræ Apostolicæ tam in forma Breuis sub Annulo Piscatoris, quàm sub plumbo, quamuis semper duraturæ, nihilominus promiscuè nunc ad futuram, nunc ad perpetuam rei memoriam promulgantur, prout passim occurrit in Bullario Romano, & in specie docet *Duardus in commentario Bullæ Cœnæ Domini lib.1. quæst.4.*, vbi explicat eadem verba ibidem posita *Ad futuram rei memoriam*: nec maioris momenti censeri poterat secundùm motiuum ibidem pro personalitate allegatum, videlicet, quòd in prædicta promissione nulla de Successoribus mentio haberetur, sed appareret personalibus verbis concepta ibidem: *Tibi promittimus &c. ipsius Ducis &c. eiusdem Ducis &c.* Etenim persona, ad quam promissio, tam actiuè, quàm passiuè dirigitur, non facit pactum personale, sed demonstrat, cum quo pactum fuerit initum; & nisi aliqua dictione taxatiua limitetur; denotat quidem personam, in qua incipit, non autem, in qua desinit *l. 7. §. pactorum ff. de pactis.*

181. Aduersus hanc obiectę personalitatis exceptionem, in qua tunc Officiales Datariæ vnicum suum Achillem aduersus Nicolai V. promissionem constituebant, statim lato calamo scripsit insignis I. C. Antonius Bagnasaccus tunc Serenissimi Ducis Aduocatus Generalis, dein nominatus, & electus Episcopus Fossanensis, qui adductis etiam, & ponderatis subsequutis Summorum Pontificum indultis, videlicet Leonis X., Clementis VII., Iulij III., & Gregorij XIII., nullam tam in facto, quàm in iure super hoc puncto dubitandi materiam reliquit in suis doctissimis allegationibus impressis Taurini de anno 1588., quas sequitur, & summoperè commendat eruditissimus *Anastasius Germonius Archiepiscopus Tarantasień de Sacror. immunit. lib.3. cap.11. n.24. & 25.*: Hinc prædictus Cardinalis Hippolytus Aldobrandinus, qui priùs tanquam Prodatarius ratione muneris sibi iniuncti obiecta personalitate Sabaudi Oratoris apud Sixtum V. precibus intercesserat, ex post ad Supremum Pontificatus apicem euectus assumpto Clementis VIII. nomine, pari clementia, & iustitiâ promissionem Nicolai V., & subsequuta indulta tanquam realia, & perpetua recensuit, eademque in forma specifica, Apostolica authoritate perpetuò confirmauit, & approbauit, illisque plenarię, & inuiolabilis Apostolicæ firmitatis robur adiecit in suis Pontificijs litteris ad perpetuam rei memoriam confectis fauore eiusdem Ducis Caroli Emanuelis sub die 19. Iunij 1595.

182. Pontificiæ promissionis obseruantiam Carolo Emanuele regnante indubitatam efficiunt litteræ placitoriæ annotatę in Regi-

stro

ſtro Cameræ Taurinenſis, quas ſub die prima Septembris 1594. Ioannes Franciſcus de Sancto Georgio ex Blandratæ Comitibus, tunc Aquenſis Epiſcopus obtinuit ab eodem Principe pro Abbatia Ripaltæ; neque aliter eidem iam à Clemente VIII., ad ſupremam Cardinalatus dignitatem ſub titulo S. Clementis euecto, datum eſt conſequi Abbatiam Caramaniæ, ſicuti conſtat ex alijs litteris placitorijs ibidem regiſtratis ſub die 11. Maij 1601.

183. Pro eodem vſu, & obſeruantia concludunt quædam epiſtolæ Innocentij tunc Nuncij Apoſtolici, dein Cardinalis de Bubalis, ad Petrum Cardinalem Aldobrandinum intuitu Abbatiarum Caſænouæ, & S. Conſtantij de Villario in Regione Pedemontana, quas reſpectiuè Octauius Cardinalis, & Ioannes Abbas de Bandinis poſſidebant anno 1601., prout ex earumdem epiſtolarum tenore conuincitur ibidem:

Copia di Lettera di Monſignore, che fù Cardinale del Bufalo, Nuncio al Rè Chriſtianiſſimo Enrico IV., ſcritta al Sig. Cardinale Aldobrandino ſopra l'Abbazia del Villare in Piemonte per la reſegna, che deſideraua farne il Signor Abbate Giouanni Bandino al Signor Cardinale ſuo fratello.

184. *Nel partir appunto che feci hieri da Macerata, che fù sù le 20. hore, l'Illuſtriſſimo Sig. Cardinale Bandino mi communicò, che per effettuar il deſiderio, che hà di dar moglie al Sig. Abbate ſuo fratello, era neceſſario, prima ottener il conſenſo dal Sig. Duca di Sauoia per la renuntia dell'Abbadia à ſuo fauore, e che per queſto deſideraua ch'io proponeſſi, e cercaſſi anco di diſponere S.A., per ottenere tal gratia; mà hauendo io fatta riſolutione conforme all'obbligo mio, di non abbracciare, ne trattare negotio alcuno ſenza ſaputa, e conſenſo di V.S. Illuſtriſſima; però con la preſente hò voluto darle conto di tutto queſto, sì per ſapere la volontà di lei, come per riceuerne il ſuo comandamento, poiche con queſta conditione hò accettato il carico di ſeruire eſſo Sig. Cardinale, la ſupplico dunque à reſtar ſeruita inuiarmene riſpoſta à Torino, verſo doue m'incamino à buoni paſſi, & humilmente Di Loreto 15. Luglio 1601.*

Al Medemo.

185. *Io mi ritrouo in Torino, oue giunſi appunto hieri ſera al tardi, & alloggiato da Monſig. Nontio, hò riceuuta molta corteſia, e molt'honore, hauendo fatto meco complimenti di gratiſſima dimoſtratione.*

ne, con tutto che si troui in letto molto grauato di certo male, però, che non si può fare certo giuditio del suo fine; & hauendo hoggi complito con quest'Altezza, dalla cui benignità, come di questi Prencipi resto molto sodisfatto, hò trattato in questa medema congiuntura il negotio del Sig. Cardinale Bandini conforme al beneplacito di lei, e tuttauia ne stò aspettando la risposta, la quale però non mi traterrà punto, sendo risoluto di partire in ogni caso di mattina per vbbidire à quello che V. S. Illustriss. commanda, & essere a Lione quanto prima, e poi a Parigi: Altro non m'occorre per hora, e però per fine le bagio humilmente le mani. Di Torino a' 2. Agosto 1601.

Al Medemo.

186. *La risposta che mi diede il Sig. Duca di Sauoia sopra il negotio del Sig. Cardinale Bandini mi colse tanto sù l'estremo del mio partir da Torino, che non fù possibile, ch'iò potessi farne parte a V. S. Illustrissima come era mio debito. Hora dunque che son giunto, la Dio mercè, a Lione, e che da Monsig. mio di Modona hò preso quell'instruttione, che doueuo sopra le cose di questo Regno, e della Corte, vengo primieramente a significarle, che circa il negotio del Sig. Cardinale Bandini mi fece intender quell'Altezza per mezzo del Sig. Conte Ripa, che hauerebbe sodisfatto volontieri al desiderio del Sig. Cardinale per la renuntia della Badia del Sig. Abbate a suo fauore; ma perche il Sig. Cardinale, per quello che S.A. mi disse, desideraua anche il consenso, di poter imporre vna pensione sopra la sua Abbatia di Casanoua, a fauore del Sig. Abbate: Si lasciò intendere, che a questo non voleua condescendere; onde io chiarito, e fatto partecipe del tutto Monsig. Nontio senz' altra replica me ne montai a Cauallo, in modo che come hò detto mi ritrouo a Lione, oue dal Sig. Stefano Bonuisi, che m'hà voluto alloggiare sono stato accarezzato, e fauorito oltre misura: fra due giorni al più sarò disbrigato affatto, e con quella diligenza. che potrò maggiore, procurerò di compire il viaggio, che m'auanza. In tanto prego il Signore, che mi presti il solito fauore per condurmi a saluamento, & a V.S. Illustriss. per fine humilmente m'inchino. Di Lione a' 13. Agosto 1601.*

187. In subsequuto Pauli V. Pontificatu Scipio Cardinalis Caffarellus eiusdem Pontificis ex sorore nepos, suscepto Burghesiæ familiæ cognomento, & dato sibi primi Ministri, seu Cardinalis regnantis supremo munere, innumeris, prout refert Vghelius, diuitijs, & Sacerdotijs honestatus ad obtinendam Abbatiam Caramaniæ tunc vacantem per obitum prædicti Cardinalis de Sancto Georgio, conscius de Iuribus Ducis Sabaudiæ circà prouisiones Abbatia-

batiarum in sua Ditione consistentium hanc Serenissimo Duci epistolam misit.

Serenissimo Sig. mio Osseruandissimo.

188. *Hà adempito il Sig. Conte di Verrua l'officio, che V. A. si è degnata d'imporli nel particolare dell'Abbazia di Caramagna destinata nella sua intentione alla mia persona; Io le rendo infinite gratie, ch'ella pensi a preuenire li miei seruitij, col farmi merecede, & infinitamente me n'honoro. E si come in ogn'euento hauerò contratto vn'obligo immortale con la sua humanità, così nessuna cosa potrà succedermi più conforme al mio desiderio, che l'hauer occasione, e facoltà di sodisfarlo, e le bacio affettuosamente le mani, di Roma li 8. Ottobre 1605.*

D. V. A. Deuotissimo Seruo il Card. Borghese.

189. Post obtentas ab ipsomet Cardinale Burghesio prædictæ Abbatiæ Bullas Franciscus della Porta tanquam Procurator Specialis ab eodem Cardinale deputatus, exhibendo easdem Bullas ab originali transumptas huiusmodi preces Principi porrexit.

Serenissimo Signore.

190. *Essendo stato dalla Santità di Nostro Signore à nominatione di V. A. Serenissima prouisto dell'Abbazia di Caramagna l'Illustrissimo Sig. Cardinale Borghese, come per lettere Apostoliche Dat. 15. Kalend. Nouembris 1605. de quali se ne fà fede per vn Transonto autentico, acciò esso Sig. Cardinale possa gioire della gratia con prendere il possesso di essa, e suoi membri, il Prothonotario Francesco della Porta Procuratore speciale costituito dal sudetto Sig. Card. per consecuzione di essa gratia, humilmente supplica V. A. Serenissima si compiaccia concederli il placet, che suole concedere per essecuzione delle Bolle, e possessione à chi sia spediente, e comandare le sia somminstrato quanto sarà bisogno, liberando ogni sequestro fatto à Fittauoli, & altro con le suolite inbibizioni, come si spera dalla benignità di V. A. Quam Deus &c.*

Sequitur Decretum Serenissimi Ducis.

191. *Hauendo la Santità di Nostro Signore à nomiuatione nostra, e conforme gl'Indulti, quali teniamo dalla Santa Sede Apostolica, prouisto il Sig. Card. Borghese dell'Abbatia di Caramagna sotto il titolo di S. Maria, come per le Bolle di sua Santità delli 14. d'Ottobre prossimo passato appare; & essendo mente nostra, e piacendone, che detto Sig. Card. godi, e gioisca delli frutti, e preeminenze, & altre cose, che da detta Abbazia ne dipendono. Per le presenti di nostra certa scienza, e*

col

col parere del nostro consegliò mandiamo, e comandiamo a tutt' i nostri Magistrati, Ministri, & Offiziali mediati, & immediati, a quali spettarà, ch'in essequuzione di dette Bolle, e delle presenti debbano lasciarne di detta Abbazia pigliar al detto Sig. Card. ò suoi legitimi Procuratori, & Agenti, il libero, real, & attual possesso; anzi facendo il bisogno & sendone richiesto, in quello metterli, e mantenerli con le clausole, e sotto le inhibitioni opportune, con ridurlo, si come noi lo riduciamo con detta Abbazia, suoi dependenti Massarij Tenementarij, & Agenti, sotto la protezione, e salua guardia nostra speciale, facendo godere il detto Sig. Card. e suoi predetti della detta Abbazia, frutti, preeminenze, & altre cose da quella dipendenti. Reuocando noi a tal effetto ogni sequestro, e riduzione che d'essa Abbazia, e frutti ne fosse stata fatta alle mani nostre, ò della Camera nostra, che così vogliamo. Dat. in Riuoli li 5. Nouembre 1605. Carlo Emanuel &c. V. Prouana Sig. & sott. Roncas &c.

192. Eamdem formam ipsemet Cardinalis Burghesius adhibuit eodem anno 1605. pro consequenda Abbatia S. Marię de Pinerolio, prout constat ex litteris registratis in libris Cameræ Taurineñ sub die 15. Nouembris 1605. nec diuersimodè se gessit, quando prædictam Abbatiam Caramaniæ renunciauit Petrò Cardinali Camporeo, qui dein anno 1625. in Pontificatu Vrbani VIII. cupiens, eamdem Abbatiam Caramanię dimittere fauore vnius ex suis nepotibus, in hunc modum Serenissimo Duci scripsit.

Serenissimo Sig. mio Osseruandissimo.

193. *Mi fece gratia l' A. V. molti mesi sono ad instanza del Sig. Prencipe Card. suo Figliuolo, e del fù Sig. Card. Borghese d'hauer per bene ch'io risegnassi la mia Abbazia di Caramagna ad vn mio nepote, con riserua di ducento scudi di pensione a fauore del Sig. Carlo Asinari, & essendosi poco fa spedite le Bolle, le mando nelle mani del Prothonotaro Vignali; acciò che con buona gratia di V. A. ne pigli il possesso. Io ne dò conto a V. A. & insieme la supplico a degnarsi, di dar ordine, ch' il medemo Prothonotaro sia in ciò fauorito, assicurando l'A. V. che questa gratia sarà infinitamente da me stimata per l'occasione, ch'hauerà il medesimo mio nepote di continuare con cotesta Serenissima Casa la deuotissima mia seruitù, e di viuere sotto la sua protezione. E qui finisco, con bagiar affettuosamente le mani a V. A. e raccomandarmi alla sua buona gratia. Di Cremona li 8. Giugno 1625.*

D. V. A. Deuotissimo Seruitore il Card. Campori.

194. Habentur in ijsdem libris Cameralibus alię litteræ placitoriæ

toriæ eiusdem Principis occasione, quòd Octauius Cardinalis Parauicinus Abbatiam Caburrensem Erasmo Parauicino nepoti dimisit, quod idem anteà obseruatum fuisse constat à Cardinale Gilberto intuitu Abbatiæ S. Iusti de Secusia : neque ibidem desunt aliæ litteræ placitoriȩ ante captam possessionem beneficij, quæ à prouisis præsentari consueuerant, exprimendo prouisionem fuisse factam ad Principis nominationem, seù intentionem, & voluntatem prout eruitur ex traditis *per Thesaurum Seniorem decis.* 131. *num.* 12. *ab Ecclesia obseruat. lib.* 1. *cap.* 190. *num.*9. *&* 10. *Gothofredum à Bauon sua praxi crimin. quæst.* 16. *num.* 11. *Amedeum de Ponte in tit. quis sit Iudex causæ feudal. num.* 48.

195. Vrbano VIII. Barberino Pontifice Optimo Maximo dominante, Antonius Cardinalis Barberinus eiusdem Pontificis ex Fratre Nepos, & Sabaudiæ Protector, non aliter nisi ex præuia Ducis Victorij Amedei voluntate prouisus fuit de Abbatia S. Stephani Vercelleñ, prout fidem faciunt litteræ placitoriæ à sua Regia Celsitudine obtentæ de anno 1633. neque in diutino illo, & fȩlicissimo Pontificatu, qui cæpit anno 1623. & desijt anno 1644. fuit vnquam dubitatum de hoc implicito, seù virtuali iure nominandi suæ Regiæ Celsitudinis ad dignitates Abbatiales sui temporalis dominij; vnde nemo inuenitur prouisus de prȩdictis Abbatijs, nisi Subditus optimè meritus, qui virtutibus insignis Ducis præuium consensum, seù voluntatem, & dein Summi Pontificis institutionem meruerat, quorum nomina, & cognomina respectiuè ad singulos de ijsdem Abbatijs prouisos, videlicet ab anno 1623. vsque ad annum 1644. recensuit Franciscus Augustinus ab Ecclesia Episcopus Salutiensis in sua Chronologica historia Episcoporum, & Abbatum Regionis Pedemontanæ.

196. Innocentius X. Vrbani VIII. Successor in suo vndecennali Pontificatu tantùm abest, quòd vnquam ius hoc indubitatum fauore Ducis Sabaudiæ turbari permiserit, vt immò, quàmuis iam Abbatiam Intramontes Camillo Cardinali Pamphilio ex Fratre nepoti destinasset, instante tamen Ministro Sabaudiȩ eamdem Abbatiam statim contulerit personȩ illi idoneȩ, ergà quàm Regia Celsitudo Caroli Emanuelis II. propriam intentionem, atque consensum eidem Pontifici significauerat.

197. In primo biennio Pontificatus Alexandri VII. qui anno 1655. Innocentio X. successerat, nihil circà prouisiones beneficiales innouatum reperio, quòd formam à Nicolao V. prȩscriptam, & à suis Prædecessoribus religiosè seruatam in minimo lȩderet; donec post subsequutam die 9. Aprilis 1657. Cardinalium promotionem, in

in qua primo loco Flauium Chigium suum ex Fratre nepotem inter purpuratos Ecclesiæ Patres adsciuit, illumque sui primi Ministri dignitate, & imperio decorauit, cum fortè in Regione Pedemontana vacassent per obitum Philiberti Scaliæ ex Verruce Comitibus Abbatiæ S. Iusti Secusieñ, & S. Petri de Mullegio, seù de Silua, non leuis post longissimi temporis tranquillitatem, aduersus firmam, & ineluctabilem Pontificiæ promissionis petram tempestas emersit, à contrarijs Datariæ ventis excitata, quorum vim licet tunc allegata pro parte suæ Regiæ Celsitudinis iura satis infringerent; nihilominus non desijt Regia, & inuictissima Mater Caroli Emanuelis II. Christina Soror Regis Christianissimi, de filii dilectissimi, suorumque Subditorum indemnitate semper sollicita, proprios sensus Iacobo Cardinali Corrado tunc Prodatario significare in sua Regia epistola ad eumdem Cardinalem inscripta, cuius tenorem de Gallico ad Italicum idioma transumptum hic refero.

Signor mio Cugino.

198. *L'inclinatione, che voi hauete tutt' i giorni testimoniato per l'interesse di questa Corona, mi dona la confidenza di dirui, che S.A.R. Sig. mio Figliuolo è ben sorpreso di sentire le difficoltà, che si incontrano nella speditione delle due Abbazie vacanti nè suoi Stati, e che considera con dispiacere che tutti li seruitij, che sappi rendere alla Santa Sede Apostolica con tanto zelo, applicazione, e spesa, non faccino alcuna impressione nell'animo di sua Santità, e del Sacro Collegio, per far considerar il merito, che lui, e suoi Serenissimi Predecessori s'hanno acquistato verso la Sede Apostolica, nell'occasione, ch'hanno hauuto di portare i suoi interessi. E senza parlare delle perdite, che questa Casa Reale hà sofferto nè tempi passati, per esser si opposta agl'Eretici, e per non hauerne voluto ammetterne, ne soffrir alcuno nelle Terre Cattoliche del suo Dominio. Io vi prego a souuenirui, che questi vltimi anni S. R. A. lasciò le Frontiere de suoi Stati esposte all'inuasione de suoi Nemici, per riuolgere le sue armi contro quelli di Dio, e della Chiesa, che si trouauano adunati dentro le Valli di Lucerna, e ch'essendo animati da soccorsi potenti d'huomini, e di denari, che li veniuano da Francia, dai Suizzeri, da Geneua, d'Alemagna, e d'Inghilterra, conceptuano grandi speranze in pregiudicio di questi Stati, della Religione Cattolica, e della Santa Sede: Io sò ben che Dio per sua Diuina prouidenza l'hà fermata, e stabilita soura vna pietra stabile, contro la quale tutti i sforzi dell'Inferno, e dell'heresia saranno sempre vani; ma questo non deue già diminuir la stima che la Santa Sede deue fare de i Prencipi zelanti nel suo ser-*

esfuigio, e che sono i primi a spiegare i loro stendardi contro i suoi Nemici, & a mettere in compromesso loro beni, loro Sudditi, loro Stati, e loro propria vita, per difender la causa della Chiesa. Appresso quest'vltima guerra delle Valli, voi vi souuenirete ancora, che li Cantoni Eretici fomentati dal Protettore d'Inghilterra Cramuel, e da tutt'i Prencipi Eretici d'Alemagna, hauendo intrapreso vna guerra aperta contro i Cantoni Cattolici, con dissegno di rendere il corpo Heluetico d'vna sola Religione contraria alla nostra, e di formare in conseguenza vna potenza formidabile per l'vnione di detti Prencipi d'Alemagna, e delle Republiche Settentrionali infette della medema Eresia, per opporsi a quella del Papa, e de Cattolici Romani, e per procurarne la rouina, e distruttione. E sua Santità informata, che S. A. R. inuiò nel medemo tempo delle truppe per rinforzar la parte de Cattolici, & vn Ambasciatore, per maneggiare, come fece fortunatissimamente, la pace frà li detti Cantoni, facendo così suanire tutti questi gran progetti, che minacciauano tutt'i Prencipi d'Italia, e principalmente la Santa Sede. Doppo seruitij sì recenti non può S. R. A. che marauigliarsi che si voglia in Roma, priuarlo de i priuileggi, che li sono stati accordati dalli Sommi Pontefici, e de quali hà goduto senza contradizione da Papa Nicolò V sin' al presente in materia delle Abbatie de suoi Stati: e non potendo immaginarsi, che questa nouità venga da sua Santità, nella quale S. R. A. hà sempre conosciuto vna paterna bontà, & vna fauoreuolissima inclinatione verso i suoi interessi: Io credo di douerui pregare come faccio instantissimamente, di non soffrire, che si faccino sinistre relationi a sua Santità contrarie a nostri Priuileggi, ma di contribuire, & interporre vostri buoni officij appresso la Santità sua, a finche detti nostri Priuileggi sijno conseruati, per non porre in necessità vn Prencipe, che stima tanto la vostra persona & hà tanto amore, e veneratione verso sua Santità, & è si zelante per l'interessi della Santa Sede, d'opporsi alle prouisioni, che potriano esser date contrarie alle sue ragioni per le vie che li permettono li medesimi Priuileggi, e concessioni Apostoliche, come sarà assolutamente astretto di fare, quando ne le sue preghiere, e sommissioni, ne le rimostranze de' suoi Ministri saranno ascoltate; perche non vi è alcuna ragione, ne apparenza, che l'intentione di sua Santità sia, di togliere a S. A. R. mio figliuolo li priuileggi, che li suoi Serenissimi Antecessori s'hanno acquistato per li segnalati seruigij, ch'hanno reso alla Santa Sede, essendo formati i Caratteri di detti priuileggi con il loro proprio sangue, e di quello de loro Sudditi sparso per la difesa della Santa Sede, e della Religione Cattolica. Anzi essendo certo, che tali prouisioni non saranno deriuate dalla santa, e retta intentione di sua Santità, hauerà S. A. R. tanto maggior fondamento di credere, che senza romper la giustizia, potrà ricusar di riceuerle,

verls, e di non permettere la loro publicatione. Io v' bauerò assieme con detta A. R. vna particolare obligatione, se vi prenderete la pena di rappresentare queste cose a sua Santità, e di disporla, a forci riceuere le giuste sodisfazioni, che noi dobbiamo attendere dalla sua bontà, per leuar tutte le occasioni a gl'inconuenienti, che potriano nascere, e riceuer questo testimonio della vostra affettione. Io vi mostrerò la medema in tutte l'occasioni, essendo con verità Sig. mio Cugino. Di Torino li 20. Febraro 1659.

Vostra affettionatissima Cugina Cristina.

199. Pendente hac controuersia materiam intentati grauaminis auxit subsequuta vacatio Abbatiarum S. Ianuarij, Caramaniæ, & S. Mauri, quarum Regiam nominationem placuit aduersantibus intrà easdem ambages inuoluere; neque repetitæ Sabaudi Oratoris ad Summum Pontificem preces, aut indubitata suæ Regiæ Celsitudinis iura à doctissimis Iurecconsultis vulgata profuerunt, ad tollendam remoram, quà in hac causa debitæ iustitiæ cursus sistebatur; Ad leniendum Principis animum aduersus iusta negantes, curauit Robertus Cardinalis de Victorijs, tunc apud suam Regiam Celsitudinem Nuncius, rem hanc aliquo temperamento componere, quod diù frustrà tentatum probat epistola Religiosi viri, qui Mediatoris partes agebat ad Eminentissimum tunc Cardinalem Prodatarium inscripta, cuius tenorem necesse habeo hic inserere, vt dignoscatur, quid ab vtraque parte dictum, & allegatum fuerit.

Copia di lettera scritta al Sig. Cardinale Corrado Prodatario da N. N. prout iacet.

Eminentissimo, e Reuerendissimo Signore.

200. *Il desiderio immenso, che tengo di vedere terminate le differenze di Monsignor Nuntio con questa Corte, e la passione ardentissima, che hò per il seruitio, e sodisfazione dell'Eminentissimo Sig. Card. Chigi, doppo gl'officij da me fatti a tal fine, mà senz'effetto, m' obligan à rappresentare a V. Eminenza le raggioni, che muouano questa Camera de i diritti di S. A. R. sperando che V. Eminenza col suo vastissimo genio ricchissimo di partiti ne trouerà facilmente qualch'vno di sodisfazione ad ambe le parti, così pure il desidera il Sig. Marchese di Pianezza, il quale fù a fauorirmi hier l'altro in mia Camera, doue stò ritirato per qualche picciola indispositione, portando seco i priuileggi concessi da Sommi Pontefici a questa Casa, & insieme i Registri della Camera di S. A. R. contenenti in parte le lettere placitorie, acciòche sendone io informato,*

ne

ne trasmettessi la notitia a V. Eminenza, perche indi giudicasse con qual fondamento si sostengano gl'auantaggi di S. A. R. nella difesa de' quali, se vi fosse solamente probabiltà, e non euidente certezza di raggione, (aggiunse il Sig. Marchese) che la causa di S. A. R. si abbandonarebbe da suoi Ministri medemi per affatto inconsistente.

Primieramente si fondano i Ministri di S. A. R. nel titolo, che loro danno i priuileggi concessi da Sommi Pontefici à Duchi di Sauoia veduti da V. Eminenza, come credo, e de quali deue hauer copia il Sig. Commendatore Gini Residente di questa Corte presso sua Santità. Questi parlano così chiaro della necessità del consenso di S. A. R. nella collatione per Vescouati, & Abbadie &c. che pare, che nulla si possa opporre in contrario, & in fatto per i Vescouati non si fà niuna difficoltà, tutto che i priuileggi parlino vgualmente dell'altri beneficij Ecclesiastici: tuttauia oppone Monsignor Nuntio, che il priuileggio per Nicolò V. benche si stendesse a tutti li Stati posseduti dal Duca Ludouico, spiraua però nella sua persona, e per non essersi fatta in tal priuileggio mentione de Successori, mà à questa obiettione è stato anche vltimamente risposto l'anno 1659. dal Sig. Presidente Fauffone come stà nel principio del libro de priuileggi, stampati l'anno sudetto, quale V. Eminenza è pregata di leggere con attentione, ed' essaminare le formole. Al che aggiungesi la confermatione fatta da Leone X. e d'altri Pontefici, per cui si propaga il priuileggio per Nicolò a tutt' i Duchi di Sauoia pro tempore existentibus.

Secondariamente appoggiano i Ministri di S. A. R. le loro raggioni all'vso, e consuetudine delle lettere Placitorie date da S. A. a prouisti dell'Abbazie di Piemonte. Io in presenza del Sig. Marchese sudetto ne hò cauata la nota qui annessa d'vn libro dell'vltimi Registri della Camera in cui hò inscritti solamente i stranieri massime Cardinali, lasciando a parte i Sudditi, de quali il numero e troppo grande. Oppone Monsignor Nuntio primieramente che vuol vedere gl'originali, non i Registri. A ciò si risponde da Ministri di S. A. che pare si faccia torto al medesimo Prencipe in dubitare della fede de Registri della sua Camera, tenuti con tanta cura, e gelosia, come ogn'vno sà, & a quali si hà raccorso con vgual sicurezza, come a proprij originali, che pur anco di questi se ne hauerà contezza, quando a questo punto si riduca, e si vltimi la differenza, facendo questa con le ricerche rinuenire ogni giorno nuoue scritture, e notitie. Secondo dimanda che si trouino nè Registri, ò altroue gl'altri Cardinali, che da cento anni in quà hanno possedute Abbatie di questo Stato, quali dice, oltre le accennate, essere in grandissimo numero; si risponde che se ne dia la nota, perche facilmente per quelli, come dell'altri si troueranno le lettere placitorie: di più ch'in queste contingenze si hà sempre risguardo all'vltimi atti per possesso, quali sono i già mo-

tiuati, e massimamente quello del Sig. Card. Antonio Barberini trent'anni sono, doppo il quale non v'è stato più Card. straniero, a cui sia stata conferta alcuna Abbatia di Piemonte: dal che anco si scorge che se da trent' anni in quà non v'è stato alcun Card. straniero possessore di queste Abbatie, non saranno forse in sì gran numero quelli, che Monsig. Nuntio suppone possessori anteriori: Aggiungesi che la Camera non può hauerne tenuto registro ab antiquo, per non essere stata stabilita e fondata, che da Emanuele Filiberto Padre di Carlo Emanuele I. Monsig. Nuntio dice che gl'Agenti, i quali presero lettere placitorie a nome de Prouisti nella nota da me accennata, non haueano perciò fare mandato speciale di procura: si risponde che, perche gl'Agenti dell'Abbadia di Caramagna prendono le lettere placitorie nella forma degl'altri Agenti passati, nulla loro si dimanda di più; varie altre cose si oggettano da Monsig. Nuntio, alle quali rispondono i Ministri di S. A. con vguale facilità, molti de quali, (a cui hò parlato per procurare, e indurre le cose ad ogni più dolce temperamento,) m'han detto, che sono così sicuri in conscienza, e che i diritti per S. A. sono tanto certi a chi senza sottigliezza essamina la verità, che se fossero per render l'anima, non cambiarebbero il sentimento. Quanto a me quello, che più per tutto mi muoue, si è, che il Sig. Marchese di Pianezza tanto amatore dell'equità, e tanto zelante in ciò che risguarda la Santa Sede Apostolica, non mi sembra punto lontano dal buon pensiero: si sono cercati varij ispedienti; & hieri ne concertassimo vno con Monsignor Nuntio, & era questo, che Monsig. Nuntio dicesse in scritto, che egli si marauigliaua, che si domandassero lettere placitorie, mentre il possesso dell'Abbadie era stato preso con questa sodisfazione, & anco approuatione di S.A.R. mà la propositione è stata esclusa alla Corte, e si persiste sempre in dimandare, che in cambio delle lettere placitorie, Monsig. scriua, sendo state prouiste le Abbadie con intentione, e consenso per S. A. R. di tutto ciò V. Eminenza verrà informata per le lettere qui congiunte, scrittemi da hier sera in quà dal Sig. Marchese di Pianezza, in vna delle quali vedrà anco lo Stato degl' Heretici ribellatisi, sopra di che il Signor Marchese di Pianezza mi disse l'altro hieri, che communemente le altre Nationi sogliono appoggiare la raggione di Stato col pretesto della Religione, e che Noi tutti all'incontro per la differenza della Religione abbandoniamo la ragione di Stato: scusi V. Eminenza l'importunità di questo discorso, del quale però non mi posso pentire nella speranza, che hò, che indi ne sia per risultare col mezzo di V. Eminenza la pace.

Let-

Lettere placitorie cauate dall'vltimo Libro de' Registri della Camera.

201. 1594. 1° *Settembre a fauore del Card. S. Georgio.*
1601. 12. *Maggio a fauore del Card. S. Clemente.*
1605. 15. *Nouembre a fauore del Card. Borghese.*
1606. 23. *Decembre a fauore del medemo.*
1610. 6. *Marzo a fauore del medemo.*
1610. 24. *Giugno a fauore del Parauicini per resegna fattali dal Cardinale suo Zio.*
1633. *a fauore del Card. Antonio Barberini. Se n'è trouata vna latina a fauore del Sig. Vimarcato Milanese fatta dall'Eminentiss. Ghiberto nell'anno* 1559. 24. *Nouembre per l'Abbazia di Susa. Il Sig. Marchese di Pianezza afficura d'hauerne veduta vn' altra nell'Archiuij della Corte in fauore del Zio del Card. Borghese.*

202. Nullus sanè dari de iure poterat liberę collationi locus, vbi Pontificię promissiones, & Apostolica indulta, personę idoneę prouidendę arbitrium Sabaudię Duci reliquerant; Aliqua tamen insiti iuris abdicatio, seu renunciatio induci non valuit ex eo, quòd Princeps in obsequium Pontificis,& gratiam Cardinalium Nepotum remissiùs egerit, consentiendo, vt iuxtà tractatum dein initum inter Nuncium Apostolicum, & Marchionem Planitiarum, tunc Primarium Suæ Regię Celsitudinis Ministrum, Abbatia Caramanię prędicto Cardinali Chigio, & illa de Mullegio, seu de Silua Antonio Cardinali Bichio, eiusdem Pontificis ex Sorore vterina nepoti, conferrentur: De alijs verò tribus, videlicet S. Iusti Secusień, S.Ianuarij, & S. Mauri prouiderentur personę respectiuè iampridem Pontifici à Principe designatæ.

203. Hac facti veritate detectâ non habent aduersantes, quid iactent de aliquo lethali vulnere inflicto facultatiuo iuri, quod habent Sabaudię Duces implicitæ, & virtualis nominationis ad beneficia Consistorialia sui temporalis Dominij, quamuis prudentissimo, & pijssimo Principi, tunc decere, & expedire visum fuerit in prędictis duabus Abbatijs propriam voluntatem Summi Pontificis intentioni deuouere, & ad eiusdem Cardinalium nepotum commoda flectere, quos preuij consensus ad hoc emanati à Sua Regia Celsitudine gratias egisse, ex eiusdem facti relatione comperio, in quo vlteriùs inueni exemplar epistolę, quæ inscripta dicitur ab eodem Cardinale Chigio ad Ducem Sabaudię Carolum Emanuelem II. tunc regnantem infrascripti tenoris:

Sere-

Sereniſſimo Signore.

204. *Rendo a V.A. mille gratie del fauore, che mi hà fatto, ordinando al ſuo Ambaſciatore di ſupplicare Sua Santità, di concedermi l'Abbadia di S. Genuario, e di aſſicurarla, che alla qualità mia di Foraſtiere ſi compiace l'A.V. in conformità de' ſuoi priuileggi di contraporre il deſiderio, e le preghiere ſue per vedermene proueduto. Vi hà Sua Beatitudine benignamente inclinato, ed io dourò rimanere con perpetua memoria di queſta sì ſpontanea, e fauoreuole diſpoſitione dell'A.V. verſo la mia perſona, per la quale ſi compiace anche d'hauere nell'occorrenza dell'Abbadia di Caramagna tanta propenſione, come per quella di Silua per il Sig. Cardinal Bichi:*

Res tamen aliter ſe habuit ex ſubſequuto concordio quoad Abbatiam S. Ianuarij, cuius nominatio, dein prouiſio ceſſit in fauorem Abbatis de Nomis nobilis Pedemontani.

205. Cęterum ipſemet Pontifex Alexander VII. vacantem Abbatiã S. Pontij Nicieñ ex poſt contulit Gaſpari de Laſcaris Epiſcopo Carpectoratenſi, erga quem Sua Regia Celſitudo eidem Summo Pontifici priùs ſuam intentionem ſignificauerat, & conſenſum pręſtiterat iuxtà formam à Nicolao V. præſcriptam; atque eodem Principe ſupplicante, ſuper fructibus ipſius Abbatiæ reſeruatę fuerunt duæ annuæ penſiones, vna aureorum centum fauore Comitis Octauij Morotij Equitis profeſſi SS. Mauritij, & Lazari, & alia aureorum quadraginta In fauorem Abbatis Octauij Ripæ Epiſcopi Vercellenſis. Vndè manifeſtè conuincitur, Principem, ex complacentia habita in prædictis duabus Abbatijs, nullum ſuo iuri pręiudicium inferre voluiſſe, neque Pontificem habuiſſe in animo, liberam huiuſmodi Abbatiarum diſpoſitionem contrà Prædeceſſorum ſuorum promiſſa, & indulta Sibi, & Apoſtolicæ Sedi tribuere.

206. Clemens IX. Alexandri VII. Succeſſor illęſa Pontificiæ promiſſionis iura reliquit: Et quamuis in ſubſequuto Pontificatu Clementis X. non defuerit, qui occaſione vacantis Abbatiæ de Sixt Diœceſis Gebennenſis limpidas, & cryſtallinas huiuſmodi iuris aquas iiſdem quæſitis coloribus denuò turbare tentauerit; Attamen, poſt cognitam cauſę veritatem, atque iuſtitiam ceſſit ipſius Abbatiæ prouiſio fauore Abbatis Cagnoli, pro quo Sua Regia Celſitudo pręuiam Suæ Sanctitati intentionem, atque voluntatem expreſſerat: nec diuerſimodè obſeruatum ab Innocentio XI., & Alexandro VIII., quoties aliquam Abbatiam vacare contigit, prout expertus ſum in Abbatijs S. Michaelis Cluſini, Caſænouæ, Altacombę, Sanctę

ctæ Mariæ de Abundantia, de Sixt, atque bis in Abbatijs S. Pontij, & S. Mariæ de Alpibus, quamuis in tempore mei Prædecessoris apud eumdem Innocentium XI. Abbatia S. Ianuarij minùs propitiam sortem inuenerit, quæ cum vacasset per obitum præmemorati Abbatis de Nomis vltimi possessoris, remanet adhuc frustrata suo legitimo Successore, illiusque possessionem, in graue damnum personę iampridem à Principe designatæ retinet, & fructus adhuc percipit nomine Reuerendæ Cameræ Collector Pontificius spoliorum, & vacantium in Regione Pedemontana, cuius diutinæ dilationis causa in vindicandis iuribus Suæ Regię Celsitudinis, licèt non tam singularibus obstaculis tunc de nouo quoad hanc Abbatiam dumtaxat specialiter excitatis, quàm eximię pientissimi Principis moderationi tribui possit: Attamen pati non debet Optimus Princeps, vt in prouidendo iam à se electum, ius Suę Regiæ Coronæ longiori morâ eludatur; nam quod ad eius pietatem, & clementiam referendum esset, iam ex aduerso ad iuris defectum detorquetur, non obstante quòd non minùs erroneum in facto, quàm deficiens in iure detegatur præcipuum illud motiuum, quo, ad remorandam istius Abbatiæ prouisionem fauore personæ designatæ, aduersantes vsi sunt, supponendo, illam in tempore sequutæ Pontificiæ promissionis extrà temporalem Sabaudi Ducis Ditionem extitisse: Non loquor de Abbatijs S. Mariæ de Sylua, & S. Mariæ de Caramania supra memoratis à *num.*197. vsque ad *num.*205. in quarum prouisionibus attenta vacatione in Curia, seu apud Sedem per obitum eorumdemmet Cardinalium Nepotum fan. mem. Alexandri VII. cadere poterant singulares inspectiones intuitu reseruationum Apostolicarum, quæ an Iuribus Suæ Regiæ Celsitudinis nocere valeant veritati nondum plenè discussę relinquo; vltrà quod non defuit in prædictis prouisionibus præcedens declaratio Sabaudi Ministri circà sui Principis intentionem, atque consensum.

207. Irrefragabili rerum ità gestarum veritati non officit, si fortè in Bullis, quæ fauore Prouisorum expediri consueuerunt, nulla fuerit facta mentio de pręuia Ducis supplicatione, seù de pręhabitis illius intentione, atque consensu, sicuti in puncto post rem maturè perpensam concludunt, *Offatus*, *Thomassinus*, *Pinsonius*, *& Corrasius* suprà laudati *a num.*135. *vsque ad num.*141. nam Bullæ referendę sunt non ad substantiam gratiæ intrinsecam; quæ perficitur, atque consumitur in voluntate Papę, multò minùs ad formam circà designationem personæ à Summo Pontifice seruatam; sed dumtaxat ad simplicem vsum extrinsecum, & exequibilem respectu personæ, cui fuit facta prouisio *Gomes. ad reg. de non iudicand. quæst.*1. *vers.*

tamen

tamen quoad essentiam, *Loter. de benef. lib.3. quæst.2.num.*8. *& seqq:* Et ideò non mutant priorem statum beneficij, nec interueniunt formam à Summo Pontifice intuitu personę prouidendę seruandam, prout docet *Loter. de benef. lib.1. quæst. 34. n.62.*, *Hieron. Palma alleg.73. n.6. & 7.*: Neque enim Duces Sabaudiæ, pro obtinendo factę sibi promissionis implemento, aliud inquirere debuerunt, nisi vt Pontifex Episcopatus, & Abbatias vacantes effectiuè, & realiter non verbis, sed facto de ijsdem personis prouideret, ergà quas priùs eo, quo decet, obsequio suam eidem Pontifici intentionem significauerant, & proprium consensum pręstiterant; quo actualiter verificato non mirum, si cætera tanquam inania transmiserint, & veluti extrà datę fidei implementum vagantia neglexerint.

208. Cum promissio à Nicolao V. emanata fauore Ducis Sabaudię longè antiquior sit omnibus indultis, & concordatis, quibus hodiè Supremi, & Magni Principes vtuntur, in nominandis, seù proponendis, vel supplicandis Episcopis, & Abbatibus; & consequenter ista expressio in Bullis Pontificijs denotans pręuiam nominationem, seu supplicationem pro maiori Regij iuris probatione, admissa, & introducta fuerit post prædictam Nicolai promissionem: Hinc est, quòd Officiales Datarię, prout inconcusè solent, pristinum morem retinuerunt in Bullis, ad prædictæ promissionis executionem, & implementum spectantibus: Cęterum nihil noui tentabitur, neque aliquid Sabaudi Principis Iuribus addetur, quoties ipso nunc petente expressa in posterum de præuia illius supplicatione in ijsdem Bullis mentio non omittatur, prout omnis iustitię, & ęquitatis ratio postulat; siquidem hæc in Bullis expressio non solùm facta legitur correspectiuè ad aliud simile indultum concessum Archiducibus Austriæ in Gallia Belgica, & Comitatu Burgundiæ, sed etiam intuitu participationis, quam Reges Christianissimi de eodemmet iure à Sabaudiæ Ducibus obtinuerunt in Prouincia Pinerolij, & adhuc retinent in Comitatibus Brixię, Bugeij, Gexij, & Vallis Romaricę, de quibus respectiuè memini supra à *num.*144. *vsque ad num.*156.

209. Videbantur hucusque coram Eminentissimis D. D. meis tam in facto, quàm in iure deducta, & allegata, posuisse causam Suę Regiæ Celsitudinis extrà omnem aleam dubitandi, dum, vltrà vrgentissima motiua, quę à priori Pontificię promissionis manifestam correspectiuitatem, & necessitatem in pręmium versam ostendunt; Militant etiam à posteriori, ad iustitiam, & veritatem conuincendam indissolubili fœdere, Ratio, Authoritas, Exemplum, & Obseruantia: Verumtamen, dum Sabaudię Minister, de sui Principis

cipis iure certissimus, sollicitè premeret, vt Sanctitas Sua omnes Abbatias in Pedemontio nunc adhuc vacantes prouidere dignaretur de illis personis idoneis, quas ipsemet Dux in litteris propria manu signatis, & supplici sui Ministri voce, propriam intentionem declarando, & preuium consensum prestando, Sanctitati Sue proposuit, & presentauit, itàut futuris temporibus nulla remanere posset ambiguitas de hoc iure nominandi, proponendi, seu supplicandi fauore Regie Sabaudiæ Domus hoc ab ijsdem Eminentissimis D. D. Cardinalibus à Sanctissimo Deputatis responsum accepit; Se quidem post discussa merita cause vnà cum ipsismet Datarie Defensoribus conuenisse, quòd promissio Nicolai V., & subsequuta Pontificum indulta ius perpetuum nominandi, seu supplicandi ad Episcopales, & Abbatiales dignitates Sabaudie Ducibus preberent, sed vnicam, & peremptoriam intuitu Abbatiarum, de quibus agebatur, exceptionem diluendam superesse, in qua Datariæ Propugnatores adhuc insistebant, asserentes, hoc ius Sue Regie Celsitudinis ex ijsdem litteris Apostolicis coarctari, intrà limites Geographicos Sabaude Prouincie vltrà Montes, & nullo modo verificari posse in Principatu Pedemontano.

210. Adduxit oretenùs Minister Sabaudie ea, que sufficere existimabat ad huius exceptionis insubsistentiam ostendendam, sed ab Eminentissimis Patribus interpellatus, dein à Sua Sanctitate iussus, huic motiuo, in quo suum Achillem aduersantes constituunt, scripto satisfacere, lubens obtemperat.

CAPVT VLTIMVM
HVIVS PRIMAE PARTIS.

Confutatur inanis exceptio, in qua Aduersantes adhuc dumtaxat persistunt, videlicèt quòd Nicolai V. Promissio, & prænarrata Pontificum Indulta non egrediantur limites Geographicos Sabaudæ Prouinciæ.

211. Quoties sensus ipse verborum naturaliter rem determinat, cessat omnis quæstio voluntatis *vulgat. l. non aliter 67. ff. de legat. 3., l. labeo ait 7. ff. de suppellect. legat.* nam, vt inquit ibidem Tubero I. C.: Quorsum nomina, nisi vt demon-

M strent

ſtrent voluntatem dicentis : Arbitrari enim nemo debet quempiam dicere quod non ſentiat, & mente priùs non agitauerit.

212. Cum itaque Pontificia promiſſio loquatur vniuerſaliter de quibuſcumque Eccleſijs, vel Monaſterijs exiſtentibus infrà Diſtrictum Ducis Sabaudiæ, nulla cadere poteſt rationabilis ambiguitas, quòd verba prædicta ad Sabaudiæ Ducem directa, de ſui natura, & proprio ſignificatu ſecundùm communem vſum loquendi, atque omnem rationem recti ſermonis, non amplectantur cunctas Regiones, & Prouincias ipſius Principis Imperio ſubditas; nam vbicumque Princeps habet poteſtatem diſtringendi, ſeu terrendi, dicitur de illius Diſtrictu, ſeu Territorio, *l. pupillus* 239. *§. territorium, ff. de verb. ſignif.*, *Bart. in l. non dubito ff. de captiu. & poſtlim.*, *Abb. Panorm. conſ.* 20. *n.* 1. : Diſtrictus enim ſignificat non ſolùm territorium Ciuitatis, ſed etiam quidquid accedit in ſubiectionem extrà territorium, vt declarat *Angel. in l. fin. n.* 5. *ad med. ff. de Iuriſdict. omn. Iudic.*, & ibidem *Decius n.* 19., *& Cagnol. n.* 4. *verſ. videtur, & ſeqq.* vbi ſubiungit, Vrbem Romam habuiſſe territorium vſque ad centeſimum lapidem, & tamen ſub ſuo Diſtrictu habuiſſe totum Orbem, *Franciſ. de Aret. conſ.* 77. *n.* 4. *Aſin. in praxi §.* 7. *cap.* 1. *n.* 7., *& Lancellot Pallia ad conſuetud. Alexand. prælud.* 8. *n.* 54.

213. Certiùs hoc idem efficitur ex verbis immediatè ſubſequentibus, ad quę Diſtrictus iſte refertur *ſui temporalis Dominij*. Siquidem Dominium temporale Supremi Principis continet in ſe omnes Regiones, in quibus ipſemet Princeps dominatur, *authent. de non eligendis §. illud quoque in fine*, *Calepin. in verb. dominium*, *& in verb. dominor*, quod idem importat vocabulum illud *Status*, quando reſpicit indefinitè alicuius Principis Iuriſdictionem, prout legitur in iiſdem litteris Apoſtolicis ibidem in præfatione, *Nè Status ſui diſpendia ſubeant*; & inferiùs *Nè ex promotione &c. ſui Status ſuccedat diſpendium -- Rota part.* 1. *diuerſorum deciſ.* 244. *n.* 3. *ad fin.*; eſt enim verbum vniuerſale, quod augmentum, & diminutionem recipit, & ideò etiam futura comprehendit, & trahitur ad loca poſteà quæſita *l. prædia §. finali ff. de fund. inſtruct.* *Nata conſ.* 340. *n.* 12. *&* 13, cuius extentionis ad futura interpretatio omninò ſumi debet, quando priuilegium, ſeù indultum reſpicit cauſam concedentis *cap. quia circà de priuileg. Valanſuel. Velaſcb. lib.* 1. *conſ.* 85. *n.* 57., *& lib.* 2. *conſ.* 146. *n.* 32., & præcipuè, dum inſpecta fuit dignitas Ducatus, & Subditorum vtilitas *cap. ex parte de Decim.*, *Gratian. diſcept. for. cap.* 834. *n.* 28. *Suareſ. alleg.* 28. *n.* 7. *&* 8. vbi tradit, quòd Iura ſuperuenientia non poſſunt diuerſimodè conſiderari, quando concur-

currit eadem ratio *Tiraquel de retract. lignag.* §.1. *glos.*18. *num.*53.; *Alexand. conf.*178. *ex n.*9. *lib.*2., qui hanc conclusionem à fortiori tuetur, quando verba Indulti, seù Priuilegij sunt indefinita, & sine aliqua temporis prefixione, cui adheret *Rota decis.*265. *num.*40., *& decis.*325. *n.*12. *part.*5. *recent.*

214. Eumdem significatum habent illa verba: *Nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis*, si ponderetur illud verbum *Ditio* indefinitè prolatum, sicuti Grammaticos docet *Calepin. in verbo Ditio, cap. cum in partibus* 17. §. *cum autem*, & ibi *glos. in verb. nomine terra, de verb. signif.* Hinc Iustinianus Imperator *in proem. Institut.* §. *quorum vtrumque in fine* sub illo vocabulo *Ditionis* complectitur omnia Regna, atque Prouincias, quæ Romano subiacebant Imperio; quo significatu nihil frequentiùs legitur in Priuilegijs, & Indultis Pontificijs ergà Supremos Principes, & penès Historicos Latinos, quando alicuius Magni Regis, seù Principis integrum Dominium, licèt in plura Regna, & Prouincias diuisum exprimere intendunt.

215. Huius rei singulare documentum præbet *D. Petrus Cardinalis Damianus lib.*4. *epist.*3. ad Ducissam Adelaidem Vmberti Sabaudiæ Principis vxorem, de qua memini supra *num.* 75. *& seqq.*, vbi loquens de Ditione eadem, quam adhuc hodiè hereditario iure retinent Sabaudi Principes, ità scriptum reliquit *In Ditione verò tua, quæ in duorum Regnorum, Italiæ scilicet, & Burgundiæ porrigitur non breue confinium, plures episcopantur Antistites*: Habetur ibidem mentio de Burgundię, & Italiæ Regnis, nam quilibet etiam modicè in historijs versatus non ignorat, Regionem illam vltrà Montes, in qua Sabaudi Principes dominantur, olim fuisse comprehensam in Regno Burgundiæ, prout Prouinciam Pedemontanam in Regno Italiæ.

216. Neque diuersam interpretationem pati possunt verba illa indefinita, Ditio, Dominium, Status, & Districtus inter se synonima, & ad eumdem significatum tendentia, quæ generaliter, & sine aliqua restrictione prolata vniuersaliter etiam, & indefinitè intelligenda sunt, & maximè quoties subest eadem ratio omnium sub indefinita loquutione comprehensorum, sicuti latè docet *Barbos. axiom.*123. *per totum*: Omni namque iure vetitum est, aliena verba, spreto communi significatu ad proprium, & obliquum sensum deflectere *cit. l. labeo* 7. *vers. non enim*, *ff. de suppelect. legat.*: Siquidem verba debent intelligi, quatenus propria eorum significatio patitur, atque accipienda sunt secundum communem vsum loquendi *l. librorum* §. *quod tamen*, *vbi Bart. ff. de legat.* 3.; vulgaris enim

M 2 ap-

appellatio pro lege habetur ex *Gonzal. ad reg.8. Cancell. glos.11.*, & si generalia sint, generaliter etiam sunt interpretanda *l. de pretio ff. de public. in rem act. l. fin. ff. de Dotis promiss.*

217. Non me latet recedendum esse à naturali significatu, & ab indefinita generalitate verborum, quoties è contrà pugnat aperta mens disponentis, aut aliter cogit absurditatis vitandæ necessitas, nè dum proprietas sermonis attenditur, sensus veritatis amittatur, sicuti monet *Gregorius Magnus relatus à Gratiano in cap. propterea 8. de verb. signif.*, & habetur *in cit. l. non aliter, & ibi glos. in verb. Testator ff. de legat. 3.*: Verumtamen hæc aduersus communem regulam exceptio minùs rectè trahitur ad casum nostrum, in quo iuxtà Hilarij sententiam *in cap. intelligentia 6. de verb. signif.* dictorum intelligentia ex ipsis dicendi caussis assumitur, & naturalis verborum sensus Pontificiæ voluntati, atque voluntas verbis pari vniformitate deseruiunt; nam ex iisdem Apostolicis Nicolai litteris expresè constat, non aliam contractæ promissionis præcipuam, & finalem fuisse caussam, nisi illam, quam ibidem ipsemet Pontifex loquens in proemio generaliter de Supremis Principibus, Sibi, & Apostolicæ Sedi deuotis adduxit in illis verbis: *Nè Status sui dispendia subeant, & quæuis ipsos conturbet aduersitas intestina*; & dein descendens ad promissionem initam fauore Ducis Sabaudiæ, specialiter expressit, prout sequitur:

218. *Ne ex promotione quorumuis ad quorumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum infrà Districtum sui temporalis Dominij consistentium regimina, seu prouisionibus quibuslibet de quibusuis dignitatibus dispositioni nostræ reseruatis ibidem consistentibus quibuscumque personis per Nos faciendis, sui Status succedat dispendium, aut alia quæuis aduersitas intestina, præfatum Ducem harum serie certum reddimus, & sibi promittimus, quòd ipso, & Dominio huiusmodi in integritate dictæ obedientiæ persistentibus, ad quarumcumque Metropolitanarum, vel aliarum Cathedralium earumdem regimina, aut dignitates Abbatiales infrà Districtum prædictum neminem præficiemus, seu illis de quorumcumque personis non prouidebimus, nisi habitis priùs per nos intentione, & consensu ipsius Ducis de personis idoneis ad huiusmodi regimina, seu dignitates promouendis, vel de quarum personis tales prouisiones fuerint faciendæ.*

219. His sic stantibus, omnis restrictio non solùm naturalem verborum significatum, sed etiam loquentis expressam mentem subuerteret: Siquidem sana Pontificiæ promissionis intelligentia eam nequit irrationabilem interpretationem recipere, quòd ex pluribus

ribus Prouincijs in generali temporalis Dominij, & Ditionis expressione æqualiter contemplatis, vna dumtaxat cæteris exclusis ad illud coæquale, & à cunctis optabile bonum admittatur, cuius participationem paterna Summi Pontificis prouidentia communem cunctis effecerat; & iniuriosum omninò foret, atquè ab omni ratiocinio alienum, iniquè præsumere quod Nicolaus Pontifex volens prospicere securitati Status, Ditionis, seù temporalis Dominij ad Ducem Sabaudiæ spectantis, nè ipsemet status dispendia subiret, aut illum quæuis conturbaret aduersitas intestina, Prouinciam vltromontanam solummodò respexerit, & maritimas Alpes, atque Pedemontanam Regionem totius Italiæ propugnaculum neglexerit, prout etiam, quòd ipsemet Dux minorem curam, & sollicitudinem habuerit de securitate, & indemnitate Pedemontanæ Prouinciæ, vbi Regia illa Domus, vim, & Sedem sui Principatus obtinet.

220. Hanc fuisse Nicolai Pontificis mentem, ostendit illa discretiua loquutio, in qua Subditi Sabaudiæ Ducis distinguuntur à non subditis ibi -- *nisi fuerint de locis Ditionis ipsius Ducis, aut sibi grata, vel accepta de alijs locis oriunda*, -- & paulò infrà -- *personis dumtaxat, quæ locorum eiusdem Districtus alienigenæ, vel extraneæ non fuerint*; -- nullus enim Subditus suo Supremo Principi naturali alienigena, aut extraneus existit, & maximè in Dominio, & Ditione Regiæ Sabaudiæ Domus, cuius Supremi Dominantes à suis Subditis non tàm Principes, quàm Patres vocari gloriantur.

221. Eiusdem voluntatis manifesta probatio conuincitur ex subsequutis Summorum Pontificum Indultis Leonis X. Iulij III. & Gregorij XIII. de quibus suprà *num.* 25. 28. 30. vbi pro executione pontificiæ promissionis prouisum legitur æqualiter, & distributiuè tribus illis Prouincijs, in quas principaliter Ditio Sabaudiæ Ducis diuiditur, & ea respectiuè ratio habita fuit, vt pro Ecclesijs, & Abbatijs vltramontanis, ad Sabaudiam geographicè sumptam pertinentibus executionis pro tempore faciendæ cura daretur Episcopis Maurianeñ, & Belliceñ, pro Pedemontanis, Archiepiscopo Taurineñ, & Episcopis Asteñ, ac Augusteñ, atque intuitu Subalpinæ Prouinciæ Episcopo Niceñ; vnde per necesse concludendum est, satis ab iisdem Pontificibus cognitam fuisse Nicolai voluntatem, non tam ex verbis, quàm ex mente cuilibet locorum restrictioni repugnantem; Nam vltrà quod Regioni Sabaudiæ satis consultum fuerat ope duorum Episcoporum, videlicet Maurianeñ, & Belliceñ, inauditum omninò est, neque aliquod afferetur exemplum, quòd, quoties tutus patet accessus, munus publicandi, & exequendi literas

teras Apostolicas, quæ suum obtinere debent effectum vltrà Montes, demandetur Episcopis Italiæ, & ab omni sano iudicio alienum est, quòd non solùm Episcopis Pedemontanis, sed etiam Episcopo Niceñ, qui per ducentum, & vltrà milliaria distat à Sabaudiæ vltramontanæ finibus, fuerit hæc cura commissa, vt quoties pro parte Ducis Sabaudiæ pro tempore existentis fuissent requisiti, prædictam promissionem, & pontificia indulta firmiter obseruari facerent, & maximè dum iam ad idem munus reperiuntur delegati in ijsdem litteris Apostolicis viciniores, & comprouinciales Episcopi, prout semper consueuisseCuriam Romanam facilè quilibet ex lectura Bullarij poterit edoceri.

222. Nec minori euidentia Nicolaus propriam mentem aperuit, excipiendo à forma ibidem priùs præscripta circà prouisiones, & collationes omnium Beneficiorum, & dignitatum post Pontificales maiorum Prioratus Talluerìarum, Ripaliæ, & Noualitij, ac Præposituram Montisiouis, existentes (prout ibidem legitur) in confinibus huiusmodi Dominiorum: Etenim constat Præposituram Montisiouis, quæ ibidem designatur posita in confinibus ipsorum Dominiorum, distare vltrà viginti milliaria a Ducatu Sabaudiæ, & consequenter extrà fines illius vltromontanę Prouinciæ, quamuis indubitanter existat in Dominio suę Regię Celsitudinis, & in partibus Italiæ, Augustanæ Diœcesis, prout etiam Prioratum Noualitij in Principatu Pedemontano Diœcesis Taurineñ, sicuti dilucidè demonstrauit laudatus *Marchio, & Præses De l'Eescherena in sua epist. 5. fol. mihi 226. & sequentibus*: Exceptio autem debet esse de regula; aliàs esset derisoria *l. nam quod liquidè* §. *fin. ff. de penu. leg. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. glos.* 13. *num.* 77. cum alijs quos cumulat *Barbos. axiom.* 85. *num.* 6.

223. Indubitata tandem redditur hæc veritas, Authoritatibus, exemplis, & obseruantia suprà allegatis à *num.* 144. vsque ad *num.* 210. ex quibus apud omnes in comperto semper habitum fuit, Nicolai V. promissionem, & Pontificia Indulta fauore Ducis Sabaudiæ, in rebus beneficialibus emanata locum sibi æqualiter vindicare in omnibus locis, & Prouincijs, quę eiusdem Principis, immediatam, aut mediatam Iurisdictionem agnoscunt: quod si Curia Romana, hanc fuisse Nicolai, & suorum Successorum mentem, semper probauit in omnibus Episcopatibus, tàm in Sabaudia, quàm in Pedemontio existentibus, nescio quo Iure impellente velint Aduersantes, inauditam hanc restrictionem inducere quoad Abbatias Principatus Pedemontani, dum prædictus Pontifex, illiusque Successo-

cessores eamdem prouidendi formam, tam in Episcopatibus, quàm Abbatijs in suis promissionibus, & Indultis præscripserunt, & nullam indefinitæ loquutioni, Status, Dominij, Ditionis, atque Districtus limitationem adiecerunt; neque enim ignorare possunt, consueuisse Pontifices clausulas exceptiuas, seù restrictiuas nominatim adhibere; quoties habuerunt in animo ab indefinita alicuius Principis Ditione, aliquam in similibus Indultis eiusdem Principis Prouinciam, vel Regionem excipere, prout liquet ex Indultis Pontificijs adductis suprà *num.* 144. *& sequentibus*.

224. Huic solidissimæ veritati non officit, quòd Nicolaus V. mentionem solam fecerit de Ducatu Sabaudię, nominando Ludouicum simpliciter Sabaudiæ Ducem, neque aliquam eidem Duci, Pedemontium Principis, aut Niciensium Comitis qualitatem adiecerit; nemini enim ignotum est, Regiam illam Domum à Sabaudię Principatu suam præcipuam denominationem accipere, tanquam ab antiquiori, & digniori, vndè ante decimum quartum sæculum, in quo Sabaudiæ Comitatus, Sigismondo Cæsare annuente in Ducalem dignitatem transiuit, Serenissimi illi Principes denominari voluerunt Sabaudiæ Comites, Ducali Augustæ Prætorię, & Cablasij dignitate posthabita, quater-centos iam ante annos fruebantur: *Guicenon. histor. Sabaud. de Amedeo IV. fol. mihi* 269. *tom.* 1. *Spondan. ad annum* 1433. *num.* 11. *&* 13. *Monodus de Sereniss. Sabaud. Dom. fol. mihi* 59. *& de Amed. Pacif. num.* 5. *fol. mihi* 9.

225. Excitata difficultas oriri posset in dispositionibus priuatis inter diuersa Regna, aut varias Prouincias, eidem Regi, aut Principi subiectas, in quibus regulariter ordinationes, & edicta pro vno Principatu, non amplectuntur alterum; quamuis æquè principaliter sub eiusdem Principis regimine vnitum, iuxtà tradita per *Cardinalem de Luca sub tit. de Præeminentijs discurs.* 29. eo quod tractetur de negotio priuato, quod vni Prouinciæ congruere potest, alteri non, in quibus terminis loquitur *Rota deis.* 316. *part.* 9. *recent.* cęterum, quando indultum, vel alia dispositio principaliter continet ius, vel interesse ipsius Principis in vniuersum, quod tamen explicatur sub intitulatione vnius ex pluribus Regnis, vel Principatibus, quę possidet, itaut subiecta materia non patiatur, vel suadeat restrictionem, magis ad vnam, quam ad alteram Prouinciam, sed ipsi Principi, eiusque Dominio in vniuersum congruat, prout occurrit in casu nostro, tunc non attenditur intitulatio vnius, magis quàm alterius Dominij, quæ demonstratiuè, non autem taxatiuè stare dicitur. Ideoque dispositio conuenit etiam omnibus alijs Prouin-
cijs

ciis, & Principatibus, prout distinguendo docet *præd. Cardinalis de Luca sub tit. de Benef. discurs. 29. num. 13. vers. (alter est casus,)* vbi in specie allegat, Priuilegium concessum Regi Hispaniarum comprehendere omnia Regna, & Dominia ad Regem Catholicum pertinentia, etiam in Italia, & Belgio, aliisque partibus, sicuti habetur apud *Manticam decis. 59. Barbos. de appell. verb. appell. 115. num. 4. & 5. & deducitur. ex cit. decis. 316. num. 2. & 3. par. 9. recent.* & ex doctrina *Vittaliani in Clementina Archiep. num. 47. & 48. de priuileg.* vbi quod sub nomine Regis Franciæ veniunt etiam aliæ Prouinciæ vnitæ, vel subiectæ, quoties ipsi Regi dispositio absque vlla limitatione locali directa reperitur, quibus addo Rebuffum in suis Commentariis ad concordata super verbo (*in Regno*,) & hoc practicè comprobari in illis Principibus, quorum Principatus conflatus est ex diuersis Dominiis; diuersas intitulationes, diuersamque naturam habentibus tradit *Cardin. de Luca cit. discurs. 29. de benef. num. 15.* quod sanè in contingentia facti nullam pati potest dubietatem, dum promissio loquitur indistinctè de Dominio, Districtu, Statu, & Ditione Ducis Sabaudiæ, atque sine aliqua restrictione, aut limitatione de omnibus, & quibuscumque Metropolitanis, Cathedralibus, & Abbatialibus dignitatibus infrà Districtum sui temporalis Dominii consistentibus.

226. Præfulgentem huius veritatis lucem non minuit inanis obiectio sub eo colore quæsita, quod Leo X. & post eum sequuti Pontifices in confirmandis, & ampliandis præcedentibus Nicolai V. Sixti IV. Innocentii VIII., & Iulii II. constitutionibus loquuti fuerint de Duce, & natione Sabaudiæ: Etenim nè, vt monet *Vlpianus in l. 177. ff. de verb. signif.* disputatio, dum nodus in scyrpo quæritur ex breui mutatione facti, ab euidenter veris ad euidenter falsa perducatur: Animaduertendum in primis est iuxtà præallegata a *num. 17. vsque ad num.* 25. Carolum III. Sabaudiæ Ducem supplices Leoni X. Summo Pontifici preces dedisse, vt dignaretur approbare, & innouare promissionem Nicolai V. Duci Ludouico factam circa prouisiones quarumcumque Ecclesiarum, vel Monasteriorum intrà Districtum sui temporalis Dominii consistentium, prout etiam omnia alia in iisdem Nicolai Apostolicis litteris contenta, de quibus facta ibidem legitur indiuidualis & specifica mentio.

227. Secundo loco notandum est fuisse ab eodem Duce Carolo supplicatum pro confirmatione indulti, quod ipsemet Princeps consequutiuè ad præcedentia Duci Philiberto concessa recenter obtinuerat a Iulio II. vt nullus alienigena, siuè alterius nationis, & Dominij

minij Clericus, qui non esset de Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, locis, & aliis Dominiis Sabaudiæ vltrà, & citrà Montanis, Dominio ipsius Ducis mediatè, vel immediatè subiectis, de aliquo beneficio, tàm sęculari, quàm regulari prouideri posset, cuius indulti tenor de verbo ad verbum insertus etiam habetur in eadem Leonis X. constitutione.

228. Post hæc ipsemet Dux eumdem Pontificem exorauit in separata; & distincta oratione, vt vltrà pręd ictas litteras Apostolicas iam exhibitas dignaretur approbare, & confirmare omnia, & singula alia priuilegia, gratias, & indulta, olim tàm per Romanos Pontifices, quam Imperatores, & Reges concessa Duci, & nationi Sabaudiæ.

229. Hinc Summus Pontifex, pręmisso, quod pro parte eiusdem Ducis Caroli fuisset ipsi humiliter supplicatum, vt dignaretur non solùm litteris prædictis realiter exhibitis, & de verbo ad verbum insertis, sed etiam omnibus, & singulis aliis priuilegiis, concessionibus, gratiis, & indultis, quæ ab eodem Carolo dicebantur fuisse olim a Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus concessa Duci, & nationi Sabaudię, Apostolicæ firmitatis robur adiicere, deueniens ad dispositiuam confirmationem, primo loco in ea complectitur singulas litteras pręd ictas, & in eis contenta quęcunque sine aliqua modificatione: Dein discretiuè loquens de alijs assertis gratijs concessionibus, & indultis, sibi ignotis, & incertis actum suæ confirmationis prosequitur in illis verbis: *Ac quatenus sint in vsu omnia, & singula priuilegia, concessiones, gratias, & indulta, tam per Romanos Pontifices, & quæ sacris Canonibus non contraria, quæ per Imperatores, Regesque Duci, & nationi Sabaudiæ concessa tenore præsentium Authoritate Apostolica approbamus, renouamus, & confirmamus, ac perpetuæ firmitatis robur tenere, & inuiolabiliter obseruari decreuimus.*

230. Perpensa hac facti serie cessat contraria obiectio; Etenim applicando actiua passiuis, & singula singulis referendo tam in parte enunciatiua, quàm dispositiua verba illa (*Duci, & nationi Sabaudiæ*) referuntur ad illam indefinitam priuilegiorum concessionem, quæ à diuersis Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus emanasse ab eodem Duce allegabantur, vndè necesse habuit Summus Pontifex ad euitandam absurditatem, cum nullam haberet notitiam de eo, quod contineri poterat in allegatis indultis vti, quoad assertas Pontificias constitutiones clausula illa (*quatenus sint in vsu*) & quoad Cæsarea; & Regia rescripta consueto temperamento - *quatenus*

tenus Sacris Canonibus non repugnent : -- Cæterum in eo quod attinet ad Indulta illa Pontificia in forma specifica de verbo ad verbum ibidem separato sermone priùs enunciata, quæ & in parte dispositiua recensentur vsque ad clausulam -- *ac quatenus* -- nihil de illis diminutum, innouatum, aut limitatum dici potest, & firma manent, quæ in antecedentibus dicta sunt in ordine ad indefinitam illorum dispositionem in Dominio, & Ditione temporali Ducis Sabaudię.

231. Sed demus (quod erroneum esset asserere) verba illa -- *Duci, & nationi Sabaudiæ* -- referenda etiam esse ad promissionem Nicolai V. & ad Indulta Sixti IV. & Iulij II. adhuc friuola, & inanis esset ista oppositio; nam dum in ijsdem Constitutionibus Nicolaus indistinctè loquutus est de omnibus, & quibuscumque Metropolitanis, Cathedralibus, & Abbatijs consistentibus in Dominio, & Ditione temporali Ducis Sabaudię, exclusis nominatim illis, qui non essent de locis Ditionis ipsius Ducis, aut essent alienigenæ, vel Extranei, & Sixtus IV. ad quem referuntur Diplomata Innocentij VIII. & Iulij II. mentionem expressam fecerit de Ducatu, Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, locis, & alijs Dominijs Sabaudiæ vltrà, & citramontanis Dominio ipsius Ducis mediatè, & immediatè subiectis, exclusis Alienigenis siue alterius nationis, & Dominij; de necesse illa verba posita in constitutione Leonis X. -- *Duci, & nationi Sabaudiæ* -- intelligenda essent de omnibus Subditis eiusdem Ducis, nam quatenus eadem verba possent pati aliquam dubietatem, indubitatam ab ijsdem Constitutionibus pręcedentibus declarationem acciperent iuxtà dispositionem Authenticæ si quis in aliquo *Cod. de fide instrumentorum*, & maximè dum in ipsa Constitutione Sixi IV. manifestè constat illa verba -- *& nationi Sabaudiæ* -- aliam intelligentiam pati non posse, nisi de omnibus Subditis Regię Sabaudię Domus, qui omnes sub vnico nationis Sabaudię nomine continentur ibi -- *siue alterius nationis* : -- Etenim vltrà quod à diuersis non fit illatio *l. inter stipulantem* 88. §. *sacram ff. de verb. oblig. l. Papinianus* 21. *ff. de minoribus*, certissimi iuris est, quod Leonina Constitutio inducta ad ampliandum Ducis, & suorum Subditorum fauorem, & commodum, non potest ad aliquam limitationem, & restrictionem in ipsorum odium retorqueri *vulgata l. quod fauore ff. de reg. iur.* & maximè dum ipse Summus Pontifex professus est velle se non solùm confirmare, sed etiam innouare, & ampliare omnia, quæ à Prędecessoribus suis fauore Sabaudię Ducis emanauerant, quem singulari dilectionis affectu prosequebatur ob supereminentes nuptias à Iuliano Medicæo fratre tunc contra-

ctas

ctas cum Philiberta à Sabaudia ipsius Ducis Caroli III. sorore, quas ipsemet Pontifex summoperè exoptatas ingenti sumptu, & Regio apparatu Romæ celebrauerat, sicuti post *Cardinalem Petrum Bembum in suis epistolis refert Guicenon, hist. Sabaud. tom. 1. fol. mihi 505. & 506. & probat tom. 3. pag. mihi 464. & duab. sequentibus*: Hinc eodem anno 1515. prædictus Pontifex Leo X. Ciuitatem Taurinensem in Metropolim erexit, & anno sequenti 1516. eamdem Ciuitatem innumeris priuilegijs exornauit, & Camberium apud Sabaudos atque Burgum Ciuitates in gratiam eiusdem Ducis Caroli III. Episcopali Sede insigniuit, prout testatur *Philibertus Pingonius de August. Taurin. ad ann. 1514. 1515. & 1516. fol. mihi 72.*

232. Tandem pro sano, & genuino intellectu prędictorum verborum necesse esset inspicere concessiones illas, gratias, & Indulta Summorum Pontificum, Imperatorum, & Regum in quibus de Duce, & natione Sabaudiæ facta mentio dicebatur, posset enim tunc ista veritas dilucidari ex facti qualitatibus, & circumstantijs; cæterum negari non potest, appellatione Nationis Sabaudię, ex communi vsu loquendi, venire omnes qui subiacent Ditioni, seù Dominio Ducis Sabaudiæ tam citrà quam vltrà Montes, nam tam Pedemontani, quam Nicienses Sabaudi vulgariter nuncupantur: Hinc Antistites Græci cum promisissent accedere ad Concilium vniuersale, in Sabaudia celebrandum, allegauit Ioannes Ecclesiæ Grææcę apud Latinos Patres Orator, ipsos intellexisse de illa Sabaudia, quæ erat in Italia, sicuti refert *Panormitanus in suo tract. de Concilio Basileensi cap. 1. num. 5.* nam etiam apud Grammaticos nationis vocabulum plures potest in se diuersas Gentes continere, neque enim omnes qui sunt de eadem natione eiusdem sunt Gentis. & Natio iuxtà notata per Calepinum in eodem vocabulo, ordinem quoque societatem, sectam, & genus hominum significat. ac recipit latissimam significationem *Cardin. de Luca sub tit. de benef. disc. 36. num. 12.* vndè meritò omnes Subditi Sabaudiæ Ducis, tàm vltrà, quàm citrà Montes Nationis Sabaudiæ, tanquam eiusdem ordinis, & societatis respectu Principis dominantis vulgò denominantur, & Sabaudi nominis gloriam iactant, atque Sabaudi meritò reputantur, sicuti Ecclesia illa, quæ Romæ omnibus Sabaudię Ducis Subditis communis est vulgò Nationis Sabaudiæ nuncupatur; cuius veritatis irrefragabile testimonium præbent præallegatæ *num. 14. & duobus sequentibus*: litterę Apostolicę Sixti IV. Innocentij VIII. Iulij II. in quibus ad distinguendos Subditos Ducis Sabaudiæ à non Subditis, & Alienigenis adhibentur illa verba *siue alterius Nationis*.

N 2 Quod

233. Quod si mentio facta in Leonina Constitutione de Natione Sabaudiæ sumi velit de solis Incolis illius Prouinciæ, qui verè in Sabaudia geographicè sumpta commorantur parum, aut nihil contineret de illis Regionibus Vltramontanis, in quibus adhuc hodie Dominatur Dux Sabaudię iuxtà acuratam distinctionem, quam de varijs Populis, & Prouincijs ibidem existentibus facit, post antiquiores Eques *Guicenonius in sua histor. Genealog. vol.* 1. *cap.* 1. nihil enim commune habent Prouinciæ Gebennensis, Maurianensis, Tarantasiensis, Cablasij, & Montis Cinisij cum Sabaudia in proprio significatu sumpta, quę intrà Vrbem Camberiaci, atque nonnulla circumiacentia municipia, & Oppida circumfertur.

234. Hinc in actis diuisionis factę per Carolum Magnum Imperij inter suos liberos legitur in portionem Ludouici deuenisse inter alias Regiones Sabaudiam, Mauriennam, Tarantasiam, Montem Cinisium, prout obseruat prædictus Eques loco suprà citato *vers. Passons à la Sauoye*; proinde Sabaudi Principes ab initio ante conquisitum Camberiacum, Maurianæ Comites vocabantur, vndè ridiculum esset ad solam Sabaudam Nationem in locali significatu sumptam trahere promissionem Nicolai V. & aliorum Pontificum, cum ibidem nulla Ecclesia Metropolitana, vel Cathedralis, aut Abbatialis reperiatur, nec hodie Duces Sabaudiæ Vltràmontes, nisi in Tarantasiensi Metropolitana, atque Cathedralibus Maurianensi, Gebennensi, & Lausanensi ius suum experiri valeant.

235. Ad supprimendam hanc veritatem non meretur allegari quædam epistola, quæ sub nomine Petri Cardinalis Aldobrandini inscripta dicitur ad Nuncium Taurinensem die 12. Augusti anno 1600. sequentis tenoris:

Molt' Illustre Signore.

236. *Con il solito ordinario di Milano, Io hebbi trè lettere di V.S. vna commune trà lei, e Monsig. Patriarcha, l'altre due particolari, alle quali risponderò con questa, dicendoli che hauendo Io dato parte à Nostro Signore del ragionamento tenuto da lei con li Ministri del Signor Duca in proposito dell'Abbazia di Caramagna, dice sua Santità ch' ella hà fatto prudentemente a rappresentare loro, che le difficoltà, che hora si fanno per dare il possesso di detta Abbazia, non facilitaranno punto il particolare de priuileggi: mà sappia V.S. che se bene li priuileggi sono confermati da sua Beatitudine, non comprendano i Beneficij del Piemonte,*

te, e però resta esclusa la pretensione di S. A. dell' Abbazia di Caramagna in virtù di questi Indulti &c.

237. Facilè quilibet in proprio sensu sub specie recti decipitur, & facti intelligentia Soli Deo infallibiliter nota, etiam prudentissimos fallit: vndè non mirum, quòd Card. Aldobrandinus in illa inani assertione inconsultò emanata, contrà facti veritatem errauerit: Nos autem sequi debemus, non quod placuit Cardinali gratis expendere, vt faueret Amico, & Sabaudiæ Ministros à debita Regij iuris defensione retraheret, sed tenemur sine ira, aut studio, in quibus veritas non inuenitur, illis firmiter insistere, quæ super hoc puncto iustitię, & æquitati consona conuincuntur, neque inanibus verbis pondus aliquod addi potest, quamuis à Cardinalis tunc Patroni, seù vt aulica vocare consueuit assentatio Regnantis ore prodierint: Etenim licèt Cardinalis de Luca scribens ante Pontificatum san.mem. Innocentij XI., in istis secundùm carnem, & sanguinem veris, aut adlectis Summorum Pontificum Nepotibus generale viuæ vocis oraculum agnouerit, in sua relatione Romanæ Curiæ *discurs.6. num.9.*, vbi plura de hoc supremo, & vniuersali Cardinalium Nepotum ministerio congessit, quæ etiam in Princípibus merè Sæcularibus simili Ministro vtentibus, à Sapientibus Viris nunquam probata, eorumdem Principum imbecillitatem, atque inertiam arguunt, necnon regię virtutis famam apud Posteros lædunt: Attamen si fides danda est *Roberto Lancellotto in suo tractat.de attentat. in præfatione cap.4. n.424. & seqq. fol. mihi* 81.: nunquam tanta fuit Cardinalis regnantis authoritas, vt suis litteris missiuis ea, quæ ad iustitiam pertinent, tollere, aut minuere potuerit.

238. Obseruandum vlteriùs est epistolam prędictam in primo capite, vbi loquitur ex ore Pontificis non afferre nisi dubia, & obscura verba nihil prorsus concludentia, nam cum ipsemet Pontifex anno 1595. die 19. Iunij Nicolai V. promissionem, & subsequuta Indulta in forma specifica confirmasset, & ampliasset iuxtà notata in præcedentibus *num.*31., & singulatim *num.*179. & 180., nescio quo tendere valeant illa verba: *Dice Sua Santità, ch'ella hà fatto prudentemente à rappresentare loro, che le difficoltà che hora si fanno per dare il possesso di detta Abbazia al Sig. Cardinale S. Clemente non facilitaranno punto il particolare de priuileggi.*

249. Quòd si inspiciatur alia pars ipsius epistolæ, in qua Cardinalis à semetipso loquitur in relatis verbis: *Mà sappia V. S. &c.* longè distat à manifesta voluntate, & mente eiusdem Pontificis, qui iam in suo indulto emanato de anno 1595. declarauerat Nicolai V.

pro-

promissionem seruandam esse sine aliqua loci restrictione in temporali dominio, ditione, districtu, & Statu Ducis Sabaudiæ, atque fauore Subditorum eiusdem Ducis, exclusis dumtaxat exteris, & alienigenis, prout etiam approbando specificè in eodem suo indulto, constitutiones Sixti IV., Innocentij VIII., & Iulij II., satis expresserat Indulta Apostolica circà prouisiones beneficiorum ad fauorem Ducis Sabaudię, nullis nisi extrà suum temporale dominium limitibus coarctari, dum ibidem indiuidualis mentio habetur de Districtu, Ditione, Comitatibus, Terris, Locis, & alijs Dominijs Sabaudiæ vltrà, & citramontanis Dominio ipsius Ducis mediatè, vel immediatè subiectis, excludendo dumtaxat alienigenas, siue alterius nationis, & dominij.

240. Contradicit paritèr in hac parte Cardinalis assertio ipsius rei gestę veritati, nam Cardinalis de S. Georgio titulo S. Clementis nuncupatus, antequam caperet possessionem eiusdem Abbatię de Caramania, sibi conscius Iurium Ducis Sabaudię, professus est se eamdem Abbatiam obtinuisse ex præuijs intentione, atque consensu ad nominationem ipsius Ducis, prout constat ex annotatis in Registro Camerali sub die 11. Maij 1591. de quo memini supra *num.*182., quod idem iam agnouerat intuitu Abbatię de Ripalta Diœcesis Taurinensis in actis Cameralibus, vbi legitur rescriptum Serenissimi Ducis, quod affert prędictus *Marchio, & Præses dell'Escherena in sua epist.*5. ibidem:

Carlo Emanuel Primo Duca di Sauoia &c.

241. *Hauendo la Santità di N.S. prouisto il Cardinalę S. Giorgio dell'Abbatia de' Santi Pietro, & Andrea di Riualta, hauutane prima la nominatione, e consenso nostro conforme à gl'Indulti, che tenemo dalla Santa Sede Apostolica, & essendo per parte del detto Cardinale stati supplicati per la missione in possesso di detta Abbatia. Noi veduto il Breue di Sua Santità, e piacendone che il sudetto Cardinale goda di essa, e de' suoi frutti, e redditi mandiamo, e commandiamo per le presenti di nostra certa scienza à tutti nostri Magistrati, Ministri, Officiali, Commissarij, & ad ogni altro à chi spettarà, che in osseruanza del Breue sudetto, & delle presenti habbiano da metter il detto Cardinale, ouero il suo legitimo Agente, nel vero, e real possesso della detta Abbatia, & in essa mantenerlo, e difenderlo da ogni opera di fatto, con inhibirli,*